

ISSN 2410-5333 (print)
ISSN 2522-1132 (online)

Міністерство культури та інформаційної політики України
Харківська державна академія культури
Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine
Kharkiv State Academy of Culture

Вісник
Харківської державної академії культури
Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture

Збірник наукових праць
Scientific Journal

За загальною редакцією А. А. Соляник
Editor-in-Chief A. A. Solianyuk

Засновано в 1999 р.
Founded in 1999.

Випуск 60
Issue 60

Харків, ХДАК, 2021
Kharkiv, KhSAC, 2021

УДК [008+316.77+378](062.552)

В 53

Засновник і видавець — Харківська державна академія культури

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради

Харківської державної академії культури (протокол № 4 від 3.12.2021).

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ №13567-2541Р від 26.12.2007 р.

Збірник увійшов до переліку наукових фахових видань України
(категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 9 лютого 2021 р. №157),
спеціальність — 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

Збірник поданий на порталі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в
інформаційному ресурсі «Наукова періодика України», у реферативних базах «Україніка на-
укова» та «Джерело». Індується в наукометричних базах «WorldCat», «Index Copernicus
International», Directory of Open Access Journals (DOAJ), Directory of Open Access Scholarly
Resources (ROAD) та в пошукових системах «Google Scholar», «BASE». ХДАК є представле-
ним учасником PILA.

Founder and publisher — Kharkiv State Academy of Culture

Recommended for publication by the decision of the Academic Board
of the Kharkiv State Academy of Culture (record № 4, 3.12.2021).

Certificate of state registration of printed mass media, series KB №13567-2541P of 26.12.2007.

The journal is included in the list of scientific professional publications of Ukraine
(category «B», Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 157 of 9.02.2021),
specialty — 029 Information, library and archival science.

The journal is submitted to the portal of Vernadsky National Library of Ukraine in the Information
resource “Scientific Periodicals Ukraine”, in bibliographic databases “Ukrainika scientific” and
“Dzherelo”. Indexed in the bibliographic databases “WorldCat”, “Index Copernicus International”,
Directory of Open Access Journals (DOAJ), Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)
and in academic search engines “Google Scholar”, “BASE”. KhSAC is the Sponsored Member of
PILA.

Статті, подані до редакції, рецензуються членами редколегії або зовнішніми незалеж-
ними експертами. Редакція здійснює перевірку статей за допомогою онлайн-сервісу пошуку
плагіату Strikeplagiarism.com

Вебсайт збірника: <http://v-khsac.in.ua>

E-mail ред.-видавн. відділу ХДАК: rvv2000k@ukr.net

Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. / М-во
В 53 культури та інформ. політики України, Харків, держ. акад. культури ; за заг.
ред. А. А. Соляник. — Харків : ХДАК, 2021. — Вип. 60. — 148 с.

У науковому збірнику розглядаються методологічні, історичні, теоретичні, методичні
й організаційні проблеми інформаційної, бібліотечної діяльності; сучасні тенденції розвитку
інформатики й інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Для науковців, викладачів, аспірантів, докторантів, працівників сфер інформаційної,
бібліотечної та архівної справи.

The scientific journal discusses the methodological, historical, theoretical, methodological
and organizational issues of information, library operation; the current trends in the development of
Informatics and Sciences of information, library and archival.

For researchers, teachers, graduate students, postdoctoral students, employees of fields of
information and information, library and archival activities.

ISSN 2410-5333 (print)

ISSN 2522-1132 (online)

УДК [008+316.77+378](062.552)

© Харківська державна академія культури, 2021

Головний редактор

Соляник А. А., доктор педагогічних наук, професор, Харківська державна академія культури

Заступник головного редактора

Давидова І. О., доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Харківська державна академія культури

Відповідальний секретар

Мар'їна О. Ю., доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, Харківська державна академія культури

Редакційна колегія

Бездрабко В. В., доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв;

Білуцак Т. М., кандидат історичних наук, асистент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка»;

Войцеховська М., доктор габілітований, Гданський університет (Польща);

Гранчак Т. Ю., доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського;

Коробійчук І., доктор технічних наук, професор, Варшавський політехнічний університет, Польща;

Кушнарєнко Н. М., доктор педагогічних наук, професор, Харківська державна академія культури;

Лорєнз Б., доктор філософії, доцент, Університет прикладних наук у галузі державного управління і правових питань (Німеччина);

Мазур П., доктор педагогічних наук, професор, Державна вища професійна школа в Холмі (Польща);

Столяров Ю. М., доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник Наукового центру досліджень книжкової культури Російської академії наук, Росія;

Федушко С. С., кандидат технічних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, Інститут гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка».

Шелєстова А. М., кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, кафедра інформаційних технологій, Харківська державна академія культури.

Editor-in-Chief

Solianyk A. A., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kharkiv State Academy of Culture;

Deputy Editor-in-Chief

Davydova I. O., Doctor of Sciences in Social Communications, Professor, Kharkiv State Academy of Culture;

Executive Editor

Marina O. Yu., Doctor of Sciences in Social Communications, Associate Professor, Kharkiv State Academy of Culture;

Editorial Board

Bezdrabko V. V., Doctor of Historical Sciences, Professor, Kyiv National University of Culture and Art;

Bilushchak T. M., Candidate of Historical Sciences, Assistant of the Department of Social Communications and Information Activities, Lviv Polytechnic National University;

Wojciechowska M., Dr hab., Professor, University of Gdansk (Poland);

Hranchak T. Y., Doctor of Sciences in Social Communications, Senior Researcher, Vernadsky National Library of Ukraine;

Korobiichuk I., Prof., DSc, Politechnika Warszawska, Warsaw, Poland;

Kushnarenko N. M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kharkiv State Academy of Culture;

Lorenz B., Ph.D, Associate Professor, University of Applied Sciences (Germany);

Mazur P., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, the State School of Higher Education in Chełm (Poland);

Stoliarov Yu. M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher at the Scientific Center for the Study of Book Culture of the Russian Academy of Sciences, Moscow, Russia;

Fedushko S. S., Candidate of Technical Sciences, Associate Professor at the Social Communications and Information Activities Department of the Institute of Humanities and Social Sciences of Lviv Polytechnic National University.

Shelestova A., PhD in Social Communication Studies, Associate Professor, Information Technologies Department, Kharkiv State Academy of Culture.

ЗМІСТ

Розділ 1. Теорія та історія соціальних комунікацій

Part 1. Theory and History of Social Communications

Р. В. Гула (R. Hula)

І. Г. Передерій (I. Perederii)

В. В. Сажко (V. Sazhko)

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН ХХІ СТОЛІТТЯ З ПОГЛЯДУ МІСЦЯ Й РОЛІ В НИХ БІБЛІОТЕК (SOCIO-CULTURAL DIMENSION OF XXI CENTURY INFORMATION WARS REGARDING TO THE PLACE AND ROLE OF LIBRARIES IN THEM)	7
О. Є. Зіменко (O. Zimenko)	
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВПЛИВ: ПОНЯТТЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ДУМЦІ (INFORMATIONAL INFLUENCE: CONCEPT AND EVOLUTION IN MODERN SCIENTIFIC IDEA)	24
О. Synieokyi (O. V. Sineokiy)	
О. Тур (O. M. Тур)	
SPACE MUSIC IN SOCIO-CULTURAL RETROSPECTIVE: INFORMATION ANALYSIS OF THE PHONOGRAPHIC HERITAGE OF “HAWKWIND” (КОСМІЧНА МУЗИКА В СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ФОНОГРАФІЧНОЇ СПАДЩИНИ «HAWKWIND»)	36

Розділ 2. Теоретико-методологічні засади книгознавства, бібліотекознавства та архівознавства

Part 2. Theoretical and Methodological Foundations of Book Science, Library Science and Archival Science

N. Khymtsia (Н. Химиця)

M. Kuchma (М. Кучма)

FEATURES OF POSITIONING OF GERMAN UNIVERSITY LIBRARIES ON OFFICIAL WEBSITES (ОСОБЛИВОСТІ ПОЗИЦІЮВАННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК НІМЕЧЧИНИ НА ОФІЦІЙНИХ ВЕБСАЙТАХ)	43
Чень Цзеген (Chen Zegeng)	
ДОСВІД ТРАНСФОРМАЦІЇ КНИЖКОВОЇ ГАЛУЗІ КНР В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ (EXPERIENCE OF TRANSFORMATION OF THE BOOK INDUSTRY OF THE PRC IN THE CONDITIONS OF THE PANDEMIC)	53
І. Я. Лосієвський (I. Losiyevsky)	
ВІДДІЛ ДОКУМЕНТАРНИХ ПАМ'ЯТОК ЯК НАУКОВО-КУЛЬТУРНИЙ ПРОЄКТ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ХДНБ ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА) (DEPARTMENT OF DOCUMENTARY HERITAGE OBJECTS AS A SCIENTIFIC AND CULTURAL PROJECT (BASED ON MATERIALS OF HISTORY AND MODERN ACTIVITY OF KOROLENKO KHARKIV STATE SCIENTIFIC LIBRARY))	63
Д. П. Василенко (D. Vasylenko)	
Л. В. Бутко (L. Butko)	
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО АРХІВНОГО ПРОСТОРУ (LEGAL REGULATION OF THE DIGITALIZATION PROCESS OF UKRAINIAN ARCHIVE SPACE)	79
А. В. Гуменчук (A. Humenchuk)	
НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ОСВІТИ В КНР (DIRECTIONS OF HIGHER LIBRARY EDUCATION MODERNIZATION IN CHINA)	89

О. М. Тур (O. Tur)

Л. І. Дерев'яно (L. Derevianko)

С. М. Дорошенко (S. Doroshenko)

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ: ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ЯКІСТЮ ОСВІТНЬОГО СКЛАДНИКА

(TRAINING OF MASTERS IN INFORMATION, LIBRARY AND ARCHIVAL AFFAIRS:

SATISFACTION WITH THE QUALITY OF THE EDUCATIONAL COMPONENT) 99

Розділ 3. Прикладні соціокомунікаційні технології

Part 3. Applied Communication Technologies

А. М. Шелестова (A. Shelestova)

КОМУНІКАЦІЙНА ПОЛІТИКА ХАРКІВСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ (COMMUNICATION POLICY OF KHARKIV

UNIVERSITIES IN SOCIAL MEDIA) 110

Н. Khymytsia (Н. Химиця)

HISTORIOGRAPHICAL CHARACTERISTICS OF THE AGGREGATED DATA PUBLISHED ON THE OFFICIAL FACEBOOK PAGES OF THE LVIV REGIONAL STATE

ADMINISTRATION (ІСТОРИОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗВЕДЕНИХ ДАНИХ,

ОПУБЛІКОВАНИХ НА ОФІЦІЙНИХ FACEBOOK-СТОРІНКАХ ЛЬВІВСЬКОЇ

ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ) 120

В. О. Брусенцев (V. Brusentsev)

І. О. Побіженко (I. Pobizhenko)

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОФІЦІЙНОГО САЙТУ ХАРКІВСЬКОЇ

ДЕРЖАВНОЇ АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ (THE EFFICIENCY AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT

OF THE OFFICIAL SITE OF THE KHARKIV STATE ACADEMY OF CULTURE) 132

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ АВТОРСЬКИХ ОРИГІНАЛІВ ДЛЯ НАУКОВИХ ЗБІРНИКІВ

ТА УМОВИ ЇХ ОПУБЛІКУВАННЯ 146

Розділ 1. Теорія та історія соціальних комунікацій

Part 1. Theory and history of social communications

https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.01¹

УДК 316.75:327.88]“20”:021.1

Р. В. Гула

доктор історичних наук, професор, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

rslnhula1@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8177-1565>

І. Г. Передерій

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

iryana.perederii@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7473-5868>

В. В. Сажко

кандидат історичних наук, доцент, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

sazhkovv@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4372-3570>

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН XXI СТОЛІТТЯ З ПОГЛЯДУ МІСЦЯ Й РОЛІ В НИХ БІБЛІОТЕК

Охарактеризовано соціокультурний сенс поняття «інформаційна війна». Наголошено, що його головна суть полягає в цілеспрямованому насажденні культурних цінностей одного соціокультурного організму іншому. Доведено, що бібліотека, як традиційний збирач і транслятор у часі й просторі документально зафіксованого знання і цінностей культури, охоронець збереження національної культурної спадщини, з одного боку, стає об'єктом впливу та маніпуляції в умовах ведення інформаційної війни, а з іншого — може й повинна бути дієвим інструментом інформаційного протиборства. На основі світового і частково вітчизняного позитивного досвіду з'ясовано роль та місце бібліотечної системи в таких різновидах інформаційних воєн, як меметична та мережева війни. Виокремлено й детально охарактеризовано кілька функцій, які мають виконувати бібліотеки для ефективного протиборства в контексті зазначених типів інформаційних воєн сучасності.

Ключові слова: *інформаційна війна, меметична війна, мережева війна, меми, бібліотека, бібліотечна система, комеморація, фейк.*

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

R. Hula

Doctor of Historical Sciences, professor, Yuri Kondratiuk Poltava Polytechnic National University, Poltava, Ukraine

I. Perederii

Doctor of Historical Sciences, professor, Head of the Department, Yuri Kondratiuk Poltava Polytechnic National University, Poltava, Ukraine

V. Sazhko

Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor, Yuri Kondratiuk Poltava Polytechnic National University, Poltava, Ukraine

SOCIO-CULTURAL DIMENSION OF XXI CENTURY INFORMATION WARS REGARDING TO THE PLACE AND ROLE OF LIBRARIES IN THEM

The relevance. The priority of information confrontation in the postmodern era is to change the mentality of the nation and the deformation of national memory patterns, which is clearly reflected in the events associated with the attempts of the Russian Federation to restore its imperial status. Complex transformation processes in the development of the modern library system, the problem of determining its role and place in the protection of national cultural heritage, resisting attempts to purposefully instill hostile cultural values in the Ukrainian state in the context of integrated use of information warfare are given.

The purpose of our scientific research is to reveal the essence of the socio-cultural dimension of information warfare in its memetic and network varieties and to identify the potential for library system functioning in the context of information conflict.

The methodology. The author's vision of the problem is based on the main principles of science: scientificity and objectivity. A systematic approach to determining the functionality of libraries enabled to establish the content and prospects of transformation processes of the modern library system in the information war and to determine its effectiveness in terms of performing tasks of effective information confrontation.

The results. It is proved that the library, as a traditional collector and translator in the time and space of documented knowledge, the guardian of the national cultural heritage becomes the object of influence and manipulation in the terms of information warfare. At the same time, it can and should be an effective tool for information confrontation. The role and place of the library system in the types of information wars — memetic and network wars — are clarified. A number of functions of libraries for effective confrontation in the context of the specified types of information wars of the present are characterized in detail.

The scientific topicality. For the first time, an attempt was made to comprehensively analyze the role of libraries in the information conflict. The tasks and functions of the library system as an effective tool for the protection of the national information space are specified.

The practical significance. The results of the study can be used by librarians, as well as higher education institutions that implement educational programs in the specialty 029 "Information, Library and Archival Affairs" in the development of new disciplines (e.g. "Information Warfare and National Security"). It will provide training for library and information specialists at modern requirements

level, taking into account the peculiarities of modernization processes development in the library and archives.

Keywords: *information war, memetic war, network war, memes, library, library system, commemoration, fake.*

Постановка проблеми. Поняття «інформаційна війна» в сучасному його трактуванні пов'язане з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (далі ІКТ), які дозволяють збільшувати масиви збирання, зберігання, передавання інформації в глобальних масштабах. Використання цих величезних обсягів інформації за допомогою маніпуляції індивідуальною та суспільною свідомістю формує структуру інформаційної війни (Гула, Передерій, Вітринська, 2020, с. 35–42).

У сучасній типології інформаційних війн поряд з фінансово-економічними, дипломатичними і політичними аспектами виокремлюють і соціокультурний. Інформаційна війна в соціокультурному сенсі — це процес цілеспрямованого насадження культурних цінностей («способу життя») одного соціокультурного організму іншому. Об'єктом конфронтації слугують, насамперед, національні культурні цінності (хоча інколи протистояння може фокусуватися і навколо глобальних ціннісних маркерів). Бібліотека (поряд з архівом та музеєм) як традиційний збирач і транслятор у часі й просторі документально зафіксованого знання та зразків і цінностей світової, національної, локальної культури, охоронець збереження культурної спадщини також стає об'єктом впливу та маніпуляції в умовах ведення інформаційної війни.

Метою інформаційної війни є формування нового (або остаточно усталення вже відомого, наприклад, колись відкинутого) смислового культурного коду індивіда, суспільства чи визначеної цільової аудиторії в інтересах держави-агресора (конкурента). А бібліотека є за своїм призначенням соціальним інститутом пам'яті, який формує моральні імперативи, цінності нації, громадян однієї поліетнічної держави, що зберігаються й передаються за допомогою традицій. Тому необхідність з'ясування місця й ролі бібліотеки в інформаційних війнах, що є наразі об'єктивною реальністю, на наш погляд, — актуальна теоретико-прикладна проблема.

Мета статті — розкрити сутність соціокультурного виміру інформаційної війни в окремих відповідних її різновидах, виявити та охарактеризувати потенціал ефективного функціонування бібліотек та бібліотечної системи в умовах інформаційного протиборства й пов'язаних з ним маніпулятивних практик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми місця й ролі бібліотек у процесах інформаційного протиборства вітчизняні науковці досі практично не розглядали. Публікації із загальної царини біб-

ліотекознавства в цифрову епоху належать О. Онищенко, О. Сербіну, В. Горовому, Т. Гранчак та ін. А от у держави-конкурента — РФ — з'явилися перші праці саме із зазначеної проблематики, зокрема, стаття Н. Гендіної, у якій авторка зосередила свою увагу на конкурентних перевагах бібліотек порівняно з Інтернетом. Натомість західні теоретики й практики «Library and information science» (далі LIS) — М. Салліван, К. Каміссо, К. Демпсі та ін. значну увагу приділили питанню протистояння маніпулятивним інформаційним технологіям і фейкам бібліотечних та інших документно-інформаційних установ. Однак нам видається доцільним розширити ці підходи й поглянути на проблему комплексно саме в контексті цілеспрямованих інформаційних війн.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті аналізу долучення бібліотечної системи до реалізації завдань інформаційного протиборства слід мати на увазі комплексний вплив інформаційно-психологічного та інформаційно-технічного складників інформаційної війни на функціонування цієї системи. Крім того, поширена нині полеміка стосовно питання «Чи потрібні бібліотеки в еру Інтернету?», а також спроба довести думку про бібліотеку як архаїчний інститут, мають насторожувати, й не лише професійну спільноту бібліотекарів, а насамперед, представників державної влади, адже нав'язування хибної думки в масовій суспільній свідомості безпосередньо загрожує національній безпеці країни.

Немає сумніву, що сучасна бібліотека має активізуватися і в Інтернеті. Адже саме він та нові медіа є наразі «головним простором групової та міжособистісної комунікації, де генеруються нові культурні смисли й способи взаємодії, створюється базове середовище соціалізації нових поколінь» (Гендіна, 2015, с. 90).

Зважаючи на різноманіття форм інформаційної війни в сучасному науковому дискурсі, найбільший інтерес у розгляді питання ролі бібліотек в інформаційному протиборстві, на нашу думку, можуть становити меметичні та мережеві різновиди інформаційної війни.

Меметична війна — це широке поширення різних послань, що використовуються як елемент інформаційного протиборства між державами або медійний інструмент недержавних акторів. Мемі — маркери культурної інформації, які передаються та відтворюються у всіх групах населення та/або спільноті, зокрема в Інтернеті — з метою підтримання та продовження розмови (у чатах, коментарях). За визначенням Г. Почепцова, мемі — це елементарні ментальні структури, за допомогою яких можна створювати або заперечувати ідеї (Почепцов, 2017).

Меметичні практики реалізації історичної політики загалом характерні для будь-яких держав, а надто для тих, для яких актуальним є або доведення права на власну державність (країни пострадянського

простору), форму цієї державності (колишні країни соціалістичного табору) або які прагнуть відновити свій колишній (наприклад, імперський) статус (сучасна РФ). Такі країни зосереджені на створенні своїх пантеонів героїв, які стають своєрідним осердям нового національного історичного наративу та панівного історіографічного концепту національної минувшини, що може не збігатися з історичними пріоритетами інших країн (Савин, 2013).

Зокрема, сучасна російська влада активно використовує меми як засіб історичної політики й механізм для політичної мобілізації населення та підтримання рейтингів першої особи держави. «Війни пам'яті», які ще недавно залишалися вузькопрофесійним предметом вивчення істориків, стали відігравати роль ефективного інструменту великої політики. Історія розглядається як потужний різновид інформаційної зброї. Яскравим прикладом меметичної війни слід вважати окремі методи державної політики історичної пам'яті РФ. У її офіційному вигляді вона мобілізується на війну із західними, «фальсифікованими» або просто деталізованими інтерпретаціями історії, які, на думку російських «меметизаторів», приносять «велич» країні та досягають на її єдність (яка розглядається з претензією на статус кво колишніх імперських — дореволюційних чи радянських — кордонів) (Путін, 2021).

Оскільки меметичні війни вже є об'єктивним явищем сьогодення, на них потрібно зважати. І роль бібліотек тут може бути дієвою. Бібліотечна система, використовуючи накопичений століттями культурно-духовний потенціал, має бути органічно долучена до української мем-культури, яка почала розвиватися відносно нещодавно. Тому перспективним видається участь вітчизняних бібліотек, а також професійних спільнот бібліотекарів, наприклад, ВГО «Українська бібліотечна асоціація» (далі УБА) (яка наразі є неформальним об'єднанням вітчизняних фахівців LIS і відзначається активною діяльністю, спрямованою на розвиток української бібліотечної системи з урахуванням новітніх трендів галузі), у просуванні національних духовних мемів на спеціально створених платформах соціальних медіа та популярних месенджерів, зокрема Telegram (за зразком таких популярних пабліків, як «Made in Ukraine»; «Чоткий Паца»; «Щось не то»; «Підслухано в Україні» тощо) (Бондаренко, 2018). Саме ці платформи є наразі найпопулярнішим інструментом інформаційного впливу на власну інтернет-спільноту.

Значно просідають за кількістю підписників пабліки історичної тематики («Історичні меми та трішки фактів»; «Цей день в історії. Меми історичні»). Тому й тут є поле для діяльності бібліотек — сприяти поширенню й популяризації відповідного продукту вітчизняної меметичної культури. Серед популярних пабліків є ті, що стосуються літератури

(«Файні меми про українську літературу», «Літературні меми»). Погляд на світ крізь призму вітчизняної літератури дієвий не лише в контексті завдань інформаційного протиборства, а й у сенсі популяризації читання серед молоді, активного залучення її до бібліотечних установ. Тому долучення бібліотек до поширення мемів відповідного змісту стало би корисним одразу в кількох вимірах.

Звичайно, це передбачає зміну та адаптацію формату створення та трансляції мемів для переважно молодіжної аудиторії. Тут слід зважати на наявний «культурний розрив поколінь», ознакою якого стало порушення традиційних механізмів культурної спадкоємності та втрата домінування логоцентричного, наративного типу мислення. Воно доповнюється й частково заміщається «кліповим» мисленням, і поява мем-культури яскраво це підтверджує. І як би ми не критикували цей тип мислення, він уже є реальністю, на яку не можна не зважати, зокрема й з погляду нашої проблеми.

Щоби зрозуміти можливості долучення бібліотек до інформаційного протиборства в контексті такої його форми, як мережева війна, потрібно з'ясувати її особливості та специфіку. Тут базуємось на тому, що бібліотеки є документно-інформаційними установами. А бурхливий розвиток технологій сприяв створенню нових способів фіксації інформації та форматів документів. З появою й розвитком ІКТ виникла особлива їх група — електронні цифрові документи.

Використання комп'ютерних мереж, Інтернету приводить до того, що відносно замкнуті професійні спільноти (які, до речі, також об'єднані в розгалужені мережі) стають відкритими, основаними на нових формах мережевих комунікацій. Комунікаційним середовищем інтернет-спільнот слугує інформаційний простір. «Мережі» — частина глобального інформаційного простору, яка обмежена рамками комунікаційних мереж, а інформаційні портали і сайти стають для цих спільнот віртуальними комунікаційними майданчиками (Хомерики, 2008).

На рубежі ХХ–ХХІ ст. у західному суспільстві, а також у РФ розроблено численні технології прихованого руйнівного впливу комплексного спрямування, які з часом оформилися в новий тип воєн — «мережево-інформаційні» («мережеві») (Гула, Дзьобань, Передерій, Павліченко, Філь, 2020, с. 143–144). Головним завданням мережевої війни є перенесення центру протиборства з матеріально-військової сфери на інформаційно-духовну. Для цього здійснюється прихована кардинальна переорієнтація ментального коду населення країн-опонентів, а потім знищення традиційних духовних цінностей народу (Коровин, 2009). Зараз ми бачимо спроби РФ створити хибні фантомні уявлення в масовій свідомості українського суспільства про «вікові скріпи» «єдиного

народу» за допомогою маніпулятивного використання історичної зброї (Путін, 2021).

З метою впровадження цієї системи «уявлень» активно використовуються механізми інформаційно-комунікативних соціальних мереж. Для цього відбувається масове залучення платних тролів, мереж ботів («ботоферм»), створення сайтів з викривленими «новинами» (Paul, Matthews, 2016).

Російські силові відомства системно працюють над прогнозуванням, підготовкою та організацією конфліктів у соціальних мережах. Пропагандистський ресурс «Russia Today» ще у 2012 р. повідомляв про виділення Службою зовнішньої розвідки РФ близько \$1 млн на створення систем для спостереження за соцмережами та впливу на них (Shakarian, Shakarian, Ruef, 2013, с. 9).

Крім того, російський холдинг «Mail.ru Group», до складу якого входить «ВКонтакте», «Мейл.РУ», «Однокласники», а також група компаній «Яндекс», широко використовуються спецслужбами РФ для просування російської пропаганди і проведення спеціальних інформаційних операцій проти України (Мінченко, 2017).

«Інформаційні війни в сучасних умовах ведуться не державами, а численними некомерційними, суспільними організаціями — фондами, центрами, інститутами, лігами, що формуються державою-агресором» (Сенченко, 2014). Існує думка, що інформаційно-мережева війна створена за принципами рекламної кампанії (Дорошкевич, 2015, с. 24).

Отже, **мережева війна** може бути визначена як форма інформаційно-комунікаційного протистояння мережевих структур у форматі офлайн (організації або тимчасові/ситуативні об'єднання індивідуумів на основі спільної діяльності чи інтересів) та он-лайн (інтернет-ресурси формату WEB 2.0 — віртуальні соціальні мережі) (Курбан, 2016, с. 88). Мережевими структурами прийнято вважати засоби зв'язку, масмедіа, соціальні мережі в Інтернеті, транснаціональні корпорації, релігійні організації, неурядові організації, політичні партії, спецслужби різних держав, мережі кафе, молодіжних клубів, «розкрутки» брендів (мемів).

Як мережеву структуру, що має всі можливості відіграти позитивну роль в інформаційному протистоянні, доцільно розглядати й організаційну структуру єдиного бібліотечно-інформаційного простору, яка охоплює всесвітню і національні бібліотечні мережі, міжнародні бібліотечні консорціуми, професійні об'єднання LIS, зокрема Міжнародну федерацію бібліотечних асоціацій та установ (IFLA), до складу якої входить і УБА. У вітчизняному вимірі це ще й Мережа хабів цифрової освіти (загалом понад 6000 осередків безкоштовного навчання з цифрової грамотності, з комп'ютеризованими бібліотеками включно) (Дія. Державні послуги онлайн, 2021).

Як уже зазначалося, бібліотеки належать до соціальних інститутів пам'яті. Тому в умовах ведення інформаційної війни на бібліотеки покладається **кілька надважливих функцій**.

Оскільки бібліотека збирає, акумулює, зберігає, обробляє та передає для використання документально зафіксоване знання та зразки і цінності культури, однією з важливих її функцій є *комеморативна*. Щоб її реалізувати для зміцнення національної безпеки країни зсередини, бібліотекарі повинні розумітися на питаннях ідентичності та пам'яті. І тут є проблема, оскільки фахівцям бібліотечної галузі бракує відповідних знань. Саме з цією метою УБА зорганізувала і провела в червні 2021 р. спільно з Українським інститутом національної пам'яті актуальний вебінар для бібліотечних фахівців на тему: «Бути & пам'ятати: пам'ять як інструмент національної безпеки. Актуальні теми та акценти для бібліотечної практики». Метою заходу було допомогти бібліотечним працівникам зрозуміти, як ідентичність та пам'ять під час інформаційної війни стають основою національної безпеки, дізнатися про зміст базових термінів «ідентичності» та «пам'яті», отримати докази їхньої дієвості в цифровому вимірі, подискутувати про визначальні історичні події ХХ століття та осмислити, як їх використовує російська пропагандистська машина в гібридній війні, навчитися самим та зрозуміти як навчати інших самостійному пошуку інформації про репресованих родичів в Інтернеті, побачити розмаїття можливостей щодо архівного пошуку в Україні тощо.

Глобалізація всіх сфер суспільної діяльності та техногенна революція у сфері комунікацій дозволила сучасній бібліотеці трансформуватися і орієнтуватися на пробудження мислення людей, які освоюють ці комунікації. Основними формами роботи такої бібліотеки стають заходи, які забезпечують успішну соціалізацію читачів, їх орієнтації в сучасному світі, тобто тут реалізується *світоглядна функція* закладу. Така робота, звісно, ведеться вітчизняними бібліотеками, однак її слід розширювати, орієнтуючись на передовий західний досвід.

Прикладом може бути досвід Міської бібліотеки імені Генріха Гейне м. Гота, яка здобула звання «Бібліотека року 2020 у малих громадах та регіонах». У цьому місті проживає 46 000 мешканців і бібліотека провадить освітню й медійну діяльність для різних цільових груп. Це модульний дитячо-юнацький проєкт «Література та сучасна історія», дитячий проєкт «Читання вголос у незвичних місцях», Академія для людей похилого віку, Кафе історій, а також Дитячий університет у співпраці з Асоціацією сприяння розвитку міського природничого музею «Музейні леви». Бібліотека має мейкерспейс, де проводяться позакласні заходи, зокрема з різноманітними цифровими медіа, щоби зацікавити дітей науковими темами. Завдяки широкій мережі та розвитку соціальних і

культурних форматів зустрічей, Міська бібліотека м. Гота є важливим культурним та освітнім закладом як для міської громади, так і для регіону (Die Stadtbibliothek Gotha, 2021).

Водночас *функція накопичення та збереження* дозволяє ефективно використовувати під час меметичної та мережевої війн закумульований у бібліотеках потенціал духовної спадщини. Це особливо стосується рукописів, стародруків, що сприяє формуванню комплексу культурно-духовних цінностей індивіда й суспільства.

Цінності, як базисний елемент культури, забезпечують процеси інтеграції суспільства. Тому деформаційні процеси у сфері цінностей більш небезпечні, ніж кризові явища в економіці. За допомогою *інтегративної функції* бібліотек формується і сучасна українська політична нація як необхідний чинник збереження й розвитку Української державності, зокрема в умовах гібридної війни з РФ.

Захист власних культурно-духовних цінностей та протистояння формам і методам меметичної та мережевої війн забезпечується розвитком *комунікативної функції* бібліотек, подальшою їхньою трансформацією в інститути соціалізації особистості; перетворенням бібліотек в інтелектуальний простір міжособистісної та міжкультурної комунікації.

У новітніх умовах стрімкого зростання обсягів інформації, зокрема, спрямованої на різні дезінформаційні, а отже, й маніпулятивні цілі, доцільно відзначити ще одну важливу функцію, виконувати яку мають, зокрема, бібліотечні мережі. Йдеться про *функцію факт-чекінгу* (англ. *fact-checking* – *перевірка фактів*), зумовлену необхідністю систематизації, опису об'єктивної інформації й ефективної організації процесів дефейкізації та деміфологізації в інформаційному просторі.

На Заході про це особливо активно дискутували після виборів президента США 2016 р., які супроводжувалися лавиноподібним зростанням фейкових новин, вигаданих теорій змов (на кшталт, Піцагейт, англ. Pizzagate), дезінформації, постправди (Sullivan, 2019).

Звісно, США не були єдиною ареною, де спостерігалось глобальне піднесення ролі впливу недостовірної та зловмисної інформації на різноманітні політичні процеси. Серед найрезонансніших слід згадати, скажімо, результати голосування за «Brexit» у Великобританії, скасування результатів виборів президента Кенії у 2017 р. Сюди ж можна віднести й новітню «теорію змови» щодо «штучної» пандемії Covid-19 як приводу для наступного загального вакцинування з метою вирішення проблеми перенаселення або чипування людей. Саме це надало підстав дослідникам Клер Уордл та Хоссейну Дерахшану назвати сучасну епоху «інформаційним безладдям» (Wardle, Derakhshan, 2017).

Цю проблему представники LIS розглядають як прямий виклик фахівцям бібліотечної та журналістської справи. Оскільки вони виявилися

неспроможними протистояти цьому зростанню фейків в інформаційному середовищі. Не випадково знаний американський фахівець у сфері бібліотечного маркетингу та комунікацій Кеті Демпсі стверджує, що бібліотекарі мають значний потенціал для боротьби з фальшивими новинами, але вони, на жаль, досі не в авангарді (Dempsey, 2017). Тим не менше саме бібліотеки тут мають відіграти одну з вирішальних ролей, оскільки, по-перше, вони є перевіреними часом соціальними інститутами, до яких у суспільстві зберігається надвисокий ступінь довіри (за даними дослідницького центру Pew Research Center, 78% дорослих людей у США вважають, що бібліотеки допомагають їм знаходити інформацію, яка заслуговує на довіру та надійність) (Geiger, 2017), а, по-друге, бібліотеки здійснюють боротьбу з «поганими» джерелами та фальшивими авторитетами вже доволі давно, й отже, мають у цій справі значний досвід.

Бібліотеки повинні створювати відповідні навчальні посібники, короткі інструкції, особливо візуальні, або на основі мемів, які можна шерити на різних вебмайданчиках. Прикладом може бути розроблений IFLA візуальний посібник «5 Ways to Spot and Stop Fake News» («5 способів виявити та зупинити фальшиві новини») (Sullivan, 2019, p. 100), а також «інфографічна шпаргалка», доступна одинадцятьма мовами (How to Spot Fake News). Також західні фахівці LIS вважають, що бібліотекарі, як і архівісти, можуть підтримати зусилля з архівування та збереження сайтів фальшивих новин для дослідників (Commisso, 2017).

Висновки. Отже, розвиток глобального інформаційного простору викликав об'єктивні процеси трансформації організаційно-функціональних, технічних і технологічних, кадрових складників виробничої діяльності бібліотек. Трансформація, яка здійснюється в межах процесу модернізації, належить до всіх напрямів бібліотечної діяльності, стосується всіх сфер функціонування бібліотек, насамперед комунікативних зв'язків із зовнішнім середовищем бібліотек.

Водночас стрімкими темпами відбуваються кардинальні зміни в теорії видів інформаційного протиборства в епоху постмодерну. У центр наукового дискурсу поступово зміщуються принципово нові форми інформаційної війни, серед яких і меметична та мережева війни. Особливістю цих різновидів ведення асиметричних форм протиборства є домінантне значення інформаційного складника.

Тому розвиток процесів модернізації та трансформації, як у бібліотечній справі, так і у військовій теорії, визначає їхній детермінізм концептуальних змін у сутнісній природі цих соціальних інститутів і соціально-політичних феноменів, який і визначає зростаючу роль бібліотечної системи в умовах інформаційно-психологічного та інформаційно-технічного протистояння в сучасному світі. Водночас головним завданням бібліотек завжди було та є збирання, зберігання, поширення,

виробництво та використання загальнодоступної перевіреної інформації. Але в сучасних умовах вітчизняна бібліотечна система повинна перетворювати її (інформацію) на цінний національний потенціал, який здатний забезпечити оптимальне функціонування, сталий розвиток усього суспільства та ефективний захист національного інформаційного простору від інформаційної агресії та маніпулятивних технологій з метою захисту культурно-духовних цінностей українського народу.

Список посилань

- Бондаренко, О. (2018). *Українська мемологія. Telegram-канали, які розвивають україномовний інтернет-гумор*. Karabas.live. https://karabas.live/ukrainian_memes/
- Гендина, Н. И. (2015). Библиотека и информационные войны. *Информационные войны*, 2 (34), 89–96.
- Гула, Р. В., Передерій, І. Г., Вітринська, О. В. (2020). Типологія сучасних інформаційних воєн: провідні підходи до трактування. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 35–42.
- Гула, Р. В., Дзьобань, О. П., Передерій, І. Г., Павліченко, О. О., Філь, Г. О. (2020). *Інформаційна війна: соціально-онтологічний та мілітарний аспекти: Монографія*. Каравела.
- Дія. Державні послуги онлайн. Офіційний сайт. (2021). Osvita.diia.gov.ua <https://osvita.diia.gov.ua/hubs>
- Дорошкевич, А. С. (2015). Гібридна війна в інформаційному суспільстві. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*, 2 (25), 21–28.
- Коровин, В. (2009). *Главная военная тайна США. Сетевые войны*.
- Курбан, А. В. (2016). Современные информационные войны в социальных онлайн-сетях. *Information Society*, 23 (January–June), 85–90.
- Мінченко, О. (2017). *Порошенко пояснив, чому не можливо відновити доступ до ВКонтакте в Україні*. Watcher.com.ua <http://watcher.com.ua/2017/06/30/poroshenko-po-yasnyv-chomu-ne-mozhlyvo-vidnovyty-dostup-do-vkontakte-v-ukrayini/>
- Почепцов, Г. Г. (2017). *Меметическая война, или в поисках «арифметики» разума. 24 грудня*. Ms.detector.media <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/20271/2017-12-24-memetycheskaya-voyna-uly-v-poyskakh-aryfmetry-razuma/>
- Путін, В. В. (2021). *Про історичну єдність росіян та українців*. Kremlin.ru <http://kremlin.ru/events/president/news/66182>
- Савин, Л. (2013). *Меметическая война*. www.geopolitica.ru <https://www.geopolitica.ru/article/memeticheskaya-voyna>
- Сенченко, М. (2014). *Четверта світова. Інформаційно-психологічна війна*. Lib.rus.ec. <https://lib.rus.ec/b/241595/read>
- Хомерики О. (2008). Роль электронных библиотек в процессе распространения результатов инновационной деятельности в образовании. *Информационные ресурсы России*, 2. www.aselibrary.ru http://www.aselibrary.ru/press_center/journal/irr/2008/number_2/number_2_1/number_2_1774/

- [Stadtverwaltung Gotha]. (10 of the March, 2021). *Die Stadtbibliothek Gotha stellt sich vor*. https://www.youtube.com/watch?v=rlnzbquMd64&ab_channel=StadtverwaltungGotha [Останній перегляд 16.07.2021].
- Commisso, C. (2017). The post-truth archive: Considerations for archiving context in fake news repositories. *PDT&C*, 46(3), 99–102. <https://doi.org/10.1515/pdtc-2017-0010>
- Dempsey, K. (2017). What's behind fake news and what you can do about it. *Information Today (May)*, 6. www.infotoday.com. <https://www.infotoday.com/IT/may17/Dempsey--Whats-Behind-Fake-News-and-What-You-Can-Do-About-It.shtml>
- Geiger, A. (2017). *Most Americans — especially millennials — say libraries can help them find reliable, trustworthy information*. Pew Research Center. www.pewresearch.org. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/08/30/most-americans-especially-millennials-say-libraries-can-help-them-find-reliable-trustworthy-information/>
- How to Spot Fake News*. www.ifla.org <https://www.ifla.org/publications/node/11174>
- Paul Ch., Matthews, M. (2016). *The Russian “Firehose of Falsehood” Propaganda Model. Perspectives*. RAND Corporation. www.rand.org <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html>
- Shakarian, Paulo; Shakarian, Jana; Ruef, Andrew (2013). *Losing Trust in Your Friends: Social Network Exploitation. Introduction to cyber-warfare: a multidisciplinary approach*. Syngress.
- Sullivan, M. C. (2019). Libraries and fake news: What's the problem? What's the plan? *Communications in Information Literacy*, 13(1), 91–113.
- Wardle, C., Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*.

References

- [Stadtverwaltung Gotha]. (10 of the March, 2021). *Die Stadtbibliothek Gotha stellt sich vor*. https://www.youtube.com/watch?v=rlnzbquMd64&ab_channel=StadtverwaltungGotha [Last view 16.07.2021]. [In German].
- Bondarenko, O. (2018). *Ukrainian memology. Telegram channels that develop Ukrainian-language Internet humor*. Karabas.live. <https://karabas.live/ukrainian-memes/> [In Ukrainian].
- Commisso, C. (2017). The post-truth archive: Considerations for archiving context in fake news repositories. *PDT&C*, 46(3), 99–102. <https://doi.org/10.1515/pdtc-2017-0010> [In English].
- Dempsey, K. (2017). What's behind fake news and what you can do about it. *Information Today (May)*, 6. www.infotoday.com. <https://www.infotoday.com/IT/may17/Dempsey--Whats-Behind-Fake-News-and-What-You-Can-Do-About-It.shtml> [In English].
- Diia. *Government services online. Official site*. (2021). osvita.diia.gov.ua <https://osvita.diia.gov.ua/hubs> [In Ukrainian].
- Doroshkevich, A. S. (2015). Hybrid war in the information society. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho”*, 2 (25), 21–28. [In Ukrainian].

- Geiger, A. (2017). *Most Americans — especially millennials — say libraries can help them find reliable, trustworthy information*. Pew Research Center. www.pewresearch.org. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/08/30/most-americans-especially-millennials-say-libraries-can-help-them-find-reliable-trustworthy-information/> [In English].
- Gendina, N. I. (2015). Library and information wars. *Informacionnye vojny*, 2 (34), 89–96. [In Russian].
- Hula, R. V., Dzioban, O. P., Perederii, I. H., Pavlichenko, O. O., Fil, G. O. (2020). *Information warfare: socio-ontological and military aspects: Monograph*. Caravela. [In Ukrainian].
- Hula, R. V., Perederii, I. H., Vitrynska, O. V. (2020). Typology of modern information wars: leading approaches to interpretation. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, 35–42. [In Ukrainian].
- How to Spot Fake News*. www.ifla.org <https://www.ifla.org/publications/node/11174> [In English].
- Khomeriki, O. (2008). The role of digital libraries in the process of disseminating the results of innovative activities in education. *Informacionnye resursy Rossii*, 2. www.aselibrary.ru http://www.aselibrary.ru/press_center/journal/irr/2008/number_2/number_2_1/number_2_1774/ [In Russian].
- Korovin, V. (2009). *The main military secret of the United States. Network wars*. [In Russian].
- Kurban, A. V. (2016). Modern information wars in social online networks. *Information Society*, 23 (January — June), 85–90. [In Russian].
- Minchenko, O. (2017). *Poroshenko explained why it is not possible to restore access to VKontakte in Ukraine*. [Watcher.com.ua](http://watcher.com.ua) <http://watcher.com.ua/2017/06/30/poroshenko-poyasnyv-chomu-ne-mozhlyvo-vidnovyty-dostup-do-vkontakte-v-ukrayini/> [In Ukrainian].
- Paul Ch., Matthews, M. (2016). *The Russian “Firehose of Falsehood” Propaganda Model. Perspectives*. RAND Corporation. www.rand.org <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE198.html> [In English].
- Pochepstov, G. G. (2017). *Memetic war, or in search of the “arithmetic” of the mind*. 24.12. [Ms.detector.media](https://ms.detector.media) <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/20271/2017-12-24-memetycheskaya-voyna-ily-v-poyskakh-aryfmetry-razuma/> [In Russian].
- Putin, V. V. (2021). *On the historical unity of Russians and Ukrainians*. [Kremlin.ru](http://kremlin.ru) <http://kremlin.ru/events/president/news/66182> [In Ukrainian].
- Savin, L. (2013). *Memetic war*. www.geopolitica.ru <https://www.geopolitica.ru/article/memeticheskaya-voyna> [In Russian].
- Senchenko, M. (2014). *The fourth world. Information and psychological war*. [Lib.rus.ec](http://lib.rus.ec). <https://lib.rus.ec/b/241595/read> [In Ukrainian].
- Shakarian, Paulo; Shakarian, Jana; Ruef, Andrew (2013). *Losing Trust in Your Friends: Social Network Exploitation. Introduction to cyber-warfare: a multidisciplinary approach*. Syngress. [In English].
- Sullivan, M. C. (2019). Libraries and fake news: What’s the problem? What’s the plan? *Communications in Information Literacy*, 13(1), 91–113. [In English].
- Wardle, C., Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. [In English].

1. Мем з телеграм-публіка «Що було те було. Історичні мему» — «Спочатку було Слово, і Слово було Аншлюс». Мем на тему історичних аналогій 1938 та 2014 рр. щодо використання маніпулятивних технологій впливу на суспільну свідомість для задоволення геополітичних інтересів нацистської Німеччини (аншлюс Австрії та Німеччини) і путінської Росії (анексія Криму)

2. Мем з телеграм-публіка «Чоткий паца» на тему російської присутності в збройному конфлікті на Донбасі

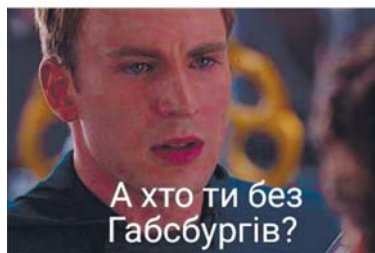
3. Мем з телеграм-публіка «Історичні меми» на тему історичних аналогій XVII–XVIII ст. та 2014 р. в Україні

Усі думають, що шедеври починаються так:

Насправді вони починаються ось так:

**Еней був парубок моторний
І хлопець хоть куди козак,**

4. Мем з телеграм-публіка «Історичні меми та трішки фактів». Популяризація за допомогою мема недостатньо знаних широким загалом видатних персоналій вітчизняної минувшини, котрі зробили внесок у боротьбу за незалежність України

5. Мем з телеграм-публіка «Файні меми про українську літературу». Мем-популяризатор шедевр української літератури

Йому було всеодно

Йому було все одно

Йому було всеодно

Йому було все одно

Йому було однаково

6. Мем з телеграм-пабліка «Файні меми про українську літературу». Популяризація творчості Тараса Шевченка з одночасною увагою до культури мовлення

Коли зненацька допетрав,
що байка «Бджола та Шершень»
це насправді не про комах,
а про людей

7. Мем з телеграм-пабліка «Файні меми про українську літературу». Мем на тему глибини літературної творчості Г. Сковороди

Коли хтось пише, що українська література нудна і занадто депресивна і ліпше читати світову, або російську:

8–9. Меми з телеграм-пабліка «Файні меми про українську літературу». Популяризації творчості українських письменників

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.021>

УДК 07:316.658.4](045)

О. Є. Зіменко

аспірант, кафедра інформаційної, бібліотечної та архівної справи,
Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

asp_zimenko_oleksandr@xdak.ukr.education

<https://orcid.org/0000-0001-6979-2569>

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВПЛИВ: ПОНЯТТЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ В СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ДУМЦІ

Аналізуються концепт «інформаційний вплив», його еволюція в науковій думці, а також методологічні аспекти розвитку інформаційних технологій у контексті їх зв'язку з феноменом інформаційного впливу. Виконано аналіз науково-теоретичних поглядів з цієї проблематики. Сформульовано авторське визначення поняття «інформаційний вплив», означено його місце як інструменту маніпулятивних можливостей засобів масової інформації та комунікації. Розглянуто феномен інформаційного впливу в контексті інформаційної війни та маніпуляцій. Висновано про вплив глобальної інформатизації і високотехнологічної інформаційної інфраструктури на зростання значення інформаційного впливу як одного з інструментів маніпулятивних технологій.

Ключові слова: *інформаційний вплив, ЗМІ, інформаційна війна, інформаційне суспільство, маніпуляція.*

O. Zimenko

postgraduate student, Department of Information, Library and Archival Affairs,
Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

INFORMATIONAL INFLUENCE: CONCEPT AND EVOLUTION IN MODERN SCIENTIFIC IDEA

The purpose of this paper is to provide an analysis of the concept of “informational impact”, its evolution in scientific idea, as well as methodological aspects of the development of information technology in the context of their connection with the phenomenon of the information impact.

The methodology. The work studies this issue by examining the basic methods and principles of information studies.

The results. The concept of “informational influence” can be represented as a form of influencing the consciousness of the individual, carried out using the media resource in order to change the formed assessments, opinions, beliefs, values for further transformation of its behavioral response to events. Not enough attention is paid to the informational influence as a phenomenon in the works of the scientists, because it is considered as an integral part of other definitions, and not as a separate phenomenon. It is important to note that the concept of “informational impact” as a phenomenon is almost not considered in scientific works. Most often, informational influence was an integral part of other definitions, rather than a separate process. Thus, this problem has not

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

been considered comprehensively, and it needs additional attention of the scientific community.

Informational influence, as well as the use of media resources in modern conditions are becoming an integral part of socio-political conflicts. The media and the phenomenon of informational influence itself is a tool for both the emergence and resolution of conflict situations. The conclusion about global informatization and formation of high-tech information infrastructure, and also about importance of consideration of information influence as one of tools of manipulative technologies is made.

The scientific novelty. The author's definition of the concept of "informational influence" is formulated, as well as its place as a tool of manipulative possibilities are analyzed, and also the questions of manipulative possibilities of mass media and communication are considered.

The practical significance lies in the analysis of scientific and theoretical views of this matter. The phenomenon of informational influence in the context of information warfare and manipulations is considered.

Key words: *informational influence, mass media, information war, information society, manipulation.*

Постановка проблеми. Проблема поширення впливу новітніх інформаційних технологій на всі сфери людської діяльності складна і неоднозначна. Революція у сфері комунікацій, масова комп'ютеризація привели до значного ривка у сферах освіти, бізнесу, промислового виробництва, наукових досліджень і соціального життя. Але, водночас з позитивними зрушеннями, виникли й деякі супутні негативні наслідки, зокрема дедалі зростаюча значущість інформації та можливості сучасних комунікацій дозволяють використовувати інформаційні ресурси і технології з метою впливу на людську свідомість, що призводить до зниження рівня безпеки особистості й безпосередньо зумовлює особливу актуальність дослідження проблеми інформаційного впливу на свідомість людини.

Актуальність цієї проблеми актуалізує інтерес до питань інформаційного впливу на людину як у дослідників гуманітарних наук, таких як соціологія, психологія, журналістика, так і у вчених багатьох технічних спеціальностей. Також особлива дослідницька зацікавленість з цієї проблематики не може не виникати в представників наук інформаційного спрямування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Внесок у розробку означеної проблеми внесли такі вітчизняні та зарубіжні дослідники, як В. В. Різун, С. Г. Кара-Мурза, С. А. Зелінський, Г. Г. Почепцов, Г. В. Грачов, Ю. І. Мухін, М. І. Сенченко, Харріс Річард, Рашкофф Дуглас, Гарфинкель Сімсон, Д. Брайант, С. Томпсон і багато інших. Таким чином, ступінь розробленості проблематики достатньо великий. Але, водночас, комплексному спеціальному розгляду феномену

інформаційного впливу в науках соціокомунікаційного циклу приділено недостатньо уваги.

Мета статті — виконати науково-теоретичний аналіз феномену інформаційного впливу та аналіз його презентації в науковому товаристві.

Виклад основного матеріалу дослідження. У другій половині ХХ ст. революція у сфері комунікативних технологій перетворила інформацію не лише на найважливіший ресурс розвитку людства, а й призвела до того, що неконтрольоване зростання обсягів інформації негативно вплинуло на можливість людини критично сприймати інформацію та адаптуватися до збільшення її потоків.

Наростаючі обсяги інформації призводять до того, що свідомість і підсвідомість індивіда опиняються під впливом настільки потужного інформаційного потоку, що формування ставлення людини до світу ґрунтується не на безпосередньому досвіді, а на основі штучно створених в інформаційному полі образів. Так, частка інформації, яку індивід одержує безпосередньо від предмета, явища, людини, скоротилася до мінімально можливих обсягів, є витісненою потоком інформації, котра формується штучно. Сучасні комунікативні технології, як інструмент опосередкованої взаємодії, замінили природні, безпосередні форми взаємодії людини з іншими людьми і навколишнім середовищем, виключивши можливість діалогу з навколишнім світом.

Звернувшись до історії, можемо ґрунтовніше розглянути феномен інформаційного впливу. Так, учені зазначають (Castells, 1989; Faßler, 1999), що до виникнення писемності інформація про світ існувала виключно в образах. Люди, сприймаючи світ «на дотик», раціонально осмислювали інформацію, яка виходила безпосередньо від предметів і явищ, створюючи власне уявлення про світ.

З виникненням писемності, пізніше — друкарського верстата, телеграфу, радіозв'язку, телефонного зв'язку, інформація з образної перейшла більшою мірою в текстову (знакову). Але, як і до виникнення писемності, кількість сприйнятої інформації в цьому випадку обмежувалась фізичними можливостями людини. Так, людина сприймала лише ту кількість інформації, яку була здатна осмислити. Ми, проаналізувавши цю точку зору, зможемо ґрунтовніше висвітлити дефініцію інформаційного впливу, адже знатимемо, який шлях пройшли його засоби та як саме трансформувалось психологічне сприйняття людини.

На сучасному етапі розвитку суспільства досягнення у сфері комунікативних технологій значно розширили можливості людини та знову перетворили інформацію в образну. Але її істотна відмінність полягає в тому, що ці образи формуються поза свідомістю людини та «поставляються» їй у формі готових образів, практично позбавляючи індивіда

можливості аналізувати інформацію, яка надходить, і формувати власні позиції, погляди і зрештою поведінку.

Величезні інформаційні потоки щодня впливають на свідомість сучасної людини. Вони здатні змінити не лише життя окремого індивіда, але і сам хід історії. Погоджуючись з Р. Ф. Абдєєвим, можна з упевненістю зазначити, що інформація перетворилася на глобальний, практично невичерпний ресурс людства, яке вступило в нову епоху розвитку цивілізації — епоху інтенсивного освоєння інформаційного ресурсу і «нечуваних можливостей» феномену управління (Абдєєв, 1994, с. 89).

Розширене багаторазово інформаційне поле, що забезпечує прямий доступ не лише до свідомості, а й підсвідомості людини, створює абсолютно нові можливості прямого впливу на індивідів, групи і суспільство загалом, а нові інформаційні технології, як усвідомлено, так і випадково, стають інструментами в маніпулюванні свідомістю. Це надає нам змоги констатувати, що інформаційний вплив сьогодення — динамічне явище, яке стрімко розвивається та потребує дослідження вчених різних галузей.

Як стверджує В. Березовський, саме з цим якісно новим етапом в історії людства пов'язаний процес віртуалізації життя, тобто прогресуючої підміни реальних предметів і явищ їх образами. Кінцевою метою цієї підміни є зміна всієї системи сприйняття людиною і себе, і всього навколишнього світу, перетворення її в легко «маніпульовану» одиницю (Березовський, 2005).

У науковому середовищі, нині, не сформовано єдиної думки щодо самого науково-теоретичного концепту інформаційного впливу, а також основних форм і методів його проведення. Інформаційний вплив розглядався вченими як складова процесу маніпуляції, соціологічного впливу та інших галузей. Саме інформаційному впливу присвячено недостатньо уваги дослідників, адже цей феномен розглядається лише в комплексі, а не як окреме явище (Березовський, 2005). Одне з визначень інформаційного впливу надав М. І. Семечкін. На його думку, інформаційний вплив — це вплив за допомогою інформації, фактів та знань (Семечкін, 2001). М. Кордуел визначає інформаційний вплив як вид соціального впливу, коли індивід не може прийняти рішення самостійно та звертається до сторонніх думок (Кордуелл, 2000). Також немало вчених розглядають інформаційний вплив як синонім конформізму (Манойло, 2017), але ми не погоджуємося з цим твердженням. Порівняно нетривале існування в науковому середовищі цього феномену, нетривала практика застосування інформаційних технологій як засобу впливу на свідомість, поведінку і громадська думку не дозволяє вважати дослідження цього феномену вичерпним. Можемо зазначити,

що феномен інформаційного впливу майже не розглядається науковцями комплексно. Інформаційний вплив у дослідженнях є частиною інших понять та дефініцій, йому не приділяється достатньо уваги як окремому феномену.

Важливу роль відіграє також той факт, що у зв'язку з розвитком інформаційних технологій, так само як і з загальним процесом науково-технічного прогресу, ми можемо спостерігати еволюцію й уведення принципово нових інноваційних прийомів, що використовуються в сучасних інформаційних протистояннях у політичній сфері. Процес застосування інформаційно-комунікативних форм впливу є динамічним. Фактично з кожним відносно невеликим відрізком часу відбувається теоретико-методологічна та структурна видозміна вже наявного інструментарію концепту інформаційного впливу. Віртуалізація інформаційного простору сприяє «змережуванню» споживачів інформаційного продукту, частковою відходу зі сфери впливу публічної політики і традиційних ЗМІ (газети, радіо, телебачення) у віртуальну.

Можна констатувати інтернаціоналізацію шляхів і методів залучення аудиторії, що відбулося наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. Причинами такої уніфікації стали ліквідація цифрової нерівності і поразки однієї зі сторін в Холодній війні (як наслідок — домінування ринкової моделі економіки і «демократичної» лінії світової геополітики).

Соціологічні інструменти подаються в сучасних медіа найчастіше у двох видах — опитування на сайті видання без коментарів і текст на основі соціологічного дослідження з розгорнутими поясненнями і контекстом. З друку йде неупереджене висвітлення даних опитування, а теми для опитувань на сайті підбираються таким чином, щоб їх результати свідомо вкладалися в той чи інший контекст, певну ідеологію.

Останніми роками культурологічний аспект інформаційного впливу в ЗМІ загострився в результаті істерії в західних засобах масової інформації стосовно посилення впливу деяких держав у світі, зокрема і в глобальному інформаційному просторі. Конфлікт цивілізацій, таким чином, знову перейшов фактично у відкриту фазу. Особливе значення має той факт, що нагнітання істерії й посилення образу ворога охоче підтримують політики: вище керівництво перших держав, а також «третіх» країн, на протигагу стриманості минулих років, активно реагують на провокаційні заяви у «ворожих» ЗМІ — навіть якщо вони спочатку не підкріплені політичним авторитетом. На цьому тлі легко створюються масові психози, які, водночас, є благодатним ґрунтом для інших маніпулятивних прийомів.

Вплив на «позитивно сприйнятливу» (свою) аудиторію може починатися з агресивних дій, на «негативно сприйнятливу» і нейтральну — з «легкого» навіювання і переконання.

Теоретичні та концептуальні засади інформаційного суспільства як принципово нової фази суспільного і цивілізаційного розвитку, де знання і володіння інформацією відіграватимуть фундаментальну й основоположну роль в становленні громадської і соціальної структури, закладені в працях М. Кастельса (Castells, 1989) та Д. Белла (Белл, 1986). Дослідження цих учених — соціально-філософські й присвячені формуванню науково-теоретичної парадигми постіндустріального суспільства знань (мережевого суспільства).

Наступним етапом науково-теоретичного осмислення стає спроба теоретико-методологічної концептуалізації поняття інформаційного впливу як форми впливу на суспільну свідомість. Для теоретичного позначення цього феномену, як правило, використовується термін «психологічна війна», де основною метою агресора (ініціатора ведення психологічної війни) стає придушення волі (деморалізація) і руйнування сформованих ціннісних установок і орієнтацій. Описовий аналіз форм і методів ведення психологічної війни набув відображення в працях А. Г. Караяні (2021). Також значний внесок у вивчення інформаційних воєн належить Г. Г. Почепцову, який розкриває основи ведення інформаційних воєн у своїй праці «Сучасні інформаційні війни» (Почепцов, 2015). Так, вчений виділяє типову модель інформаційної війни, розділив її на три етапи: першим етапом науковець вважає справжню або штучну ситуацію, яка чітко інтерпретується суб'єктом як негативна. На другому етапі окремий факт стає закономірним. Останній етап — це акцент саме на негативних наслідках ситуації (Почепцов, 2015). Таким чином, завдяки вивченню теорій ученого, можемо детальніше розглядати вплив з точки зору інформаційних воєн.

Роль засобів масової інформації в загальному функціонуванні інформаційного поля в умовах політичного протистояння розглядається такими вченими, як П. Бурдье (2002) і М. Фаслер (1999). Ці автори вивчають аспекти маніпулятивного впливу на масову свідомість за допомогою проведеної національними ЗМІ інформаційної політики. Маніпуляція як соціально-психологічний феномен, що становить форму контролю і управління поведінкою особистості за допомогою завідомо неправдивої або ілюзорної інформації, стає основним теоретичним конструктом в працях названих авторів.

Засоби масової інформації, медіасередовище конституюються як самостійна структурно оформлена гілка влади у сфері управління. Маніпулятивний контекст вивчення інформаційного впливу в політичній сфері набув науково-теоретичного продовження і розвитку в працях І. М. Панаріна (*Первая мировая информационная война. Развал СССР*), Г. В. Грачова та І. К. Мельніка (*Манипулирование личностью:*

организация, способы и технологии информационнопсихологического воздействия). Ця група дослідників розглядає інструмент політичних маніпуляцій під час здійснення інформаційного впливу. Слід також звернути увагу на дослідження інформаційного впливу Д. Брайанта та С. Томпсон (2004). Автори розглядають інформаційний вплив у ЗМІ та художніх масових творах. Цікавою дефініцією для нашого дослідження є визначена авторами «медіажорстокість» як фактор негативного впливу на психологічний стан та установки людини. На думку Д. Брайанта та С. Томпсон, негативний вплив ЗМІ — це давній процес. В історичному огляді медійного впливу автори надають приклади з друкарських ЗМІ XVI ст., таким чином розширюючи дефініцію впливу ЗМІ завдяки історичному контексту. Як зазначають автори, представники правлячої верхівки завжди намагались контролювати вплив ЗМІ на натовп. Це призводило як до потрібного, так й до прямо протилежного ефекту, наприклад, у XVI ст. Мартін Лютер та інші лідери думок організували протестну діяльність, спрямовану проти «Індексу заборонених книг», впровадженого Павлом IV (Брайант, Томпсон, 2004). Слід зазначити, що автори зосереджують свою увагу на інформаційному впливі в ЗМІ та не розглядають вплив у мережевих технологіях, адже у 2004 р., коли була опублікована ця праця, інформаційний вплив у ЗМІ як феномен ще не мав достатнього висвітлення. Водночас у майбутньому ми плануємо зосередити увагу саме на впливі мережевого контенту.

Спробу комплексного науково-теоретичного осмислення інформаційного впливу як використання інформації як впливу на індивідуальну і масову свідомість з метою отримання контролю над поведінкою або громадською думкою здійснили А. В. Манойло, А. І. Петренко, Д. Б. Фролов (2017). Важливим є визначення масового впливу В. В. Різун. Учений вважає, що масовий вплив є дією, яку виконує фахівець галузі масових комунікацій стосовно інших людей, таким чином формуючи в них однакові настрої та думки, об'єднуючи цих осіб у натовп з однаковими емоційними реакціями, яким легко маніпулювати (Різун, 2008). Науковець приділяє багато уваги вивченню мас як об'єкту впливу. Так, дослідник зауважує, що існує декілька механізмів поведінки натовпу, які пропагандист завжди використовує в масовій пропагандистській діяльності: масова саморегуляція, масова рефлексія та масове наслідування (Різун, 2008). Аналіз цих механізмів дозволить нам краще вивчити інформаційний вплив, його об'єкти та суб'єкти.

Що стосується схожих дефініцій, таких як «пропаганда» та «маніпуляція», В. Різун вважає, що вони набули негативного забарвлення в науковому суспільстві України саме у зв'язку з радянськими часами (Різун, 2008). Дослідник відзначає, що ці дефініції недостатньо

розглянуті українськими фахівцями через маніпулофобію — убачання маніпуляції в комунікаційних процесах, які не передбачають маніпулятивного впливу як такого (Різун, 2008). Ми погоджуємося з цією думкою, зазначаючи, що таким поняттям як «пропаганда» та «маніпуляція» не надано достатнього висвітлення в українських наукових працях. Незважаючи на глибину теоретичного аналізу і синтезу феномену інформації, серед учених відзначаються значні розбіжності в контексті концептуалізації дефініції. Запропоновані науково-теоретичні трактування поняття за своїм змістом варіюються від абстрактних до вузько-спеціальних, що значно обмежує і деталізує предметно-об'єктну сферу визначення.

Залежно від соціальної значущості об'єкта, масовими комунікаціями формується інтенсивність громадської думки, ступінь її інтересу до нього. Досягається це шляхом підвищення інформаційного впливу, як кількісного (збільшення обсягу трансльованої інформації), так і якісного (наприклад, у результаті підтримки громадської думки в засобах масової комунікації) (Белл, 1986).

Можна зазначити, що основною функцією громадської думки є привернення уваги до актуальних тем.

У цьому світлі роль масових комунікацій визначається необхідністю актуалізації тих чи інших тем у масовій свідомості з метою формування з приводу цих питань громадської думки. Можна вважати, що спочатку тема актуалізується, потім обговорюється і лише після цього формуються точки зору (Абдеев, 1994). Однак не слід акцентувати на тому, з позицій яких соціальних пріоритетів, з чієї точки зору актуалізується тема, чиї інтереси перебувають в основі визнання теми актуальною, на яких аспектах тієї чи іншої актуалізованої теми розставлені акценти і чому саме.

Ми, розглянувши позиції авторів, пропонуємо концептуалізувати поняття «інформаційний вплив» як форму здійснення впливу на свідомість особистості, яка здійснюється із застосуванням ресурсу ЗМІ з метою зміни сформованих оцінок, думок, переконань, цінностей для подальшої трансформації її поведінкової реакції на події, що відбуваються.

Інформаційний вплив — нова форма глобального протистояння, що реалізується на різних рівнях та охоплює всі елементи інформаційного простору. Ці дії цілеспрямовані і ґрунтуються на використанні інформаційної переваги у вигляді контрольованого впливу на інформацію, інформаційні процеси та інформаційно-телекомунікаційну інфраструктуру.

Стабільне функціонування суспільства неможливе без забезпечення інформаційного простору від деструктивних інформаційних впливів,

мета яких — за допомогою формування думок, уявлень, знань, атитюдів, ціннісних орієнтацій наповнити індивідуальну і масову свідомість певним змістом, який стане базисом прогнозованої поведінки.

Феномен прихованого деструктивного інформаційного впливу належить до глобальних проблем, властивих усім соціально значущим сторонам суспільного життя.

У сучасному суспільстві прихований вплив переважає над силовими методами. Зростання його ефективності пов'язане з революційним науково-технічним прогресом, що спричинив стрімкий розвиток засобів масової комунікації.

Важливо, що в основі засвоєння, переробки і запам'ятовування будь-якої інформації перебувають певні психологічні процеси. Одним із таких процесів є пам'ять, що стає формою психічної діяльності, яка полягає в закріпленні, збереженні та подальшому відтворенні минулого досвіду. Як зазначає Г. В. Грачов (*Манипулирование личностью: организация, способы и технологии информационнопсихологического воздействия*), з процесами пам'яті пов'язані деякі явища, характерні для інформаційного впливу:

1. Межа насичення — ефект перенавантаження психіки, що виникає протягом короткого часу в результаті того, що в попередніх актах комунікації занадто інтенсивно були використані одні й ті самі значення. Перенавантаження призводить до того, що індивід вже не має можливості запам'ятовувати повідомлення, яке є аналогічними за змістом до тих, які зумовили цей ефект;
2. Ефект бумеранга — базується на створенні протилежного результату комунікації. Наприклад, якщо в суспільстві циркулюють певні негативні чутки, проти яких ведеться інформаційна боротьба, ця боротьба може лише збільшити довіру до чуток, хоча її ціль протилежна;
3. Сторожовий ефект — якщо образотворча або словесна форма вживаються занадто часто, це призводить до їх стирання;
4. Сплячий ефект — аудиторія значно краще засвоює той тип інформації, який орієнтований на психологічний протест. Можемо виокремити з цього феномену два важливих принципи: перший — принцип настороженості. Він базується на тому, що інформація про загрозу засвоюється значно краще, ніж будь-яка інша. Водночас якщо серед «загрозливої» інформації є інша інформація, вона блокуватиметься. Другий принцип має назву «принцип резонансу» і ґрунтується на тому, що аудиторія значно краще сприймає інформацію, яка максимально пов'язана із самою аудиторією, стосується саме її;
5. Створення сталих емоційно забарвлених образів, стереотипів, які закріплюються в суспільстві.

Під впливом інформаційного потоку відбуваються оновлення, зміна суспільної свідомості і поведінки людини, соціальної групи, організації, своєрідний зуев поглядів, переконань та вчинків.

Домінуючий методологічний підхід під час вирішення завдань створення інформаційної безпеки — розгляд людини, суспільства і держави як тих, що проходять етап саморозвитку і обмінюються із зовнішнім світом інформацією своїх систем.

Водночас нині виникає необхідність вирішення багатьох нових аспектів розглянутої проблеми. Інформатизація суспільства створює ситуацію дефіциту часу на усвідомлення факту інформаційного нападу, підвищується ймовірність прийняття помилкових рішень під впливом деструктивної інформації. Виникає потреба в синтезі інформаційно-психологічної та інформаційно-технічної безпеки.

Посилення ролі інформаційного впливу, розширення можливостей використання засобів масової інформації призводить як до позитивних (використання інформаційних ресурсів як альтернативи примусу), так і до негативних наслідків. До таких належить проблема інформаційних воєн, монополізації інформаційного простору, захисту національних традицій і цінностей в умовах розвинутого інформаційно-культурного обміну. Ефективність інформаційного впливу багато в чому залежить від того, наскільки сучасне суспільство готове використовувати його позитивний потенціал.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши теоретичний генезис поняття «інформаційний вплив» у науці, необхідно сформулювати наступний висновок. Поняття «інформаційного впливу» можна представляти як форму здійснення впливу на свідомість особистості, яка здійснюється із застосуванням ресурсу ЗМІ з метою зміни сформованих оцінок, думок, переконань, цінностей для подальшої трансформації її поведінкової реакції на події, що відбуваються. Інформаційному впливу як феномену не приділено достатньо уваги в працях вчених, адже він розглядається як складова інших дефініцій, а не як окреме явище. Важливо зазначити, що поняття «інформаційний вплив» як феномен майже не розглядалося в наукових роботах. Переважно інформаційний вплив виступав частиною інших дефініцій, а не окремим процесом. Таким чином ця проблема не розглядалась комплексно та потребує додаткової уваги наукового товариства.

Інформаційний вплив, а також застосування ресурсу ЗМІ в сучасних умовах стають невід'ємною частиною соціально-політичних конфліктів. ЗМІ і безпосередньо сам феномен інформаційного впливу є інструментом як виникнення, так і вирішення конфліктних ситуацій. Глобальна інформатизація й становлення високотехнологічної інформаційної інфраструктури, з одного боку, створює нові перспективи для

прогресивного розвитку людства, з іншого — загострює взаємовідносини людини з інформаційним середовищем, призводить до появи нових загроз безпеки особистості і суспільства в цілому.

Список посилань

- Абдеев, Р. Ф. (1994). *Философия информационной цивилизации*. Владос.
- Белл, Д. (1986). Социальные рамки информационного общества. *Новая технократическая волна на Западе*. (с. 330–342).
- Березовский, В. (2005). Информационный взрыв. *Золотой лев, 69–70*. www.zlev.ru
- Брайант, Д., Томпсон, С. (2004). *Основы воздействия СМИ*. Вильямс.
- Бурдые, П. (2002). *О телевидении и журналистике*. (Т. Анисимова, Ю. Маркова, Пер.). Фонд научных исследований «Прагматика культуры», Институт экспериментальной социологии.
- Грачев, Г. В., Мельник, И. К. *Манипулирование личностью: организация, способы и технологии информационно-психологического воздействия*. www.evartist.narod.ru. <http://www.evartist.narod.ru/text3/72.htm>
- Караяни, А. Г. (2021). Информационно-психологическое противоборство в современной войне. *Электронный научный журнал «Пси-фактор»*. psyfactor.org. <https://psyfactor.org/lib/psywar30.htm>
- Кордуэлла, М. (2000). *Психология от А до Я: Словарь-справочник* (К. С. Ткаченко, Пер.). ФАИР-ПРЕСС.
- Краткий словарь-справочник психологии. (2004).
- Манойло, А. В., Петренко, А. И., Фролов, Д. Б. (2017). *Государственная информационная политика в условиях информационно-психологической войны*.
- Панарин, И. Н. *Первая мировая информационная война. Развал СССР*. https://historylib.org/historybooks/Igor--Panarin_Pervaya-mirovaya-informatsionnaya-voyna--Razval-SSSR/
- Почепцов, Г. Г. (2015). *Сучасні інформаційні війни*. Києво-Могилянська академія.
- Різун, В. В. (2008). *Теорія масової комунікації: Підручник*. Просвіта.
- Семечкин, Н. И. (2001). *Социальная психология на рубеже веков: истории, теория, исследования*. Издательство Дальневосточного университета.
- Castells, M. (1989). *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring, and the Urban Regional Process*. M. Castells. Oxford, UK; Cambridge, MA: Blackwell. www.jstor.org. <https://www.jstor.org/stable/2563541>
- Faßler, M. (Hrsg.) (1999). *Alle möglichen Welten: virtuelle Realität — Wahrnehmung — Ethik der Kommunikation*. digi20.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb00041066_00001.html

References

- A short dictionary-reference book of psychology*. (2004). [In Russian].
- Abdeev, R. F. (1994). *Philosophy of information civilization*. Vlados. [In Russian].
- Bell, D. (1986). Social framework of the information society. *Novaja tehnokraticheskaja volna na Zapade*. [In Russian].

- Berezovskii, V. (2005). Information explosion. *Zolotoy lev*, 69–70. www.zlev.ru [In Russian].
- Bourdieu, P. (2002). *About television and journalism*. (T. Anisimova, Y. Markova, Trans). Fond nauchnykh issledovaniy “Pragmatika kultury”, Institut eksperimentalnoy sotsiologii. [In Russian].
- Bryant, D., Thompson, S. (2004). *Basics of Mass Media Impact*. Williams. [In Russian].
- Castells, M. (1989). *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring, and the Urban Regional Process*. M. Castells. Blackwell. www.jstor.org. <https://www.jstor.org/stable/2563541> [In English].
- Cordwell, M. (2000). *Psychology from A to Z: Dictionary-reference*. (K. S. Tkachenko, Trans.). [In Russian].
- Faßler, M. (Hrsg.) (1999). *Alle möglichen Welten: virtuelle Realität — Wahrnehmung — Ethik der Kommunikation*. digi20.digitale-sammlungen.de. https://digi20.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb00041066_00001.html [In German].
- Grachev, G. V., Melnik, I. K. *Personality manipulation: organization, methods and technologies of information and psychological impact*. www.evartist.narod.ru. <http://www.evartist.narod.ru/text3/72.htm> [In Russian].
- Karayani, A. G. (2021). Information-psychological confrontation in modern war. *Elektronnyy nauchnyy zhurnal “Psi-faktor”*. psyfactor.org. <https://psyfactor.org/lib/psywar30.htm> [In Russian].
- Manoilo, A. V., Petrenko, A. I., Frolov, D. B. (2017). *State information policy in conditions of information-psychological war*. [In Russian].
- Panarin, I. N. *First World Information War. The collapse of the USSR*. historylib.org. https://historylib.org/historybooks/Igor--Panarin_Pervaya-mirovaya-informatsionnaya-voyna--Razval-SSSR/ [In Russian].
- Pocheptsov, H. H. (2015). *Modern information wars*. National University of Kyiv-Mohyla Academy. [In Ukrainian].
- Rizun, V. V. (2008). *Theory of mass communication: Textbook*. Prosvita. [In Ukrainian].
- Semechkin, N. I. (2001). *Social psychology at the turn of the century: history, theory, research*. Far Eastern University Publishing House. [In Russian].

Надійшла до редколегії 14.09.2021

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.03>¹

UDC 021.61 (100) : 070 : 654.195 : 78

O. Synieokyi

Doctor of Social Communications, Assistant Professor, Professor of the Department of Humanities, Culture and Arts, Mykhailo Ostrohradskyi National University, Kremenchuk, Ukraine

vinyl-doc@email.ua

<https://orcid.org/0000-0002-1419-4964>

O. Tur

Doctor of Social Communications, Assistant Professor, Professor of the Department of Humanities, Culture and Arts, Mykhailo Ostrohradskyi National University, Kremenchuk, Ukraine

oktur@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-8094-687X>

SPACE MUSIC IN SOCIO-CULTURAL RETROSPECTIVE: INFORMATION ANALYSIS OF THE PHONOGRAPHIC HERITAGE OF “HAWKWIND”

The problem of space music as a special cultural phenomenon requires scientific understanding. The purpose of the article is to study the features of the emergence and development of space rock as a specific trend in modern popular culture using the history of the “HAWKWIND” group as an example. The chronology of sound recordings of the “HAWKWIND” group as one of the founders of the “Space Rock Music” is established. The role of Dave Brock, Bob Kalvert and other group participants in the creation of creative music programs is noted. It is proved that these musicians are the principles of the historical phenomenon, which received popularity as “Space Rock”. For the first time, the analysis of “HAWKWIND” sound documents through the prism of the history of space music development has been proposed.

Keywords: *album, archive sound records, space rock, progressive music, “HAWKWIND”, Dave Brock.*

O. В. Синєокий

доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

O. М. Тур

доктор наук із соціальних комунікацій, доцент, професор кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

КОСМІЧНА МУЗИКА В СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ РЕТРОСПЕКТИВІ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ ФОНОГРАФІЧНОЇ СПАДЩИНИ «HAWKWIND»

Актуальність. Космічна музика є особливим феноменом сучасної техно-логізованої культури, що потребує наукового осмислення в межах інформаційно-комунікаційного підходу.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Мета статті — на прикладі історії групи «HAWKWIND» простежити особливості виникнення і розвитку спейс-року як специфічного напрямку в сучасній популярній культурі.

Методологія. Методологічною основою публікації став міждисциплінарний підхід, оснований на комплексі загальнонаукових (порівняння, аналіз, синтез, узагальнення) та спеціальних методів, які визначаються метою і завданнями дослідження. За емпіричну основу дослідження взято архівні фонограмні матеріали «HAWKWIND».

Результати. Встановлено повну хронологію звукозаписів групи «HAWKWIND» як одного із засновників субжанру «космічна рок-музика». Відзначено роль Дейва Брока, Боба Калверта та інших учасників гурту у створенні креативних музичних програм. Доведено, що цими музикантами започатковано історичний феномен, який набув популярності під назвою «Space Rock».

Новизна. Уперше запропоновано аналіз фонодокументів «HAWKWIND» через призму історії розвитку космічної музики.

Практичне значення. Матеріали і висновки доцільно використовувати культурологам, музикознавцям, архівістам під час розробки сценаріїв, створення спеціалізованих колекцій фонодокументів, відновлення каталогів звукозаписів, викладання культурологічних дисциплін.

Висновки. Дослідження засвідчило, що у творчому шляху «HAWKWIND» загалом відбито основні періоди розвитку космічної рок-музики. «HAWKWIND», ставши одним з перших спейс-рок-гуртів, зазнав немало втілень, включаючи хард-рок, прогресив, психоделію, блюз, андеграунд, гаражний рок, протопанк, хеві-метал, електроніку та наукову фантастику в текстах пісень. У результаті утворився унікальний «коктейль», який вплинув на багатьох музикантів та авторів, але «HAWKWIND» завжди залишався попереду.

Ключові слова: *альбом, архівні звукові записи, космічний рок, прогресивна музика, «HAWKWIND», Дейв Брок.*

There is a wide range of performers who associate themselves with space music and science fiction. And although the terms space rock and space disco have firmly taken root, we see that there is no exact definition of «Cosmic Music». In general, very little has been written about Space Rock. There is a layer of journalistic works dedicated to specific musical groups and individual musicians who working in Space Rock. In a journalistic vein are of certain interest the few publications of both domestic (N. Antipova, A. Vilgotsky, A. Gaginsky, D. Zlotnitsky, S. Kanunnikov, A. Kiselev, V. Novoseltsev, S. Serebryansky, A. Skorobogatov, E. Kharitonov, etc.) and a number of foreign (M. Bartkowiak, K. Donnelly, P. Hayward, D. Simpson, A. Slavov, etc.) authors. But there is still no systematized full-fledged scientific research in which this direction in modern popular music is investigated.

The pioneers of Space Rock are primarily “HAWKWIND”.

More than 50 people were outplayed in this group, but the team was particularly stable and the ability to survive (Banks, 2020). For over

50 years these space rockers with an ever-changing line-up have been recording complex and highly significant records. Therefore, we propose to continue the trip in the form of a brief analysis of the fundamental sound records. The band was initiated by Dave Brock and guitarist Mick Slattery, ex-members of the acid rock band "FAMOUS CURE". They were joined by bassist John Harrison, drummer Terry Ollis, saxophonist Nik Turner and keyboardist Dik Mik. The first names for the band were "GROUP X" and "HAWKWIND ZOO". But in November 1969, these guys settled on the name "HAWKWIND" and showed up without an invitation to a local talent competition in the Notting Hill area and played their first concert. In August 1970, the first self-titled album was released, most of which was given to an expanded instrumental jam in five parts. A month later, Langton and Harrison split from the team. Around the same time, a second keyboardist, Del Dettmar, joined the band. With the new line-up, "HAWKWIND" recorded their second LP, *In Search of Space*, which was released in the fall of 1971 and peaked at No. 18 on the UK charts.

On 1972 their epic hit single "Silver Machine" peaked at number three. "Silver Machine" with Bob Calvert as vocalist is very different from the one that was later recorded and released as a single. In this version, "HAWKWIND" sounds like a progenitor of true Space Rock. The most recognized is the line-up of Dave Brock, Robert Calvert, Nik Turner, Lemmy (Ian Kilmister), Simon King, Del Dettmar and electronics specialist Dik Mik (Hughes, 2009). They recorded LP "Space Ritual" (1973) at their peak. It is an allegorical, metaphorical and metaphysical rock opera that includes alternative realities and travel between galaxies (Moody, 2013).

This superb "live album" captures the full-fledged sound at the very rise of the band's career. Songs from the second and third discs "In Search of Space" (1971) and "Doremi Fasol Latido" (1972), were combined with dark sound collages and pieces of spoken lyrics. This resulted in a pseudo-operatic story about seven astronauts traveling in a state of suspended animation. "Orgone Accumulator" and "Space Is Deep" create a more addictive atmosphere, while the contrasting "Master of the Universe" is a brain-draining explosion, consisting of a hypno-metallic riff, vibrations of an intergalactic generator and comic fantasy. Based on Pythagoras theory of sound, in which the entire universe is represented as a single cosmic chord, it was a double album with a colorful opening envelope. The central motif of the cover itself is the sculpture-like Stacia Blake, a "HAWKWIND" dancer. The album received an alternative title "Miss Stacia". Subsequently, Nick Turner called all this "a kind of psychedelic science of space" (Turner, 2020). "Space Ritual" peaked at number nine on the UK charts.

"Warrior at The Edge of Time" (1975) can be considered the pinnacle of HAWKWIND's creativity. This is a collaboration with writer Michael

Moorcock (science fiction writer who coined the term “Multiverse”), based on his concept of the “Eternal Warrior”. Each song is self-sufficient, but at the same time it is perceived as part of the general flow, creating the feeling of a space rock opera. In 1975, “HAWKWIND” performed at the Watchfield Festival. On the recording of this concert, Dave Brock sounds as if he is singing in an echo chamber, standing on one side of the field, and his whole group is playing on the other and even in some fantastic portal from where you can go straight to hell. From Lemmy to the amphibious alien Turner in a green rubber frog suit, they were psychedelic in everything. The archive recording of the show was released in 1997 on four CDs “Welcome to the Future”. Stasia got married and left the group, “HAWKWIND” managed to lose such a talented and colorful character like Lemmy (Moon, 2004).

“Astounding Sounds, Amazing Music” (1976) is, in a sense, a concept album that pays homage to the sci-fi magazines of the 1930s and 1940s — each song tells a different sci-fi story. It turned out to be successful also because all its members got involved in the process of songwriting and arrangement. The cover design promotes a sense of sci-fi nostalgia with a touch of pungent parody. The 1976 and 1977 tours were spectacular with Calvert’s theatrical freaks. On stage, the frontman managed to completely transform himself into the heroes of his songs — he, leaving reality, easily crossed the boundaries of time and space and ended up in a given place. The music of that period was also very rich. Although “Quark, Strangeness and Charm” (1977) set a course for a commercial sound, Calvert’s lyrics reach their peak here. The album is embellished with Calvert’s thoughts on genetics, nuclear war and Islamic fundamentalism. The title track turned out to be a killer single, while other things stood out “Damnation Alley” and “Spirit of The Age” — a song about a space traveler who curses his girlfriend’s dad for refusing to deep-freeze her so she can wait for her traveling boyfriend to return, who travelling across the Galaxy.

Rock Astronauts gradually abandoned their former space style and began to play bizarre music. Then there was an American tour, after which the group disintegrated (Wade, Garbutt, 2016).

In 1979, Brock revived “HAWKWIND”. The new incarnation went through yet another round of career, culminating in “Levitation” (1980). The album presents a mixture of different styles and ideas, becoming one of the pinnacles of the intricacy of this collective. In the lyrics, post-punk harshness is inscribed in a sci-fi panorama. The instrumental numbers and songs are well balanced (Hughes, 2009). The album “The Chronicle of the Black Sword” (1985) became a triumphant one. After that, “HAWKWIND” actually broke up and only collected in the spring of 1988 (Hotten, 2012).

In May 1988, the album “The Xenon Codex” was released and another purge of the “HAWKWIND” ranks followed: Brock, Bainbridge and Davey

remained, Simon House returned, and drummer Richard Chadwick and vocalist Bridgett Wishart joined the huge family of the group. Surprisingly, with this line-up, the band “decided to return to their space-rock roots” and recorded four albums “Space Bandits” (1990), “Electric Teepee” (1992), “It’s the business of the future to be dangerous” (1993) and “The Business Trip” (1994). Some of the compositions from these albums are a whirlpool and recall the most aggressive themes of “PINK FLOYD” (Dome, 2014). Recorded in the mid-1990s during the so-called psychedelic techno era, when keyboards dominated “HAWKWIND”, “Strange Trips & Pipe Dreams” became Dave Brock’s third solo album. The recording is replete with samples from science fiction films and the series “Star Trek” ... (Udo, 2012).

The studio albums “Blood of the Earth” (2010) and “Onward” (2012) also turned out to be creative. In the composition labeled “The Mystery Track”, an artificial voice over awesome riffs and whistling synthesizers says: “Become a witness to the chaos of perpetual motion... Watch the beginning of your tomorrow...” (Dome, 2014). In 2019, “All aboard the Skylark” was released. New members added freshness and brightness (Farren, 2010). Today Brock has a new line-up. They still masterfully create fresh music, re-release their most sought-after recordings. On October 16, 2020, another sci-fi gift – the album “Pioneers of Space” with new tracks and covers (Synieokyi, 2021).

On October 16, 2020 musicians continuing their journey as “HAWKWIND LIGHT ORCHESTRA” (this new slightly truncated version of the original band featuring Brock), in isolation released the album “Carnivorous” (anagram of “coronavirus”). The lyrics raise contemporary issues. Once they stated: “Space Is Deep”, and now with their powerful galactic glitches they are fighting the pandemic – until they were carried away by the hawk wind...

In his turn, 81-year-old Nick Turner in August of 2021 with the new album “I Do What I Like” proved that his life in Space continues... Then “HAWKLORDS” is another side in the personalities of Jerry Richards, Fred Reeves, Adrian Shaw who with the participation of their colleagues released their tenth release “Time”. This sci-fi journey down the rabbit hole is based on “observations of life through the prism of time”. On the eve of this release, several other ex-members of “HAWKWIND” (Bridgett Wishart, Alan Davey, Paul Hayles, Mick Slattery) accompanied by other eminent rock veterans within the framework of the international instrumental space rock project “SPIRITS BURNING” took part in the creation of the monumental canvas “Evolution Ritual” (2021).

On September 10, 2021, “HAWKWIND”, for the first time in trio format, returned with a new album “Somnia”. All material was recorded at the members’ home studios and collected at the “HAWKWIND” headquarters.

They did a flawless job with the remote recording. “Somnia” shows music reminiscent of their experiences in the early 70s and partially a revival in the early 80s. “HAWKWIND” continued their sonic journey proceeding to innovate the space rock genre. The new album explores the phenomenon of sleep: stories of sleepless paranoia, strange encounters, feverish dreams and meditation are told through Roman mythology and the god of sleep, Somnus. In this work (unlike the previous “Carnivorous”), the group no longer concentrates on the pandemic, touching on the problems that keep people from falling asleep. “It’s hard to figure out what to do when everyone is relying on you”, sings Brock in “Only a Dream”. He is the helmsman, although he can rely on Magnus Martin to write the songs. This new guy joined Brock and drummer Richard Chadwick in 2017: in “Somnia”, Magnus wrote four out of thirteen songs, and Dave Brock wrote the rest of the album. Anyway, it is impossible to imagine a group without Brock: he can and will continue to carry the baton along with an amazing supporting cast.

Even though “HAWKWIND” has turned to a trio, the band demonstrates their signature percussive sound. In passages such as “Small Objects in Space” or “Strange Encounters”, they sound like no other than “HAWKWIND”. In some places, Dave returns to the blues sound (“I Can’t Get You Off My Mind”), and the lyrics, amid the themes of love, loss and obsession, gracefully flip the classic Beatles slogan “Can’t Buy Me Love”. In the darker labyrinths of the album, we hear trance sounds with an oriental flavor and restrained atmospheric attacks. In the final “Cave Of Phantom Dreams” — a soothing meditation with sound lightning in hissing encoding. And although they are far from the anarcho-cosmic avant-garde, they have enough impulse not to turn into a group-dedication to themselves. For their 34th Album, the band is not trying to be anything other than themselves, which makes “Somnia” a great unorthodox addition to their mighty catalog.

Since its inception, being one of the first Space Rock bands, “HAWKWIND” (the name almost repeats the surname of the prominent scientist-cosmologist Hawking) has gone through many incarnations, including Hard Rock, Progressive, Psychedelia, Blues, Underground, Garage, Proto Punk, Heavy Metal, Experimental Electronics, and science fiction in lyrics (much Bob Calvert’s texts wrote is still relevant today). The result is a unique cocktail that has influenced many musicians and authors. But “HAWKWIND” has always been somewhere ahead, opening up space and daringly dancing on the brink of chaos. The study of the problem continues and, possibly, in future publications, we will continue to highlight this interesting scientific issue.

References

- Banks, J. (2020). *Hawkwind: Days of The Underground: Radical Escapism in the Age Of Paranoia*. Strange Attractor Press. [In English].

- Dome, M. (2014). Hawkwind: Classic Collection (review). *Classic Rock*, 9, 74–75. [In English].
- Farren, M. (2010). Hawkwind: Blood of the Earth (review). *Classic Rock*, 11, 68–69. [In English].
- Hotten, J. (2012). Hawkwind: Onward (review). *Classic Rock*, 6, 80. [In English].
- Hughes, R. (2009). Train for the crazies. *Classic Rock*, 10, 56–58. [In English].
- Moody, P. (2013). Hawkwind: Space Ritual (review). *Classic Rock*, 4, 89. [In English].
- Moon, G. (2004). Hawkwind: Welcome To The Future (review). *Classic Rock*, 3, 80. [In English].
- Synieokyi, O. (2021). Some reflections on the past, present and future of space rock music. *SENTENTIA. European Journal of Humanities and Social Sciences*, 3. [In English].
- Turner, N. (2020). *Hawkwind: The Spirit of Hawkwind 1969–1976*. Epic Check. [In English].
- Udo, T. (2012). Dave Brock: Strange Trips & Pipe Dreams (review). *Classic Rock*, 1–2, 83. [In English].
- Wade, C., Garbutt, P. (2016). *The Music of Hawkwind*. Wisdom Twins Books. [In English].

Надійшла до редколегії 22.09.2021

Розділ 2. Теоретико-методологічні засади книгознавства, бібліотекознавства та архівознавства

Part 2. Theoretical and Methodological Foundations of Book Science, Library Science and Archival Science

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.04>¹

UDC 027.021:378.46004.738.1(430)

N. Khymytsia

Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

natalia.o.khymytsia@lpnu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-4076-3830>

M. Kuchma

student, Information, Library and Archival Affairs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

maksym.kuchma.dk.2018@edu.lpnu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-3775-313X>

FEATURES OF POSITIONING

OF GERMAN UNIVERSITY LIBRARIES ON OFFICIAL WEBSITES

The purpose of the work is to study the features of advertising and information presentation of the activities of university libraries in Germany on official websites.

The methodology uses an analytical method, a method of description, comparison and generalization. The application of the principles of integrity and structure makes it possible to consider the site as the main corporate business card of the library.

The scientific novelty of the work is the study of theoretical knowledge and practical skills on the peculiarities of presenting the activities of university libraries in Germany on the Internet.

Conclusions. The study showed that, through the official website, university libraries effectively practice branding and image technologies, position their corporate culture and implement the corporate mission of their higher education institution.

Keywords: *corporate culture, branding, image, positioning, website, technology, university, library business, library, libraries of Germany, institution of higher education.*

Н. Химиця

кандидат історичних наук, доцент, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

М. Кучма

студент спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Національний університет «Львівська політехніка», Львів, Україна

¹ This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЗИЦІЮВАННЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК НІМЕЧЧИНИ НА ОФІЦІЙНИХ ВЕБСАЙТАХ

Актуальність. Сучасні трансформаційні процеси в Україні, що відбуваються в системі вищої освіти, зумовили кардинальні зміни в роботі університетських бібліотек. Крім повного переформатування бібліотечних послуг та сервісів, суттєво змінюється «обличчя» бібліотеки, формується її новий імідж. Вивчення й узагальнення досвіду позиціювання європейських бібліотек, аналіз загальноєвропейських тенденцій щодо іміджування в бібліотечній справі є важливим для подальшого розвитку вітчизняних бібліотек й для досягнення ними загального успіху.

Мета статті — проаналізувати особливості позиціювання університетських бібліотек Німеччини на офіційних вебсайтах.

Методологія. Для виконання дослідження використано аналітичний метод, методи опису, зіставлення та узагальнення.

Результати. Описано особливості позиціювання університетських бібліотек Німеччини в інтерактивному просторі через офіційний сайт, проаналізовано технології позиціювання бібліотечної установи та підходи до бібліотечного іміджмейкінгу в Німеччині.

Новизна. У цьому дослідженні вперше здійснено аналіз особливостей позиціювання сайтів університетських бібліотек Німеччини.

Практичне значення. Матеріали та висновки дослідження можна використовувати для розвитку вітчизняних бібліотечних установ закладів вищої освіти, для оптимізації загальної стратегії позиціювання бібліотеки ЗВО та для запровадження нових підходів щодо брендингу, іміджування цих установ в Україні.

Висновки. Сучасна університетська бібліотека стає не лише місцем акумуляції та зберігання інформації, а й своєрідною візитною картою навчального закладу, одним з головних ресурсів, що забезпечує іміджеве позиціювання установи. Дослідження та аналіз досвіду позиціювання бібліотек університетів Німеччини допоможе оптимізувати технології брендингу та іміджування вітчизняних бібліотек, слугуватиме основою для загального розвитку установи і її інтеграції в європейський, світовий освітній і науковий простір.

Ключові слова: *корпоративна культура, брендинг, імідж, позиціювання, сайт, технології, університет, бібліотека, бібліотеки Німеччини, заклад вищої освіти.*

Introduction. The successful operation of library institutions, which has actively moved into a new information and communication environment, is largely determined by the attention paid to branding and image of these major centers of public preservation and use of information. Of particular importance is the correct positioning of libraries of higher education institutions, which play a significant role in shaping the image of the educational institution.

In modern conditions of active practice of distance learning, web site has become the main corporate business card of the library of the higher

educational institution. The use of the library site provides the institution with the following communication and marketing benefits:

- provides access to its own library products to a wide range of users on the network;
- provides constant and effective advertising of the library in the international information community Internet;
- promotes the development of new information services;
- contributes to the effective implementation of information and cultural-educational function of the library;
- increases the information culture of users.

Related works. The issue of using effective techniques, branding and image technologies in the library business attracts the attention of both Ukrainian researchers and foreign scholars. One of the first, the question of library promotion began to study a group of German scientists led by P. Borchard, who proposed their marketing concept for public libraries, the key task of which was to determine the target audience (Borchard et cet., 1993). The main factors of formation of style and image of the book collection are determined in L. P. Chorna's work, the short characteristic of each factor is given (Chorna, 2013). The mechanisms of using the latest PR tools in creating the image of a modern library are analyzed by I. V. Bova and T. V. Martsun (2018). The design and style of the website, a competent way of presenting information, constant updating are defined as necessary components of promoting and improving the image of the library in the work of J. V. Samokhina (Samokhina).

Also, the subject of research of the image of libraries and its role in the formation of the corporate environment of the university were the scientific investigations of M. Yu. Matveev (2006), T. M. Kostyrko (2011), V. G. Drygailo (2000). The study of certain aspects and problems of information technology in the positioning of libraries are reflected in the works of N. S. Redkina (2011), M. Y. Matveev (2011), B. Mathews (2009) and many others.

The state of scientific development of the problem testifies to its relevance. At the same time, a study of foreign experience in positioning libraries in an interactive space based on the site seems to be in demand. Accordingly, the purpose of the article is to analyze the current practice of positioning the largest libraries of German universities in an interactive space through the official website, to identify technologies for positioning a library institution; to systematize approaches to library branding and image-making in Germany.

The definition of the tasks outlined in the title of the article involves the following steps in solving them, which leads to the use of the following search and analytical **methods**:

- search and definition of general tendencies in the practice of positioning of university libraries of the Federal Republic of Germany through official sites;
- identification of approaches to image activities, which are practiced in the activities of German university libraries through web resources;
- research of features in positioning of elements of corporate style of libraries of universities of Germany.

Features of positioning the largest libraries of German universities in the interactive space through the official website. For a detailed analysis of the use of image tools to promote the university library, its products and services, a sample of the sites of the twelve best libraries of higher education institutions in Germany was formed. We consider it appropriate to provide data on the sites of the largest libraries of German universities in the form of brief overviews.

1. Universitätsbibliothek Rostock – the library of Rostock University is a scientific institution in the structure of this institution of higher education. Internet address: www.ub.uni-rostock.de. Location – Rostock (Mecklenburg-Vorpommern).

2. Universitätsbibliothek J. C. Senckenberg (UB) – the library of the JG Senckenberg University of Goethe University in Frankfurt am Main. Internet address: www.ub.uni-frankfurt.de.

3. Niedersächsische Staatsund Universitätsbibliothek Göttingen – Lower Saxon George August State and University Library in Göttingen (SUB Göttingen). Internet address: www.sub.uni-goettingen.de.

4. Universitätsund Landesbibliothek Münster – Wilhelm University of Westphalia Library in Münster and North Rhine-Westphalia State State Library Lower Saxon George August State and University Library in Göttingen (ULB Münster – Universitätsund Landesbibliothek). Internet address: www.ulb.uni-muenster.de/bibliothek/index.html.

5. Sächsische Landesbibliothek – Staatsund Universitätsbibliothek Dresden – Saxon State and University Library in Dresden (SLUB Dresden – Die Sächsische Landesbibliothek – Staatsund Universitätsbibliothek Dresden). Internet address: www.slub-dresden.de/startseite.

6. Die Universitätsbibliothek der Humboldt-Universität zu Berlin – Humboldt University Library in Berlin. Internet address: www.ub.hu-berlin.

7. Universitätsbibliothek München – Ludwig-Maximilians-University Library in Munich (LMU). Internet address: www.ub.uni-muenchen.de/e-medien-der-ub/index.html.

8. Universitätsund Landesbibliothek Sachsen-Anhalt – Saxony-Anhalt University and State Library (Universitätsund Landesbibliothek Sachsen-Anhalt – ULB). Internet address: www.sub.uni-hamburg.de.

9. Staatsund Universitätsbibliothek Hamburg – The State and University Library in Hamburg is part of the unified state and university library network of Karl von Ossesky – (Staatsund Universitätsbibliothek Hamburg – SUB Hamburg). Internet address: www.sub.uni-hamburg.de.

10. Universitätsbibliothek Leipzig (UBL) – Library of the University of Leipzig. Internet address: www.ub.uni-leipzig.de.

11. Universitätsund Landesbibliothek Darmstadt (ULB) – University and Land Library in Darmstadt. Internet address: www.ulb.tu-darmstadt.de/service/start/index.de.jsp.

12. Universitätsbibliothek Heidelberg – Heidelberg University Library (Universitätsbibliothek Heidelberg – UB). Internet address: www.ub.uni-heidelberg.de.

The image of the organization – is the perception of the individuality of the organization, awareness of its specific features, characteristics. Organizations, institutions and enterprises express their individuality through the goods and services offered, the attitude to their employees, through their name and logos, through the quality of service.

The main components of the image of the university's library institutions are library services (Figure1). The websites of university libraries in Germany present all the information about the library, its activities, services, resources, and a lot of useful information for students and researchers. The sites provide access to the electronic catalog (with detailed information about the rules of search in it), online information services are provided. The websites provide access to the electronic catalog (with detailed information on the rules of search in it), online information services are provided. Websites also provide round-the-clock online access to full-text databases. Sections and rubrics follow the main task facing university libraries: to fully meet the information needs of scientists, teachers and students.

The main image information product of the university library is the electronic catalog (EC), which fully reflects the active library fund and is the basis for fulfilling various information requests of users. Access to the virtual electronic catalog is provided on the websites of university libraries. Search in the EC is available from the site 24 hours a day, 7 days a week from anywhere in the world. For efficient and fast search on the sites, the rules of using the EC are set.

Electronic document delivery (EDD) is one of the important information services that is actively used by scientists and university students. The main impact on the development of EDD has: the spread of global information networks, technological innovations such as interactive remote information retrieval systems compatible with electronic systems for ordering copies of

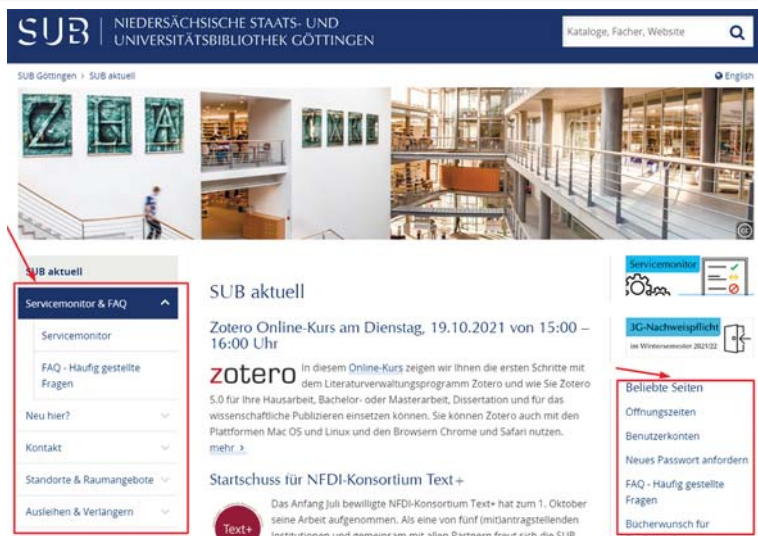

Figure 1. Example of positioning library services on a fictional website.

documents, automatic request processing, media, electronic publications, hardware and software for scanning and text recognition.

EDD in the university libraries allows the user to receive a digital copy of the article, fragment or section of the book from the funds of the university library by e-mail. In order to provide information services to remote users, library sites have an online service that performs one-time requests from virtual users related to the search for a variety of information. Chatservice is especially popular in cyberspace.

The final point, the pinnacle in creating the image of the library organization is the corporate style. Corporate identity is a set of constant artistic, textual and other elements (constants) in all advertising developments of firm and in means of advertising. The elements of corporate style include: brand name, brand font (logo), brand block, brand slogan (slogan), corporate color (colors), corporate font set, other corporate constants.

Based on the analysis of the official websites of library institutions of German universities, we can conclude that for their positioning in the Internet space, libraries use different combinations of corporate identity elements. However, a mandatory element of positioning the image of the library is a logo – a symbol used to individualize the services of the library.

The logo for positioning the organization combines words, pictures, color combinations. In this case, the logo of university libraries combines the logo and colors of the organization (Figure 2).

Figure 2. Registration of the logo on the websites of the libraries of JG Zenkenberg University, Goethe University in Frankfurt am Main and the University of Rostock.

A firm block is a traditional combination of several elements of corporate style, and may contain a logo or logo, the name of the organization, postal, bank details, a list of goods and services, the advertising symbol of the company, the slogan.

Figure 3 shows the firm block with a list of contacts, which is presented on the website of the library of the JG Zenkenberg University of Goethe-University in Frankfurt am Main. A study of other official websites shows that the branded block of university library sites must includes: the full

The screenshot shows the website of the University Library Johann Christian Senckenberg. The header includes the Goethe University logo and the text 'Universitätsbibliothek J.C. Senckenberg UB'. A search bar and navigation links are visible. The main content area features a large image of a library interior with a table and chairs. A red box highlights the 'CONTACT' section, which includes the following information:

- Maps, Opening Hours, Contact
- Online help
- Feedback

Address
 Universitätsbibliothek Frankfurt am M.
 Senckenberganlage 134-136
 60525 Frankfurt am Main
 Tel. 069 790-39205
 information@ub.uni-frankfurt.de

Below the contact section, there are sections for 'English Information' and 'SERVICE INFORMATION'. The 'English Information' section includes links for 'Visit our library', 'Search our library', 'Special collections', and 'Specialised information services'. The 'SERVICE INFORMATION' section includes links for 'Library card' and 'ULAN introduction'.

Figure 3. The image of the company block on the website of the library of the JG Zenkenberg University of Goethe University in Frankfurt am Main.

address of the institution, contact phone numbers, all available channels of online communication.

Among other elements of the corporate style of the university library, we analyzed the corporate color (colors) and corporate font set.

Branded color scheme adds individuality to the image of corporate style, makes it more spectacular, easy to remember, has an emotional effect. The task of image-makers is to choose a color for the corporate style so that it evokes strong associations with the activities of the organization. The corporate colors of German university libraries, in most of the analyzed sites, are blue and white, which is the best option for perception according to experts.

Logos are made in this color scheme, as well as the official websites of most libraries are decorated (Figure 4). The blue color creates a feeling of reliability and confidence. Also, blue is the color of eternity, mystery, deep peace and intuition. It is the color of heaven, it is associated with human purity and spiritual exaltation. White – is considered the “perfect”, “dream color”. It combines many shades: both the brilliance of light and the cold of ice. It is a symbol of lightness, purity and embodiment of light. White can be liked by people with different characters. You should also pay attention to color saturation and the gradient that is present in the design. They add harmony to this laconic combination of blue and white.

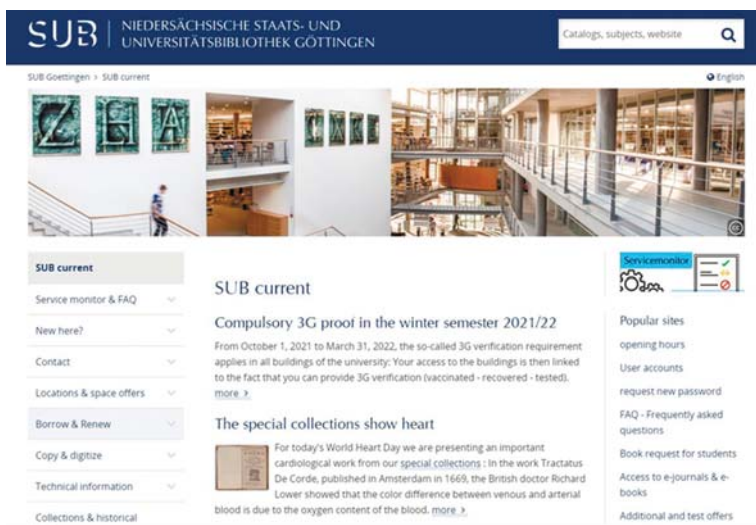

Figure 4. Corporate colors on the websites of the Ludwig-Maximilian University Library in Munich (LMU) and the Lower Saxon George August State and University Library in Göttingen (SUB Göttingen).

Branded font set shows and emphasizes the features of the visual image of the organization. The main requirements for fonts: clarity, clarity, simplicity of graphic forms. These requirements are explained by psychophysical features of perception. Font clarity is also determined by the contrast ratio of the font color to the background color. Integrity, compositional coherence in the construction of the font also play an important role. The main indicator of the effectiveness of the font is its readability. All font requirements are met on university library websites. Calibri group fonts are used. The fonts are dominated by minimalism.

Conclusions. Today, when on the one hand, the university library aims to meet the information needs of students and employees of the institution, and this situation covertly limits the “recruitment activities” of the library itself, reduces the ability to influence the number of users; on the other hand, there is a general decrease, for various reasons, interest in reading, because preference is given to video or audio products, it is advisable to practice effective technologies of branding and image in the library business. The experience of Germany shows that the official website of the university library can become the main corporate business card of the institution, which will ensure the positioning of the corporate culture of the higher education institution and its corporate mission.

Prospects for further research. A promising area of further research in the positioning of university libraries in Germany is the analysis of the photo image of library institutions.

References

- Borchard, P., Flodel, S., Milz, M., Reinhardt, K. (1993). *Concept of marketing for public libraries*. www.twirpx.com. <http://www.twirpx.com/file/352727/>. [In Russian].
- Bova, E. V., Martsun, T. V. (2018). Modern PR-tools in shaping the image of the library. *Model biblioteky XXI stolittia: International Scientific and Practical Internet Conference*, June 15, 2018, Kharkiv. <http://conf.nlu.edu.ua/libmodel/index>. [In Ukrainian].
- Chorna, L. P. (2013). Style and image of the library. Factors of formation, Library in educational space. *Biblioteka v osvritnomu prostori: informatsiinii biuletten*, 15, 6–14. KhNU. [In Ukrainian].
- Drugaylo, V. G. (2000). The image of the university library. On the example of NTB NTUU “KPI”. *Biblioteki i asociacii v menjajushhemsja mire: novye tehnologii i novyeformy sotrudnichestva*. (Volume 1, pp. 90–94). [In Russian].
- Mathews, B. (2009). *Marketing Today’s Academic Library. A Bold New Approach to Communicating with Student*. American Library Association. books.google.com.ua. bit.ly/2yJLiUA. [In English].
- Matveiev, M. U. (2006). Research of problems of the image of libraries in foreign countries (1980–2000s). *Bibliotekovedenie*, 6, 92–96. [In Russian].

- Matveiev, M. U. (2011). *Problems of creating the image of traditional libraries in the electronic environment*. cyberleninka.ru <http://cyberleninka.ru/article/n/problemy-sozdaniyaimidzha-traditsionnyh-bibliotek-v-elektronnoy-srede>.
- Redkina, N. S. (2011). “Library in the clouds”, or Possibilities of using advanced information technologies. *Nauchnye i tehicheskie biblioteki*, 8, 44–54. [In Russian].
- Samokhina, J. V. *Creating the image of a modern library*. nbuv.gov.ua. <http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/1111sam.pdf>. [In Ukrainian].
- Kostyrko, T. M. (2011). The place of the library in the formation of the corporate environment of the Higher Educational Institution. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 2, 12–18. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 13.09.2021

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.051>

УДК655.4:351(510)

Чень Цзеген

аспірант, кафедра інформаційної, бібліотечної та архівної справи,
Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

tsziegen@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1795-990X>

ДОСВІД ТРАНСФОРМАЦІЇ КНИЖКОВОЇ ГАЛУЗІ КНР В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Проаналізовано заходи, здійснені в книжковій сфері КНР в умовах пандемії. Виявлено наступні напрями трансформації книжкової галузі: перехід переважно до онлайн-продажів у роздрібній книжковій торгівлі, активне застосування поштового сервісу як каналу доставки, відкриття цифрових ресурсів видавництва для забезпечення безкоштовного доступу, розширення кола медіаплатформ для розповсюдження контенту, організація онлайн-читань, мультиформатність, мультимедійність контенту та крос-медійність у його поширенні. Продемонстровано, що успішність подолання наслідків COVID-19 безпосередньо залежить від рівня цифровізації галузі. Особливу увагу зосереджено на ролі книжкової індустрії КНР у боротьбі з коронавірусною інфекцією, інформаційний потенціал якої можна ефективно застосовувати. Це стосується видання і розповсюдження літератури та організації відкритих платформ інформаційних ресурсів проти-епідемічного спрямування.

Ключові слова: *книжкова галузь КНР, пандемія, COVID-19, протиепідемічні заходи, цифрова трансформація, електронна книга, платформа інформаційних ресурсів.*

Chen Zegeng

postgraduate student, Department of Information, Library and Archival Affairs,
Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

EXPERIENCE OF TRANSFORMATION OF THE BOOK INDUSTRY OF THE PRC IN THE CONDITIONS OF THE PANDEMIC

The scientific topicality. The book industry around the world has suffered significant losses due to the COVID-19 pandemic. It required the implementation of various anti-crisis measures and adaptation to these new circumstances. At present, a certain amount of experience has been accumulated, making it possible to summarize the effectiveness of measures taken in order to bring the book industry out of this crisis. Given that the People's Republic of China was the first country to face the pandemic, its experience in transforming the book industry under such conditions deserves a detailed study.

The purpose. Summarize the experience of transforming the book industry in PRC under the conditions of the pandemic; highlight its main directions;

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

demonstrate that the success of overcoming the consequences of COVID-19 directly depends on the level of digitalization in the given field.

The methodology. To achieve the stated goals, such methods as analysis of statistical material, sources on the topic of research, and summarization were used.

The results. In the course of summarizing the experience of transforming the book industry of the PRC under the conditions of the pandemic, it was found that the success of overcoming the consequences of COVID-19 directly depends on the level of digitalization of the given field.

The scientific novelty. For the first time, the experience of transforming the book industry of the PRC under the conditions of the pandemic is summarized.

The practical significance. The successful experience of transforming the book industry of the PRC under the conditions of the pandemic can be used by other countries, including Ukraine.

The conclusions. In the course of summarizing the experience of transforming the book industry in the PRC under the conditions of the pandemic, it was possible to highlight the following areas: transition mainly to online sales in book retail; active use of postal services as a delivery channel; opening of digital publishing resources to provide free access; expansion of media platforms for content distribution; organizing of online readings; use of multi-format content, multimedia content and cross-media for content distribution; use of the informative potential of the book industry to combat the pandemic in form of anti-epidemic publications and the development of platforms for informational resources. An analysis of this experience shows that the success of overcoming the consequences of COVID-19 directly depends on the level of digitalization of the book industry.

Keywords: *book industry in China, pandemic, COVID-19, anti-epidemic measures, digital transformation, e-book, informational resource platform.*

Актуальність теми дослідження. Книжкова галузь у всьому світі зазнала значних збитків унаслідок пандемії COVID-19. Карантинні заходи, спрямовані на її стримання, зумовили закриття книжкових магазинів, що призвело до падіння продажів на 75–95% у різних країнах. Це, водночас, викликало стагнацію роботи видавничих підприємств, які зіткнулися з проблемами неліквідності тиражів, збоїв у поставках, порушень логістичних ланцюжків. Повністю зупинилося й проведення книжкових ярмарків, фестивалів, творчих зустрічей з авторами, презентацій. Попри те, що дослідження Global Web Coronavirus Research за квітень 2020 р. продемонструвало суттєве збільшення читацької активності населення у всьому світі (на 33%), спричиненого перебуванням під час карантину вдома, зростання продажів книг не відбулося, а навпаки, знизилося. У цих умовах книжкова галузь повинна була вжити антикризових заходів та адаптуватися під нові умови життєдіяльності. Нині вже накопичено певний досвід, що дозволяє підбити підсумки щодо ефективності заходів виведення книжкової індустрії з кризового стану в умовах пандемії.

Постановка проблеми. Зважаючи на те, що КНР була першою країною, яка зіткнулася з пандемією, її досвід трансформації книжкової галузі в цих умовах заслуговує на докладне вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині маємо незначну кількість публікацій з функціонування книжкової галузі в умовах пандемії. Насамперед, на увагу заслуговують звіти досліджень, проведених різноманітними організаціями, такі як «Економічний вплив COVID-19 на письменників і перекладачів в європейському книжковому секторі», проведеного Європейською радою письменників навесні 2020 р. (Economic Impact of Covid-19 on Writers and Translators in the European Book Sector), «Наслідки кризи Covid-19 на книжковому ринку», здійсненого Європейською федерацією видавців (Consequences of the Covid-19 crisis on the book market), «Видавнича галузь України: огляд сектора», проведеного Інститутом книги за фінансової підтримки Британської Ради восени 2020 р. (Видавнича галузь України: огляд сектора). Уявлення щодо впливу пандемії на книжкову галузь у США надає стаття Кліффа Гурена, Теда Макілроя та Стівена Зіка (Guren, McIlroy, Sieck, 2021). Заходам, які спрямовані на подолання кризового стану в галузі, спричиненого пандемією та її наслідками, присвячено публікації Є. Бейліної, Р. Капліна та Карін Хербер-Шлапп (Бейлина, Каплин; Хербер-Шлапп). Стаття М. Ковача та А. Гудінавічуса оснований на опитуванні, проведеному серед видавців у Словаччині, Ісландії, Литві та Словенії в травні та серпні 2020 р. У статті розглядається реакція видавців на кризу, що пов'язана з поширенням COVID-19, її вплив на продаж книг та заходи щодо адаптації книжкової галузі в таких обставинах (Kovač, Gudinavičius, 2020).

Безпосередньо боротьбі з наслідками пандемії в книжковій галузі КНР присвячено «Звіт Національної видавничої служби з боротьби з новою епідемією коронарної пневмонії», підготовлений співробітниками Пекінського інституту графічної комунікації Чжан Чжилин та Лю Хуакунь (Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021), та бесіда з віцепрезидентом Китайської асоціації видавців (PAC) Лі Пенг, яка опублікована на сайті Міжнародної асоціації видавців (IPA) (Publishing in China during the COVID-19 Pandemic).

Мета статті — узагальнити досвід трансформації книжкової галузі КНР в умовах пандемії, виокремити її основні напрями, продемонструвати, що успішність подолання наслідків COVID-19 безпосередньо залежить від рівня цифровізації галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як і в усьому світі, у КНР першими зазнали втрат від пандемії книжкові магазини. Згідно з аналізом книжкової роздрібною торгівлі в першому кварталі 2020 р.,

опублікованому «OpenBook», роздрібні продажі знизилися на 15,93% порівняно з тим же кварталом 2019 р., онлайн-канали виросли на 3,02%, а продажі у фізичних книгарнях зменшилися на 54,79% (Publishing in China during the COVID-19 Pandemic). Таким чином, подальшою стратегією книгорозповсюдження став розвиток онлайн-продажу, який забезпечувався зручною доставкою книг у спеціально відведені місця біля житлових районів для самовивозу.

Представники як традиційних, так і цифрових видавничих підприємств відкрили свої цифрові ресурси для громадськості. Наприклад, видавництво «China Publishing Group» поширювало свій додаток під назвою «Слухай!», який можна було завантажити з різних магазинів мобільних додатків. Користувачі мали змогу зареєструватися в додатку, щоби слухати всі ресурси безкоштовно. Видавництво «Народна література» розпочало діяльність з підтримки читання, у межах якої читачам надавався безкоштовний ваучер, що надавав право на отримання аудіокниги протягом місяця. Провідні видавці підручників, такі як «People's Education Press», «Higher Education Press», «Foreign Language Teaching Press» і «Research Press», відкрили для студентів свої електронні підручники й додаткові ресурси. Цифрові видавці, такі як «Dangdangyun Reading», «Yuwewen Group», «iReader», також запустили безліч безплатних програм читання. За статистикою, під час пандемії безкоштовно надано сотні тисяч електронних книг і аудіокниг (Publishing in China during the COVID-19 Pandemic; Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021).

У доповнення до поширеної стратегії більшості видавництв «онлайн + офлайн» активно застосувалися й нові канали медіакомунікації. Так, видавництво «People's Literature Publishing House» запустило щомісячний картковий привілей «Sound of Humanities Reading»: через свій загальнодоступний обліковий запис «WeChat» користувачі могли безкоштовно слухати твори. Популярними каналами також стали офлайн-доставка через пошту Гуанчжоу і логістичні канали «Alibaba», безкоштовне читання електронних книг в режим он-лайн. Видавництва активно використовували такі нові медіаплатформи, як «Wei», «Shuxiang Yangcheng» і «Xinhuacheng», співпрацювали з платними платформами знань («Get», «Himalaya»), безплатно відкриваючи великі обсяги власних ресурсів знань і значно збільшуючи кількість каналів поширення. Однією з інноваційних моделей книгорозповсюдження стала колаборація «Видавництво+Платформа життєзабезпечення». Наприклад, Шанхайське народне видавництво і Шанхайське видавництво науково-технічної літератури розмістили свій контент на «Meituan Takeaway», що дозволяло читачам вибирати книги на платформі для їжі навиніс і користуватися послугами їх доставки додому (Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021).

У відповідь на зниження продажів багато з суб'єктів книжкового ринку перейшли з офлайн-реклами на онлайн-просування у вигляді прямих трансляцій на різних платформах, організованих онлайн-читань. Зазначені заходи спрямовувалися на залучення читачів, підвищення згуртованості спільноти, а також на розвиток онлайн-дистрибуції.

На особливу увагу заслуговує той факт, що книжкова галузь КНР сприймалася не лише такою, яку потрібно підтримувати, а й такою, що є активним суб'єктом у боротьбі з коронавірусною інфекцією, інформаційний потенціал якої можна ефективно застосовувати. Виокремлено два пріоритетних напрями, на яких зосереджено основну увагу: видання і розповсюдження літератури протиепідемічного спрямування та реорганізація платформ ресурсів відкритого знання для поширення протиепідемічної інформації. Так, 317 видавництв країни (56,5%) швидко відреагували відповідними діями, з них 275 (49,0%) видало 676 назв публікацій на протиепідемічному тематику, 114 (20,3%) відкрили 182 платформи обслуговування ресурсів знань, а 72 (12,8%) зосередили зусилля на обох напрямках (Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021).

Авангардом поширення протиепідемічної інформації стали два центральних науково-технічних видавництва — «Народне медичне видавництво» та «Видавництво китайської традиційної медицини», що мали високі досягнення в галузі медичних публікацій. Вони підготували 48 публікацій з профілактики, контролю пандемії та відкрили 9 платформ, що надавали інформаційні послуги (Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021).

Тематичні публікації щодо боротьби з епідемією охоплювали такі теми, як невідкладна допомога, рекомендації щодо профілактики і контролю, психологічне консультування, наука про запобігання епідеміям, юридичний супровід, реклама й освіта, а також пропаганда правильного способу життя. Ці видання сприяли подоланню паніки серед населення.

Загалом видання на протиепідемічну тематику поділялися на три типи: паперові, цифрові та конвергентні.

Завдяки цифровому формату і потоковій структурі електронні книги стали найпоширенішою формою публікації (36%) (Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021). Саме вони дозволяли поширювати інформацію найшвидшим і найзручнішим способом. Можливість швидкого поширення електронних книг відповідала потребам екстреного реагування на надзвичайну ситуацію.

Також новою тенденцією в галузі цифрового читання після електронних книг стала інтегрована публікація аудіокниг. Якщо в період пандемії споживча активність користувачів на традиційному книжковому ринку значно знизилася, то завантаження і використання тематичних

аудіокниг помірно зросли. Тому цей канал поширення активно використовувався в період запобігання епідемії і боротьби з нею, повністю демонструючи значний потенціал аудіокниг як нових мобільних засобів масової інформації. Так, аудіокнига «28 питань щодо профілактики нової коронавірусної пневмонії» видавництва «Ningbo Publishing House» була доступною на всіх аудіоплатформах. Особливе значення такі аудіокниги мали для осіб з порушеннями зору.

У розрахунку на дитячу аудиторію видано науково-популярні анімаційні книжки з картинками. З метою підвищення обізнаності дітей про епідемію 46 видавництв підготувало книги з картинками для публікації в паперовому, аудіо- та анімаційному форматі.

У протиепідемічних публікаціях широко застосовувалася технологія доповненої реальності (AR) і нові форми мобільних електронних книг Н5, що представляли весь спектр мультимедійності. Такі видання, безумовно, сприяють унаочненню викладеного матеріалу, але вартість їх виробництва відносно висока. У нагоді такі видання стали медичним бригадам у провінції Хубей, що приїхали на допомогу з інших провінцій в епіцентр епідемії. Вони сприяли подоланню діалектичних бар'єрів у спілкуванні між лікарем і пацієнтом, оскільки представляли собою інтегровані кишенькові медіакниги, що мали програмне забезпечення миттєвого перекладу. Ця вдосконалена електронна книга більше не ґрунтувалася на тексті, а поєднувала мультимедійні елементи, такі як аудіо, відео, зображення і комікси зі змістом книги.

У публікаціях на протиепідемічну тематику популярною була практика крос-медійності («один продукт+декілька каналів поширення»), а також інтегровані послуги на основі хмарних технологій, що передбачали «співпрацю в хмарі, онлайн-взаємодію і читання з екрану». Застосування крос-медійності надало вражаючий результат. Так, 23 січня, 2020 р. «Guangdong Science and Technology Press» випустило першу в галузі антиепідемічну публікацію, яку було дозволено опублікувати у вигляді традиційного видання для Гонконгу і Макао. На початку лютого книгу перекладено монгольською, тибетсько-китайською, корейсько-китайською, англійською та малайською мовами. У вигляді електронної книги її запущено напередодні Нового року, і її безкоштовно було завантажено понад 1 млн разів на платформах електронної комерції, таких як «Tmall», JD.com, «Dangdang» і Voku.Книга. Вона мала понад 22,8 млн переглядів і читань в офіційному акаунті «WeChat» видавця і була передрукована або рекомендована більш ніж 150 урядовими установами, закладами, ЗМІ, офіційними акаунтами «WeChat», «Weibo» і офіційними вебсайтами. Аудіоверсія книги поширювалась на «Himalayas», «Lazy Listening Books» та інших платформах безкоштовно. Кількість її слухачів швидко досягло 20 млн (Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021).

Отже, видання, спрямовані на боротьбу з епідемією, продемонстрували різноманіття форм та каналів просування, акцентуючи на важливості для видавництва освоєння цифрових технологій. Протиепідемічні заходи стали справжнім випробуванням для тестування рівня інтеграції і розвитку видавництва в умовах нової комунікативної реальності. Цифрова трансформація допомогла швидко реагувати під час планування контенту, розширення можливостей платформ, маркетингових мереж, проведення контент-маркетингу зі сторонніми каналами. І навпаки, видавничі підрозділи зі слабким цифровим рівнем не мали змоги надати гідну відповідь на виклики епідемії.

Дослідницька група Національної лабораторії з розробки цифрових композитних видавничих систем та Пекінського інституту графічної комунікації виявила, що в період профілактики і контролю епідемії велика кількість тематичних публікацій з боротьби з епідеміями, таких як паперові книги, електронні книги, аудіо та відео, аудіокниги та інтегровані медіапродукти, швидко поширювалася, досягала місць, де були необхідні протиепідемічні заходи. Різноманітність, зручність і ефективність каналів зв'язку було добре організовано і протестовано. Можливість видавництва інтегрувати форми публікації з каналами реклами значно покращилася. Канали поширення інформації про публікації та цифровий контент були матричними, мережевими та трикомпонентними. Ефект розширення й поширення контенту був очевидним (Чжан Чжилин, Лю Хуакунь, 2021).

У поширенні публікацій на тему боротьби з епідеміями використовувалася багатовимірною модель комунікації, яка спочатку застосовувала «WeChat», «Weibo» і офіційні вебсайти для залучення уваги людей, а потім передавала самі повідомлення. Мультимедійність та кросмедійність допомагали охопити більше груп користувачів.

Видавництва займалися не лише популяризацією наукових досягнень з профілактики епідемій, але також пропонували інноваційні способи співпраці в суміжних сферах з метою розширення послуг. Так, 29 січня 2020 р. Китайське видавництво традиційної китайської медицини запустило електронну версію «Питання і відповіді з профілактики і лікування нової коронавірусної пневмонії», у якій не тільки популяризувалися знання про захисні міри, а й передбачався вхід на «Безкоштовну онлайн-консультацію з пандемії», скориставшись яким читачі могли увійти в безкоштовну зону клініки в Інтернеті «WeDoctor» і отримати консультацію.

За таким же принципом впроваджено сервіс «Книга + онлайн-психологічна консультація», оскільки коронавірусна інфекція спричиняла і психічні розлади. Так, «Sichuan Science and Technology Press» випустило електронну версію «Керівництва з громадського психологічного захисту

від нового коронавірусу» і швидко встановила онлайн-лінію з авторським відділенням Західно-Китайської лікарні Сичуаньського університету і Сичуаньською робочою групою з психологічного втручання при епідемії нової коронарної пневмонії, які надавали консультації.

Також створено мультигруповий одночасний прямий ефір «WeChat» для обміну протиепідемічними знаннями. Завдяки застосуванню програмного забезпечення «WeChat Multi-Group Sync Live Assistant» «WeChat» значно розширив канали поширення повідомлень. Такий сервіс дозволив безпосередньо взаємодіяти авторам, редакторам, видавцям і читачам.

Реструктуризація та відкриття платформ інформаційних ресурсів — це другий спосіб реагування на епідемію. Слід зазначити, що в процесі цифрової трансформації, розвитку інтеграції створення платформ інформаційних послуг набувало дедалі більше визнання і уваги видавничої індустрії. Створення платформи зазвичай потребує тривалого часу на створення і розвиток, оскільки необхідні значні ресурси, такі як час, кваліфіковані кадри, технічні засоби. Її створення є результатом довгострокового плану видавництва, спрямованого на цифрову трансформацію та модернізацію. Масштаб, обсяг і якість послуг платформ інформаційних ресурсів безпосередньо відображають ефективність видавничих організацій та галузевого керівництва загалом у напрямі управління публікаціями, у просуванні цифрової трансформації та модернізації з метою сприяння комплексному розвитку книжкової сфери. Це також відображає темпи науково-технічного прогресу видавничої галузі. Створення й розвиток таких платформ повністю відповідає очікуванням громадськості та демонструє ступінь реагування на вимоги користувачів видавничих послуг, які постійно зростають.

Прикладом такої платформи є створена в межах протиепідемічного реагування «Спеціальна база даних з профілактики і боротьби з новою коронарною пневмонією». Слід зазначити, що поряд з видавництвами, які відкрили по одній платформі, були й такі, які відкрили від чотирьох до семи платформ.

Висновки. Узагальнення досвіду трансформації книжкової галузі КНР в умовах пандемії дозволило виокремити наступні напрями: перехід переважно до онлайн-продажів у роздрібній книжковій торгівлі, активне застосування поштового сервісу як каналу доставки, відкриття цифрових ресурсів видавництв для забезпечення безкоштовного доступу, розширення кола медіаплатформ для поширення контенту, організація онлайн-читань, мультиформатність, мультимедійність контенту та крос-медійність у його поширенні, використання інформаційного потенціалу книжкової галузі в боротьбі з пандемією у вигляді публіка-

ції видань проти епідемічного спрямування та започаткування і розвитку платформ інформаційних ресурсів. Аналіз досвіду демонструє, що успішність подолання наслідків COVID-19 безпосередньо залежить від рівня цифровізації книжкової галузі.

Список посилань

- Бейлина, Е., Каплин, Р. Меры поддержки книжного бизнеса: реализация и эффективность. *Универ. кн.* www.unkniga.ru <http://www.unkniga.ru/bookrinok/knigniy-rinok/11348-mery-podderzhki-knizhnogo-biznesa-realizatsiya-i-effektivnost.html>
- Видавнича галузь України: огляд сектора. Заключний звіт 2020 р. Лютий-березень 2021. Британська рада, Український інститут книги.* www.britishcouncil.org.ua. https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/333_research_uk_ua_v10.pdf
- Хербер-Шлапп, К. Выстоять в первую волну: антикризисный опыт Германии. *Универ. кн.* www.unkniga.ru. <http://www.unkniga.ru/bookrinok/zarubez/11784-vystoyat-v-pervuyu-volnu-antikrizisniy-opyt-germanii.html>
- Чжан Чжилин, Лю Хуакунь (2021). Характерні особливості швидкого реагування видавничих послуг у боротьбі з епідемією. *China Press.* (кит.). www.pac.org.cn. <http://www.pac.org.cn/hangyeyanjiu/diaoyanbaogao/2021-01-24/1000000916.html>
- Consequences of the covid-19 crisis on the book market. Federation of European Publishers, 11.* fep-fee.eu. https://fep-fee.eu/IMG/pdf/202103_-_brochure_covid_update_digital_only.pdf?1857/6598ccf5e1afdda6eac39f35d6ded7321dfcd969
- Economic Impact of Covid-19 on Writers and Translators in the European Book Sector, from March 30 to April 24 2020. The European Writers' Council, 30.* creativesunite.eu. <https://creativesunite.eu/ewc-survey-the-economic-impact-of-covid-19-on-writers-and-translators-in-the-european-book-sector/>
- Guren, C., McIlroy, T. & Sieck, S. (2021). COVID-19 and Book Publishing: Impacts and Insights for 2021. *Pub Res Q* 37, 1–14. <https://doi.org/10.1007/s12109-021-09791-z>
- Kovač, M., Gudinavičius, A. (2020). Publishing under covid-19 in small book markets: an interim report. *Кныготыра, 75*, 17–37. www.zurnalai.vu.lt. <https://www.zurnalai.vu.lt/knygotyra/article/download/20783/21498/>
- Publishing in China during the COVID-19 Pandemic.* www.internationalpublishers.org. <https://www.internationalpublishers.org/copyright-news-blog/1006-publishing-in-china-during-the-covid-19-pandemic>

References

- Beilina, E., Kaplin, R. Measures to support the book business: implementation and efficiency. *Univer. kn.* www.unkniga.ru <http://www.unkniga.ru/bookrinok/knigniy-rinok/11348-mery-podderzhki-knizhnogo-biznesa-realizatsiya-i-effektivnost.html> [In Russian].

- Consequences of the covid-19 crisis on the book market. Federation of European Publishers, 11.* fep-fee.eu. https://fep-fee.eu/IMG/pdf/202103_-_brochure_covid_update_digital_only.pdf?1857/6598ccf5e1afdda6eac39f35d6ded7321dfcd969 [In English].
- Economic Impact of Covid-19 on Writers and Translators in the European Book Sector, from March 30 to April 24 2020. The European Writers' Council, 30.* creativesunite.eu. <https://creativesunite.eu/ewc-survey-the-economic-impact-of-covid-19-on-writers-and-translators-in-the-european-book-sector/> [In English].
- Guren, C., McIlroy, T. & Sieck, S. (2021). COVID-19 and Book Publishing: Impacts and Insights for 2021. *Pub Res Q* 37, 1–14. <https://doi.org/10.1007/s12109-021-09791-z> [In English].
- Herber-Schlapp, K. Staying in the First Wave: The Anti-Crisis Experience of Germany. *Univer. kn.* www.unkniga.ru. <http://www.unkniga.ru/bookrinok/zarubez/11784-vystoyat-v-pervuyu-volnu-antikrizisniy-opyt-germanii.html> [In Russian].
- Kovač, M., Gudinavičius, A. (2020). Publishing under covid-19 in small book markets: an interim report. *Knygotyra, 75*, 17–37. www.zurnalai.vu.lt. <https://www.zurnalai.vu.lt/knygotyra/article/download/20783/21498/> [In English].
- Publishing in China during the COVID-19 Pandemic.* www.internationalpublishers.org. <https://www.internationalpublishers.org/copyright-news-blog/1006-publishing-in-china-during-the-covid-19-pandemic> [In English].
- Publishing industry of Ukraine: sector overview. Final Report 2020 February-March 2021. British Council, Ukrainian Book Institute.* www.britishcouncil.org.ua. https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/333_research_uk_ua_v10.pdf [In Ukrainian].
- Zhang Jilin, Liu Huakun (2021). Characteristic features of rapid response of publishing services in the fight against the epidemic. *China Press.* (In Chinese). www.pac.org.cn. <http://www.pac.org.cn/hangyeyanjiu/diaoyanbaogao/2021-01-24/1000000916.html> [In Chinese].

Надійшла до редколегії 15.09.2021

https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.06¹

УДК 025.171:027.021(477.54-25)

І. Я. Лосієвський

доктор філологічних наук, доцент, Харківська державна академія культури,
м. Харків, Україна

elkija57@gmail.com

https://orcid.org/0000-0002-0036-9655

**ВІДДІЛ ДОКУМЕНТАРНИХ ПАМ'ЯТОК ЯК НАУКОВО-
КУЛЬТУРНИЙ ПРОЄКТ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІСТОРІЇ
ТА СУЧАСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ХДНБ ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА)**

Висвітлено специфіку підрозділу документарних пам'яток як одного з найважливіших бібліотечних науково-культурних проєктів. Охарактеризовано умови генези, основні етапи формування, особливості функціонування і розвитку такого підрозділу в Харківській державній науковій бібліотеці ім. В. Г. Короленка протягом ХХ ст., починаючи із заснування в 1903 р. за ініціативи голови правління Харківської громадської бібліотеки Д. І. Багалія відділу рукописів і автографів, й до 2010-х рр., у сучасному соціокомунікативному середовищі.

Ключові слова: наукова бібліотека, відділ документарних пам'яток, Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, колекція, раритети, рідкісні та цінні видання, рукописні книги, архівні документи.

I. Losiyevsky

Doctor of Philological Sciences, Assistant Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

**DEPARTMENT OF DOCUMENTARY HERITAGE OBJECTS
AS A SCIENTIFIC AND CULTURAL PROJECT
(BASED ON MATERIALS OF HISTORY AND MODERN ACTIVITY
OF KOROLENKO KHARKIV STATE SCIENTIFIC LIBRARY)**

The scientific topicality. Library departments of documentary heritage objects, corresponding stocks and collections of documents which belong to movable heritage objects of national and world culture need special attention from the point of view of the history of their formation, the modern scientific organization and disclosure, that is the relevance of the subject of the present research.

Problem statement. Modern scientific ideas concerning departments of documentary heritage objects at libraries need wide conceptual generalizations at an interdisciplinary level. Such approach offered in our article allows not to be limited only by factual knowledge, chronicle narratives, highly specialized observations and analytics.

The methodology of this study are systemic and historical approaches and a problem analysis.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

The results. The article elucidates specific character of the subdivision of documentary heritage objects as one of the most important library cultural and scientific projects, describes conditions of genesis, the main stages of formation, peculiarities of functioning and development of such subdivision at Korolenko Kharkiv State Scientific Library, in particular in the modern socio-communicative environment.

The novelty. The article proves that a characteristic feature of the activities of the department of documentary heritage objects at a scientific library is multi-functionality, and in the modern conditions such department combines in its activities functions of research, scientific and educational institutions, information center and production and service center.

The practical significance. Offered and substantiated in the article conceptual view of library department of documentary heritage objects as a modern scientific and cultural project can be the basis for systematic work on improvement of such departments at scientific libraries of Ukraine.

Keywords: *scientific library, department of documentary heritage objects, Korolenko Kharkiv State Scientific Library, collection, rarities, rare and valuable editions, writing heritage books, archival heritage documents.*

Актуальність теми дослідження. Структурні підрозділи документарних пам'яток, відповідні бібліотечні фонди і колекції документів, що належать до рухомих пам'яток національної та світової культури, потребують особливої уваги з точки зору історії їх формування, сучасної наукової організації, збереження та розкриття, у чому і полягає актуальність теми цього дослідження.

Постановка проблеми. Можна констатувати, що сучасним науковим уявленням щодо підрозділів документарних пам'яток у бібліотеках бракує широких концептуальних узагальнень на міждисциплінарному рівні. Такий підхід, запропонований у нашій статті, дозволяє не обмежуватися лише фактологією, хронікальними наративами. Особливо перспективною видається спроба синтезу бібліотекознавчого, книгознавчого, пам'яткознавчого і культурознавчого підходів для дослідження причин та історії виникнення, функціонування й подальших трансформацій цих бібліотечних структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У бібліотекознавчих розвідках, загальних нарисах і спеціальних статтях висвітлено та проаналізовано основні факти з історії виникнення й діяльності підрозділів документарних пам'яток — відділів та секторів рукописів, стародруків, інших рідкісних і цінних видань, музеїв книги в складі бібліотек, зокрема в Україні (Ковальчук, 2004, с. 157–189; Лосієвський, 2008; Дубровіна, Онищенко, 2009, с. 477–483). Розпочато дослідження окремих періодів діяльності Харківської державної бібліотеки ім. В. Г. Короленка з формування, збереження та розкриття раритетних колекцій (Рябцева, 2006; Грабарчук, 2011; Лосієвський, Шоломова, Грабарчук, 2012).

Мета статті – розкрити особливості відділу документарних пам'яток як бібліотечного науково-культурного проекту на прикладі створення, функціонування і тенденцій розвитку такого підрозділу в Харківській державній науковій бібліотеці ім. В. Г. Короленка протягом ХХ і на початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування колекцій та спеціалізованих фондів документарних пам'яток (далі ФДП) – рідкісних і цінних видань, рукописних книг, архівних документів та пам'яток інших видів і груп, що мають документарну основу або складову, закономірно приводить до створення відповідних секторів, відділів (одного або навіть кількох, як у НБУВ) та музеїв, визначає важливі етапи в історії кожної великої бібліотеки. Зрозуміло, що це є результатом активізації науково-пошукової роботи її співробітників, свідченням наявності, зміцнення та розвитку наукового, історико-культурного напрямку в її діяльності, існування фахівців, які спроможні ставити й реалізовувати подібні завдання, що розробляються і формулюються системно, концептуально як важливий науково-культурний проект, складова перспективної програми розвитку бібліотеки. Зауважимо: у нашій статті використовуються вже поширені в науковому обсязі терміни *документарний* у значенні «є документом, функціонує як документ» (замість традиційного полісемічного терміну *документальний*) і термін *документний* у значенні «складається з документів» (наприклад, документний фонд, колекційний документний комплекс тощо).

Такий проект не передбачає обмежень у часі, поступово вдосконалюється, за необхідності корегується, з урахуванням особливостей соціокомунікативного середовища, новацій і інновацій в інформаційній та бібліотечній справі, адже його реалізація продовжується протягом усього подальшого існування і функціонування наукової бібліотеки. Йдеться про заходи, які належать до таких, що формують імідж бібліотеки як науково-просвітницької установи, і, слід нагадати, навіть у найкоротших відомостях про наукові бібліотеки в енциклопедіях та довідниках, друкованих і електронних, завжди наявні відомості про документарні пам'ятки та пам'яткові колекції в їх фондах. Ці заходи, спрямовані на збереження національної та світової культурної спадщини, зокрема за програмою ЮНЕСКО «Пам'ять світу», не лише індивідуальні, відомчі поточні і перспективні плани, але й інтегративні, міжвідомчі та міжгалузеві, національні й міжнародні проекти сучасних бібліотек, архівів і музеїв.

Щодо ХДНБ ім. В. Г. Короленка, заснованої в 1886 р. як Харківська громадська бібліотека (далі, відповідно, ХДНБК та ХГБ), є чимало фактів, які свідчать: вже з перших років свого існування це була про-

світницька установа і, водночас, наукова інституція, і саме науковці, провідні українські вчені кінця XIX ст., стали не лише фундаторами бібліотеки, але й першими її працівниками, фондоутворювачами, адміністраторами, за ініціативи яких десятиліттями створювались підрозділи та колекції ХГБ.

Рідкісні видання надходили до фондів бібліотеки вже в перші роки її діяльності і відображені в друкованих каталогах її фондів зібрань 1886–1891 рр. (Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, 2011, с. 99–100). 1893 р. фонд ХГБ збагатився одним з найцінніших слобожанських приватних зібрань пам'яток друку та писемності XVIII–XIX ст. – колекцією письменника та краєзнавця Г. П. Данилевського.

За перше десятиріччя надійшло близько 40 тис. друків з інших приватних бібліотек (більше половини загальної кількості надходжень), і співробітники ХГБ виявили серед них чимало цінних видань, унікальних бібліографічних зразків (Хавкина, 1903). Збереглися також відомості про спонсорське фінансування заходів з реставрації книжкових раритетів.

20 квітня (3 травня) 1903 р. голова правління ХГБ професор Д. І. Багалій виступив на зборах членів бібліотеки з доповіддю «Про створення відділу рукописів і автографів», розпочавши її такими словами: «Харківська громадська бібліотека, яка має більш ніж 90000 томів книжок та журналів, що переважно належать до наукових відділів, є поважним науковим фондосховищем і спроможна йти вперед та вдосконалюватися шляхом, указаним їй іншими подібними установами. Вона, постійно орієнтуючись на загальноосвітні завдання, може одночасно розширювати і збагачувати свої наукові відділи, вдосконалювати їх, диференціювати і формувати нові» (Отчёт Харьковской общественной библиотеки, 1903, с. XIX).

Отже, цілком очевидно, що ХГБ формувалася не лише як загальноосвітня, просвітницька, але й як наукова установа, серед важливих завдань якої було створення та описування книжкових колекцій, зібрань особливо цінних рукописів, з урахуванням досвіду провідних вітчизняних і зарубіжних бібліотек. Зокрема, у доповіді згадуються Імператорська публічна бібліотека в Санкт-Петербурзі, університетська бібліотека у Вільно (Вільнюсі), бібліотеки Харківського університету і діюче при ньому Історико-філологічне товариство.

Д. І. Багалій запропонував поширити інформацію про новий відділ ХГБ і про те, що бібліотека приймає на зберігання «листи, мемуари, записки, автографи, невидані твори і т.п., які мають історико-літературний інтерес», «приватні папери місцевих видатних діячів» (Отчёт

Харьковской общественной библиотеки, 1903, прил. V, с. XXXVII) і взагалі приватні колекції пам'яток писемності. Серед окреслених ученим завдань, спрямованих на формування рукописного фонду бібліотеки, — налагодження контактів і ведення перемовин з власниками таких зібрань, звернення до видатних вітчизняних та зарубіжних діячів науки й культури з проханням надіслати свої рукописи-автографи, складання окремого каталогу пам'яток. Формування колекцій відділу планувалось переважно за допомогою пожертвувань. Однак в окремих випадках не виключалася і купівля документів, зважаючи на їх особливе історико-культурне значення. Завдяки цьому зібрання ХГБ матиме «ще більшу наукову цінність», підвищиться «і наукове, і загальноосвітнє значення усієї бібліотеки» (там само).

Таким чином, Дмитра Івановича Багалія (1857–1932), одного з найвидатніших українських істориків, який одночасно зі своїми університетськими та громадськими обов'язками очолював в 1894–1906 рр. правління ХГБ, можна вважати засновником відділу документарних раритетів бібліотеки, репрезентованого ним як науково-культурний проєкт — перспективна програма її діяльності за напрямом колекціонування рукописних пам'яток.

Відділ рукописів і автографів розпочав свою діяльність, і головними його працівниками у перші десятиріччя ХХ ст. були відомі українські вчені: літературознавець Арсеній Петрович Кадлубовський (1867–1921), історики Володимир Іванович Савва (1865–1920) та Василь Юхимович Данилевич (1872–1936), які описували рукописні пам'ятки і одночасно завідували архівом ХГБ. Характерно, що А. П. Кадлубовський та В. І. Савва також укладали щорічні переліки особливо цінних та рідкісних книг — нових надходжень до фондів бібліотеки.

Уже в доповіді Д. І. Багалія 1903 р. є згадка і про стародруки, однак до початку 1930-х рр. у ХДНБК не існувало спеціалізованого підрозділу з формування колекцій стародруків, інших рідкісних та цінних видань. Водночас робота за цим напрямом на рубежі ХІХ–ХХ ст. в бібліотеці, як бачимо, проводилась, хоча й не набула послідовної спеціалізації.

Правління ХГБ регулярно зверталося в пресі та листах до відомих авторів з проханням надіслати свої книги. Численні науковці і літератори з усіх кінців Російської імперії відгукнулися на це прохання, і колекція книжок з авторськими дарчими написами бібліотеці швидко зростала, а початок їй було покладено такими славнозвісними авторами, як класик української літератури І. С. Нечуй-Левицький, педагог Х. Д. Алчевська, історики Д. І. Багалій, В. П. Бузескул та І. В. Луцицький, фізико-хімік М. М. Бекетов, фізіолог В. Я. Данилевський, лінгвіст Б. М. Ляпунов, філолог О. О. Потебня, мистецтвознавець Є. К. Редін,

фольклорист, етнограф і літературознавець М. Ф. Сумцов, бібліотекознавиця Л. Б. Хавкіна.

Друковані річні звіти ХГБ 1900-х–1910-х рр. зафіксували заходи з формування раритетних зібрань — пам'яток друку і писемності; з обліку, наукового опису й каталогізування, організації зберігання та використання найбільш цінних колекцій. Були прийняті рішення щодо складання «особливого списку» надзвичайно цінних друків, виділення окремого місця для користування ними і встановлено «спеціальний нагляд за рідкісними та особливо цінними книгами» (Отчёт Харьковской общественной библиотеки, 1908, с. 79, 86). Згодом зазначалося, що формування «відділу бібліографічних раритетів» — колекції та відповідного розділу в каталозі ХГБ — здійснюється «систематично й без спеціальних постанов правління» (Отчёт Харьковской общественной библиотеки, 1909, с. 8).

1909 р. в бібліотеці вже повною мірою діяв режим спеціального комплексного зберігання пам'яток друку, створювався відповідний окремий «каталог» (Отчёт Харьковской общественной библиотеки, 1910, с. 62).

Пам'яткові колекційні комплекси, що формувалися протягом майже двох десятиріч, на жаль, було повернено до загальних фондів бібліотеки на початку 1920-х рр. Пошук й атрибуцію документарних — друкованих та рукописних — пам'яток у фондах ХДНБК і поза її межами, роботу з формування та спеціалізації зберігання відповідних колекцій поновлено в 1930-ті рр. за ініціативи Маргарити Орестівни Габель (1893–1981), відомої української літературознавиці, бібліотекознавиці та книгознавиці, кандидати філологічних наук, доньки одного з провідних співробітників Харківської громадської бібліотеки О. М. Габеля.

Фактично це були відновлення, подальша розробка і реалізація багалиївського науково-культурного проєкту. У січні 1934 р. М. О. Габель очолила книгознавчу групу відділу зберігання фондів, і вже в 1934–1936 рр. пошукова робота цієї групи супроводжувалася науковим описом виявлених пам'яток. Визначилися три основні напрями діяльності книгознавчої групи: історичний (виявлення у фондосховищі, опис і каталогізація стародруків, «історико-революційних» видань, книг з автографами видатних діячів науки та культури); мистецтвознавчий (опис поліграфічних шедеврів, ілюстрованих й інших художньо оформлених рідкісних та цінних видань); краєзнавчий (формування колекції харківського друку). Для новоствореного фонду пам'яток виділено територію у фондосховищі, огорожену ґратами. У 1934 р. у звіті бібліотеки вперше з'являється підрозділ «Робота з книжковими цінностями».

В експертній та фондовій роботі книгознавцями ХДНБК урахувався досвід колег з провідних наукових бібліотек України та СРСР.

Постійними науковими консультантами протягом багатьох років були видатні українські вчені — літературознавець академік О. І. Білецький та книгознавець і літературознавець І. Я. Каганов.

1936 р. книгознавчу групу переведено до науково-методичного відділу ХДНБК, продовжувалося історико-книгознавче вивчення складу сформованих колекцій, уперше за радянські часи розпочалися пошук у фондах бібліотеки та поза її межами й науковий опис рукописних пам'яток, виконання довідок з історії книжкової культури різних епох, підготовка експозицій з колекцій рідкісних та цінних видань, проведення книгознавчих «лекцій-виставок», екскурсій до фондосховища. Безпосередньо М. О. Габель розроблялись теоретико-книгознавчі питання — критеріїв книжкової рідкості та цінності, класифікації пам'яток друку тощо.

У 1930-ті рр. за ініціативи співробітників книгознавчої групи було придбано колекцію інкунабул і палеотипів, чотири примірники острозької Біблії Івана Федорова 1580–1581 рр., сотні стародруків — східнослов'янських кирилических книг та іноземних видань XVI–XVIII ст., рідкісні видання та поліграфічні шедеври XIX–XX ст., цінні рукописні пам'ятки. З основних фондів до спеціалізованого пам'яткового фонду надійшло зібрання стародруків Харківського єпархіального музею; з Державного книжкового фонду СРСР — рідкісні та цінні книги з палацових бібліотек членів імператорського маєтку Романових, з інших приватних колекцій, «націоналізованих» у перші роки радянської влади. Майже повністю до новоствореного фонду ХДНБК увійшло книжкове зібрання стародруків та рідкісних видань Харківського музею українського мистецтва, розформованого більшовицькою владою на початку 1930-х як «осередок українського буржуазного націоналізму».

До складу книгознавчої групи входило лише 3–4 співробітники, однак ними було виконано великий обсяг як фондової, так і науково-бібліографічної роботи. Висококваліфіковані фахівці В. П. Ткаленко і С. М. Ставровський сформули корпус наукових описів вітчизняних та іноземних стародруків, інших пам'яток друку та писемності, заклали основи системи каталогів (алфавітного, систематичного й хронологічного) і картотек майбутнього відділу.

Характерним є живане у звіті ХДНБК 1938 р. найменування фонду документарних пам'яток — «музейний фонд». Це свідчить про те, що в цьому науково-культурному проєкті з'явився новий — музейний вимір. Розробка і реалізація такого проєкту і у XX, і на початку XXI ст. здійснюються на основі синтетичного осмислення положень і методичних настанов документознавства, книгознавства, бібліотекознавства, музеєзнавства, пам'яткознавства.

1940 р. книгознавчу групу науково-методичного відділу ХДНБК реорганізовано в самостійний підрозділ бібліотеки — відділ стародруків та рідкісних видань (протягом наступних десятиліть назва цього підрозділу неодноразово змінювалася: відділ стародруків та музейної книги, відділ стародруків, рідкісних та цінних видань, відділ рідкісних видань і рукописів; сучасна назва — НДВ документознавства, колекцій рідкісних видань і рукописів). До штату відділу увійшло три наукових співробітники та старший бібліотекар, завідувачем призначено М. О. Габель. Головне наукове завдання нового підрозділу сформульовано в плані роботи відділу на 1940 р. таким чином: «вивчення фондів ДНБК стосовно їх цінності — історичної, художньої, книгознавчої» (архів бібліотеки). Розроблено й управлінську та технологічну документацію, починаючи з положення про відділ і завершуючи деталізованими інструкціями, серед останніх — інструкції з опису кирилических стародруків, з опису стародруків латиною, з опису та каталогізації рукописних книг і архівних документів, з опису портретів та ілюстрацій у стародруках. Розроблялись також перспективні плани роботи відділу, зокрема з підготовки постійних книгознавчих експозицій, підготовки видань і публікацій за матеріалами сформованих колекцій, що наближало цей бібліотечний підрозділ до наукової інституції музейного типу. Не випадково в розробленому архітектором О. М. Бекетовим проєкті розширення ХДНБК 1939 р. є «Музей старовинної книги» (на жаль, його не реалізовано).

У 1941 р. пам'ятковий фонд бібліотеки не евакуйовано, однак у період німецько-фашистської окупації Харкова працівникам, які залишилися в окупованому місті, вдалось зберегти найцінніші реліквії — вітчизняні та іноземні першодруки, основну частину колекцій стародруків, прижиттєві видання творів видатних письменників і вчених, книги з унікальних особистих зібрань (Лосієвський, 1997).

У 1946–1949 рр. під керівництвом М. О. Габель повністю реконструйовано й упорядковано спеціалізований фонд рідкісних видань і рукописів, співробітники продовжили роботу з формування й історико-книгознавчого вивчення складу колекцій. Однак у серпні 1949 р., під час організованої сталінськими ідеологами «боротьби з безрідними космополітами» М. О. Габель, полька за походженням та ще й донька «австрійського підданого», вимушена була залишити роботу в ХДНБК «за власним бажанням»; подальша її наукова і педагогічна діяльність пов'язана з Харківським бібліотечним інститутом (нині Харківська державна академія культури).

У 1949–1981 р. відділом керував відомий український бібліограф, книгознавець та популяризатор книги Олексій Іванович Черкашин (1914–1981). Активізувалася робота з обслуговування читачів; поряд

із бібліографічною роботою та історико-книгознавчими розвідками, на меті яких було наукове розкриття колекцій та вдосконалення довідково-бібліографічного апарату відділу, регулярними стали різноманітні заходи з популяризації бібліотечних скарбів ХДНБК: книжкові експозиції, лекції, екскурсії, радіопроекти, а пізніше і телепроекти, зокрема цикл телепрограм 1970-х рр. «Тайна однієї скарбниці» з демонстрацією унікальних книжкових пам'яток з колекцій бібліотеки.

Неабиякої шкоди завдав тоталітаризм, який деформував справжні наукові уявлення про духовні, історико-культурні цінності. Але й за радянських часів працівникам цього відділу вдалося значною мірою зберегти багаливські традиції, зосередивши в спеціалізованому фонді пам'ятки національного та світового значення, безсумнівні бібліотечні раритети.

У 1950–1970-х рр. до фондів ХДНБК надійшли сотні стародруків, рідкісних та цінних видань. Українські першодруки — примірники видань Івана Федорова, а також більше сотні кирилических стародруків вдалося придбати з дублетного фонду Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна (тепер Російська державна бібліотека, РФ). Кирилическі рукописні книги XIV–XVIII ст., стародруки, рідкісні та цінні видання XIX–XX ст. надійшли з відомчих бібліотек, приватних зібрань. Чимало раритетів придбано в букіністических крамницях Харкова, Києва, Москви та інших міст СРСР. Крім того, відновлено закладену академіком Д. І. Багалієм традицію регулярного звернення бібліотеки до відомих авторів — письменників і вчених — з проханням надсилати свої творчі рукописи. Колекціонувалися також примірники видань з автографами авторів — письменників, художників, композиторів, діячів науки і техніки.

Набула подальшого розвитку система управління зібраннями — каталоги і картотеки відділу. З 1960-х рр. ХДНБК бере участь у підготовці зведених друкованих каталогів східнослов'янської рукописної книги, українських стародруків, окремих груп рідкісних та цінних видань XIX — початку XX ст.; до наукового обігу введено дані про тисячі книжкових пам'яток з фондів бібліотеки.

У 1980-ті рр. формується новий колектив відділу. Співробітники, продовжуючи і розвиваючи традиції своїх попередників, здійснили значний обсяг робіт з організації та розширення колекцій у складі ФДП бібліотеки. Розширено майже всі сформовані в попередній період колекції книжкових пам'яток, створено десятки нових колекцій та близько 70 особових архівних фондів діячів науки та культури, а також декілька архівних фондів установ, наукових, творчих і громадських організацій, зокрема Меморіальний фонд ХДНБК та фонд Харківського клубу аматорів книги 1960-х — 1980-х рр.

Завдяки активізації контактів з власниками колекцій та окремих пам'яток писемності й друку — фізичними особами, установами, організаціями — фонди ХДНБК збагатилися такими раритетами, як нюрнберзька Біблія 1475 р., «Хроніка» Себастьяна Франка (Аугсбург, 1530), заблудівське Євангеліє 1569 р., надруковане Іваном Федоровим і Петром Мстиславцем; Псалтир та Новий Завіт (Острог, друк Івана Федорова, 1580). Надійшли колекція книг з автографами українських літераторів ХХ ст. з бібліотеки письменника П. М. Біби (від Державного архіву літератури і мистецтва України, м. Київ), харківські приватні зібрання — стародруків та рідкісних видань В. Л. Юхта; книжкової графіки Є. Є. Стефановського, зокрема майже 21 тис. ескібрисів роботи українських та зарубіжних художників; колекції О. Л. Сарани — мініатюрних видань, книг з автографами та альбомних автографів видатних діячів української та світової культури; колекція поштових листівок кінця ХІХ — початку ХХ ст. П. І. Романова та ін.

Античні артефакти як колекційний матеріал майже відсутні у фондах бібліотек України, однак серед них чимало документарних пам'яток або таких, що мають документарну складову. У ХДНБК зберігається унікальна колекція давньогрецьких керамічних клейм, подарована професором О. В. Горілим (Харків), що містить текстові та фігурні тиснення на фрагментах амфор і черепиці ІV–ІІ ст. до н. е., більше 1,4 тис. предметів (Пам'ятки античної культури, 2015).

Ще на початку 1980-х відділом розпочато програму робіт з виявлення «внутрішніх ресурсів» фондосховища: за результатами фронтального обстеження палітурок стародруків виявлено та зареєстровано фрагменти особливо рідкісних видань — первістків європейського друку 1479–1483 рр., палеотипів тощо. Чимало невідомих примірників слов'янських стародруків виявлено під час дослідження конволютів.

Справжню деідеологізацію роботи з формування колекцій документарних пам'яток розпочато в ХДНБК та інших бібліотеках України в 1990-ті рр., у добу незалежної України. Повністю відновлено закладені в багаліївському науково-культурному проєкті початку ХХ ст. пропорції, що відповідають національній та загальнолюдській системі культурних цінностей. Основою нової редакції профілю комплектування пам'ятового фонду стали положення про цінності сучасної цивілізації, про культурні пріоритети України як суверенної держави.

Нині у фонді зберігається більше 82 тис. пам'яток друку та писемності, документарних пам'яток інших видів і груп. Подальшого розвитку набула система обліково-охоронних заходів, спрямованих на збереження оригіналів пам'яток і даних про них, суттєво поліпшено умови зберігання та використання документів фонду. У 2000-ті рр. розпочала діяти дублююча система автоматизованого обліку документів ФДП,

створено страховий фонд унікальних та особливо цінних пам'яток на мікроскопіях. Серед невирішених проблем, мабуть, найгостріша — організація в ХДНБК циклу процесів реставрації та консервації рідкісних і цінних документів на сучасному технологічному рівні.

Такий напрям роботи, як управління зібраннями, частково вже автоматизовано. На сайті ХДНБК репрезентовано електронні версії описів особових фондів діячів науки і культури та повнотекстові копії пам'яток-унікумів. Здійснюється комплекс заходів з розкриття історико-культурного значення колекцій шляхом організації експозицій, надання інформації для ЗМІ, підготовки та проведення книгознавчих читань, лекцій, екскурсій (зокрема як платні послуги) тощо. Більшість експозицій у відділі стали комплексними, з використанням, окрім видань, не книжкових експонатів та інших матеріалів, зокрема віртуальних. Одним із закономірних результатів розвитку та вдосконалення експозиційної роботи відділу стало відкриття музейної (постійної) експозиції з історії писемності та друку, історії та складу колекцій ХДНБК.

Серед основних користувачів фонду пам'яток — учені-історики, архівознавці, бібліотекознавці, книгознавці, культурологи, філологи, мистецтвознавці, музеєзнавці, краєзнавці, педагоги, митці, журналісти.

Нині в структурі відділу два сектори — сектор наукової роботи з колекціями документарних пам'яток та сектор зберігання і використання колекцій рідкісних видань і рукописів. Слід зауважити, що така структура відділу відповідає основній тенденції його розвитку в останні десятиріччя — активізації науково-дослідної роботи з історії та складу колекцій. Провідним напрямом наукових досліджень відділу впродовж останніх десятиліть є вивчення та розкриття колекцій пам'яток друку і писемності, що зберігаються в ХДНБК (Грбарчук, 2011). Зазначимо, що посилення науково-дослідної складової є характерним для сучасної діяльності підрозділів рідкісних видань і рукописів у наукових бібліотеках України (Дубровіна, Онищенко, 2009). Результати самостійно здійснених наукових розвідок — основа бібліотечно-інформаційної роботи таких відділів і секторів за усіма напрямками, зокрема з удосконалення довідково-бібліографічного апарату.

З 1990-х рр. у відділі проводиться експертиза пам'яток писемності й друку на замовлення наукових інституцій, державних служб та установ, а також приватних осіб (як платна послуга); з 2000-х рр. здійснюється й державна експертиза культурних цінностей — рукописних книг та друків, зокрема як платна послуга для приватних осіб (ХДНБК — серед установ, які, згідно з чинним законодавством, уповноважені проводити ці експертні заходи).

Співробітники відділу брали участь у багатьох наукових та науково-практичних конференціях і семінарах — регіональних, респуб-

ліканських і міжнародних, зокрема в Литві, Польщі, РФ. Результати книгознавчих та документознавчих розвідок стали основою численних наукових публікацій і підготовлених автором цієї статті науково-бібліографічних видань, як от «Вітчизняні першодруки у харківських колекціях» (Харків, 1987), «Автографи діячів науки і культури на книгах із фондів ХДНБ ім. В. Г. Короленка» (Харків, 2008), «Автографи митців у фондах ХДНБ ім. В. Г. Короленка. Колекція О. Л. Сарани» (Харків, 2011). Надруковано серію історико-книгознавчих монографій співробітниці відділу С. Б. Шоломової, присвячених першим надходженням до Харківської громадської бібліотеки, колекції періодичних видань XVIII ст., питанням атрибуції анонімних видань, історії та складу колекції Короленкіана (Харків, 2006–2010). У 2006 р. вийшов підготовлений відділом «Короленківський збірник», що містить наукові статті та матеріали, зокрема публікації архівних документів з фондів ХДНБК – невідомих листів В. Г. Короленка до літераторів-початківців, фотодокументів.

У 2000–2010-ті рр. відділ поступово розширює свою діяльність як науково-методичний центр з питань формування, збереження та використання раритетних зібрань. Регулярними стали семінари для співробітників відповідних підрозділів бібліотек України. На базі ХДНБК двічі проходили всеукраїнські курси підвищення кваліфікації з питань роботи з документарними пам'ятками. Співробітники відділу щорічно проводять практичні заняття з вивчення і описування документарних пам'яток різних видів та груп зі студентами й магістрами Харківської державної академії культури.

Особливостями сучасного етапу діяльності з формування, збереження та розкриття колекцій ФДП є базування її на реформованій та розширеній законодавчій базі, регламентування роботи за всіма напрямками, ефективне використання нових технологій як у науковій, так і в бібліотечно-інформаційній сферах. Здійснюються нестандартні, але обґрунтовані, насправді креативні заходи, спрямовані на розширення і своєрідну модернізацію фонду й роботи з ним, поряд із тими традиційними формами роботи з пам'ятками, які можна вважати класикою бібліотечної теорії і практики (Лосиевский, 2020).

В останні десятиріччя темпи і обсяги роботи з розширення архівних зібрань у ХДНБК помітно зросли (насамперед, завдяки створенню нових особових фондів), і в перспективі є доцільним закріпити цей досить специфічний, уже повною мірою спеціалізований напрям роботи за самостійним підрозділом ХДНБК, за прикладом НБУВ та Львівської ННБ ім. В. Стефаника.

Пріоритетними напрямками роботи та завданнями НДВ документознавства, колекцій рідкісних видань і рукописів ХДНБК на сучасному етапі є:

- наукові дослідження з історії книги; з теоретико-методологічних та науково-практичних питань формування, збереження й розкриття бібліотечних, архівних і музейних колекцій документарних пам'яток; введення результатів цих досліджень до наукового обігу, впровадження отриманих результатів у бібліотечну практику;
- державна експертиза цінності документів — рукописних книг та друків; наукова (без статусу державної) експертиза цінності документарних пам'яток і пам'яткових комплексів;
- наукові дослідження з метою розкриття історико-культурного значення колекцій та окремих документів ФДП; введення результатів цих досліджень до наукового обігу, впровадження отриманих результатів у бібліотечну практику;
- підготовка наукової інформації про пам'ятки писемності та друку в складі ФДП, які підлягають долученню до Державного реєстру національного культурного надбання;
- системні заходи з наукового формування ФДП загалом; створення, розширення та впорядкування окремих його частин — колекцій рукописних книг, рідкісних та цінних друків, колекцій архівних матеріалів, особових архівних фондів тощо;
- забезпечення функціонування та вдосконалення системи зберігання ФДП, оптимізація загальних і спеціалізованих режимів зберігання колекцій та архівних фондів у складі ФДП, удосконалення відповідних превентивних заходів;
- відбір унікальних та особливо цінних документів ФДП для оцифрування, забезпечення повноти електронних копій пам'яток, формування і розширення відповідного електронного фонду (у координації з відділом автоматизації бібліотечних процесів ХДНБК);
- забезпечення оптимальних умов використання документів ФДП у наукових і науково-практичних цілях шляхом здійснення бібліотечно-інформаційної роботи в основних її видах і формах, зокрема виконання довідок для читачів-науковців, підготовка тематичних експозицій документарних пам'яток, проведення екскурсій (частина цих заходів нині здійснюються у віртуальному вимірі);
- система заходів з організації доступу до інформаційних ресурсів ФДП через Інтернет;
- діяльність відділу як республіканського і регіонального науково-методичного центру з питань формування, забезпечення збереження та розкриття колекцій документарних пам'яток; організація

роботи секції «Експертиза цінності документарних пам'яток» при Харківському обласному відділенні Української бібліотечної асоціації.

Робота в таких бібліотечних підрозділах, як сектори, відділи, музеї рідкісних видань і рукописів, потребує високої кваліфікації, володіння спеціальними знаннями в царині книгознавства, архівознавства, документознавства, пам'яткознавства, культурології, мистецтвознавства і загалом гуманітарними знаннями найширшого спектра, а також знаннями з історії технологій у книжково-рукописній та видавничій справі.

Висновки. На прикладі ХДНБК доведено, що характерною ознакою діяльності підрозділу документарних пам'яток у науковій бібліотеці є багатofункціональність, і в сучасних умовах такий підрозділ поєднує у своїй діяльності функції науково-дослідної й науково-просвітницької інституції, інформаційного і виробничо-сервісного центру, з чим пов'язані не лише переваги і здобутки, але й труднощі в роботі — організаційні, кадрові. Тим більше, що статус наукового співробітника в бібліотеках, підпорядкованих Міністерству культури і інформаційної політики України, досі чітко не визначено на державному рівні. Отже, є майбутнє і, головне, є необхідність подальшої оптимізації підрозділу документарних пам'яток ХДНБК як модерного науково-культурного проекту. Чимало проблем тепер вирішує автоматизація бібліотечних процесів, але наявність у бібліотеці ініціативних наукових працівників найвищого ґатунку є основним фактором його успішної реалізації.

Список посилань

- Грбарчук, О. Л. (2011). Науково-дослідна діяльність НДВК у 1980–2010-х рр. *Короленківські читання — 2010. «Наукова діяльність як стратегічний напрямок розвитку бібліотек регіону»: матеріали XIII науково-практичної конференції*, С. 24–32.
- Дубровіна, Л. А., Онищенко, О. С. (2009). *Бібліотечна справа в Україні в ХХ столітті*. НБУВ.
- Ковальчук, Г. І. (2004). *Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах*. НБУВ.
- Лосієвський, І. Я. (1997). *Бібліотечні фонди Харкова в роки Другої світової війни: (історико-документальний нарис). Доля культурних скарбів України під час Другої світової війни: архіви, бібліотеки, музеї*. (Вип. 2, с. 5–29).
- Лосіевский, И. Я. (2008). Музей книги в научной библиотеке: единый комплекс материальных и виртуальных экспозиций. *Вестник библиотечной асамблеи Евразии*, 1, 64–69.
- Лосіевський, І. Я. (2020). Фонд документарних пам'яток в научной библиотеке: пути расширения и пределы инноваций. *Научные и технические библиотеки: Scientific and Technical Libraries*, 6, 31–48. <https://doi.org/10.33186/1027-3689-2019-6-31-48>.

- Лосієвський, І. Я., Шоломова, С. Б., Грабарчук, О. Л. (2012). Діяльність Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка з формування, збереження та розкриття колекцій пам'яток писемності та друку: історія, традиції, інновації. *Збірник наукових праць*. Вип. 6, с. 88–113. ХДНБ. ru.calameo.com. <https://ru.calameo.com/read/000632945b49ef7f38871>.
- Отчет Харьковской общественной библиотеки за 17-й год её существования* (1903). Харьков.
- Отчет Харьковской общественной библиотеки за 22-й год её существования* (1908). Харьков.
- Отчет Харьковской общественной библиотеки за 23-й год её существования* (1909). Харьков.
- Отчет Харьковской общественной библиотеки за 24-й год её существования* (1910). Харьков.
- Пам'ятки античної культури у фондах ХДНБ імені В. Г. Короленка. Давньогрецькі керамічні клейма IV–II ст. до н. е.: колекція О. В. Горілого* (2015). І. Я. Лосієвський, К. В. Бондар (Упоряд.). ІРІС.
- Рябцева, О. С. (2006). Фонд рідкісних видань і рукописів 1980–2005 рр.: з історії формування колекцій. *Короленківські читання 2006: матеріали науково-практичної конференції ХДНБ*, С. 14–21. ХДНБ.
- Хавкіна, Л. Б. (1903). Харьковская общественная библиотека. *Вестник воспитания*, 3, 70–82.
- Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка (1886–2011). *Каталог видань Бібліотеки та публікацій про її діяльність* (2011).

References

- Hrabarchuk, O. L. (2011). Research activities of NDVK in 1980–2010. Korolenko readings — 2010. “*Scientific activity as a strategic direction of development of libraries in the region*”: materials of the XIII scientific-practical conference, P. 24–32. [In Ukrainian].
- Dubrovina, L. A., Onishchenko, O. S. (2009). *Library business in Ukraine in the XX century*. V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. [In Ukrainian].
- Kovalchuk, G. I. (2004). *Book memorabilia (rare and valuable books) in library collections*. V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. [In Ukrainian].
- Losiievskiy, I. Ya. (1997). Library funds of Kharkiv during the Second World War: (historical and documentary essay). *The fate of cultural treasures of Ukraine during the Second World War: archives, libraries, museums*. (Issue 2, pp. 5–29). [In Ukrainian].
- Losiievskiy, I. Ya. (2008). Museum of the book in the scientific library: a single complex of material and virtual expositions. *Vestnik bibliotechnoj assamblei Evrazii*, 1, 64–69. [In Russian].
- Losiievskiy, I. Ya. (2020). The Fund of Documentary Monuments in the Scientific Library: Ways of Expansion and the Limits of Innovation. *Scientific and Technical Libraries*, 6, 31–48. <https://doi.org/10.33186/1027-3689-2019-6-31-48>. [In Russian].

- Losiievskiy, I. Ya., Sholomova, S. B., Hrabarchuk, O. L. (2012). Activities of the Korolenko Kharkiv State Scientific Library on the formation, preservation and disclosure of collections of monuments of writing and printing: history, traditions, innovations. *Collection of scientific works*. Issue 6, 88–113. KSSL. ru.calameo.com. <https://ru.calameo.com/read/000632945b49ef7f38871>. [In Ukrainian].
- Report of the Kharkov public library for the 17th year of its existence* (1903). Kharkov. [In Russian].
- Report of the Kharkov Public Library for the 22nd year of its existence* (1908). Kharkov. [In Russian].
- Report of the Kharkov Public Library for the 23rd year of its existence* (1909). Kharkov. [In Russian].
- Report of the Kharkov public library for the 24th year of its existence* (1910). Kharkov. [In Russian].
- Monuments of ancient culture in the funds of the Korolenko Kharkiv State Scientific Library. Ancient Greek ceramic marks of the IV-II centuries. ВС е.: collection of O. V. Gorily* (2015). I. Ya. Losiievskiy, K. V. Bondar (Compilers). IRIS. [In Ukrainian].
- Riabtseva, O. S. (2006). Fund of rare editions and manuscripts of 1980–2005: on the history of the formation of collections. *Korolenko readings 2006: materials of the scientific-practical conference of Korolenko Kharkiv State Scientific Library*, P. 14–21. Kharkiv State Scientific Library named after V. G. Korolenko. [In Ukrainian].
- Khavkina, L. B. (1903). Kharkiv Public Library. *Vestnik vospitanija*, 3, 70–82. [In Russian].
- Korolenko Kharkiv State Scientific Library (1886–2011). *Catalog of publications of the Library and publications about its activities* (2011). [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 21.09.2021

https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.07¹

УДК: 005.342:[930.251:004

Д. П. Василенко

старший викладач, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

dvoloshka05@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9052-8287>

Л. В. Бутко

кандидат філологічних наук, доцент, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, м. Кременчук, Україна

larysabutko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8817-3381>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО АРХІВНОГО ПРОСТОРУ

Складнощі нормативно-правового забезпечення архівної цифровізації зумовлені специфікою інформаційного середовища, стрімкістю розвитку техніки і технологій, що потребує постійної модифікації та переробки законодавчої бази галузей культури, а також підтримки її відповідно до сучасного рівня розвитку ІТ. Метою дослідження є аналіз новітніх тенденцій у системі менеджменту архівної галузі в аспекті нормативно-правового забезпечення для запровадження інструментарію цифровізації в архівних установах України. Проаналізовано нормативний інструментарій як елемент державного регулювання цифровізації архівного простору України. У висновках розглянуто вплив державного регулювання на завдання планомірної розробки українських галузевих стандартів та іншої нормативно-правової документації, яка покликана регламентувати вимоги до процесів створення, обліку, зберігання, використання електронних копій документів.

Ключові слова: архів, цифровізація, інформація, законодавство, нормативна база.

D. Vasylenko

senior lecturer, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Kremenchuk, Ukraine

L. Butko

Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Kremenchuk, Ukraine

LEGAL REGULATION OF THE DIGITALIZATION PROCESS OF UKRAINIAN ARCHIVE SPACE

The problem statement. Archival sphere can fit organically into the general concept of digital transformation of Ukraine's economy. The creation of digital format of archival institutions should be based on identical branch standards

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

and rules for the creation, preserving, accounting, description, using of digital copies in order to ensure a single collaboration algorithm between state, regional and municipal authority levels.

The purpose of the research is to analyze the new trends of the management system of the archival sphere from the perspective of regulatory support for the implementation of digitalization tools of Ukrainian archival institutions.

The methodology. To resolve the tasks of the research were used traditional complex of common scientific principles (determinism, imaging, unity of opposites) and methods (analysis and synthesis, systematic and structural, questionnaire, content-analysis, observation, statistical).

The results. The article analyzes the legal tools as an element of state regulation of digitalization of the Ukrainian archival space. The results of the study were confirmed by a sociological survey on the topic "Do we need to adjust the regulatory basis the archival branch to the digitalization contexts?".

The scientific novelty of the research is to develop the theoretical foundations in the branch of archival sphere management due to context of regulatory support for provision of digitalization issue, including methods of analysis, synthesis and systematization, to generate the problem of introducing the modernizational legislation to manage the digitalization of archival sphere.

Conclusions. It is reviewed in the research the influence of the state regulation on the task of systematic development of Ukrainian branch standards and other legal documentation, which is created to regulate the requirements of creation, accounting, preserving, and use of electronic document copies, as well as the collaboration between the archival institutions with stakeholders within a single online platform.

Key words: *archive, digitalization, information, legislation, normative base.*

Актуальність дослідження. Запровадження процесу цифровізації в системі об'єктів історико-культурної спадщини загалом і архівних документів зокрема зумовлюють необхідність розробки єдиної для всіх учасників цього процесу нормативно-правової бази щодо регулювання питання пріоритетності і порядку цифровізації архівної системи України.

Відзначимо, що, незважаючи на наявність досвіду нормативно-правового регулювання процесів електронного документообігу, а також архівного зберігання та використання документів на традиційних носіях, у світовій і вітчизняній практиці нині відсутні апробовані, беззаперечні підходи до організації аналогічних механізмів щодо цифровізації архівної системи та її складових як об'єктів історико-культурної спадщини.

Архівна справа може органічно вписатись у загальну концепцію цифрової трансформації економіки України. Водночас створення цифрового формату роботи архівних установ має базуватися на єдиних галузевих стандартах і правилах створення, зберігання, обліку, опису, використання цифрових копій для того, щоб забезпечити єдиний алгоритм взаємодії органів влади державного, регіонального та муніципального рівнів.

Складнощі нормативно-правового забезпечення архівної цифровізації зумовлені специфікою інформаційного середовища, стрімкістю розвитку техніки і технологій, що потребує постійної модифікації та переробки законодавчої бази галузей культури, а також підтримки її відповідно до сучасного рівня розвитку ІТ.

Постановка проблеми. Питання щодо проєктів цифровізації архівних фондів в останні роки загострилося у зв'язку з активними кроками щодо реалізації програми переведення роботи архівних установ на цифровий формат. Проблеми, пов'язані з цією візією, стосуються як оцифрування архівних фондів, так і створення єдиної онлайн-платформи, за допомогою якої можна було би дистанційно користуватися архівними послугами. Занепокоєність з приводу цього питання викликає імплементація результатів цифровізації, оскільки нормативно вона не є достатньо підкріпленою та опрацьованою. Цифровізація архівної справи — це процес, який передбачає взаємодію установ не лише в межах галузі, а й із зовнішніми державними установами (міністерствами, відомствами), оскільки він пов'язаний як з механізмом передачі на зберігання документів, які продукуються, так і з розгортанням фінансування модернізації архівної справи України. Саме тому чітке та модернізоване нормативно-правове забезпечення архівної галузі в контексті сучасних цифрових викликів необхідне для українського архівного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження функціонування та управління архівною системою в аспекті державного нормативно-правового регулювання активно розглядаються сучасними науковцями і професіоналами галузі. Це пов'язано зі стрімким розвитком інноваційних технологій і попитом соціуму на інформаційні джерела, що зберігаються в архівних фондосховищах. У науковій літературі досить ґрунтовно розглянуто питання модернізації архівної галузі. Теоретико-методологічною базою дослідження стали праці Я. Калакури, Ю. Ковтанюка (2019), Л. Левченко, Л. Попова, А. Хромова (2021), А. Алексеєнко, М. Балишева (2019), Ю. Юмашевої (2014), Дж. Бака (2021), О. Гараніна (2013), С. Маккея (2003), Ю. Прокоп (2020) та ін.

Розглянуто рівень законодавчого забезпечення щодо запровадження інноваційних технологій у роботу архівів для їх взаємодії з відвідувачами, а також задоволеність споживачів послугами архівних установ. У контексті дослідження виконано соціологічне опитування, яке охоплює період червень-серпень 2021 р. На основі застосування комплексного аналізу інноваційного архівного менеджменту за допомогою збору первинних і вторинних даних, а саме анкетування, визначено законодавчий інструментарій проєктування класичної моделі функціонування архівів у форматі цифрової модернізації.

Мета статті — виконати аналіз новітніх тенденцій у системі менеджменту архівної галузі в аспекті нормативно-правового забезпечення для запровадження інструментарію цифровізації в архівних установах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом дедалі гостріше відчувається потреба в залученні нових інформаційних технологій у сферу документального забезпечення управління. Особливо це актуально для архівних установ, які змушені працювати з величезними масивами документів. Перед ними неминуче постає завдання ретельної систематизації, зберігання і контролю значного за розміром обсягу даних, що неможливо саме без використання сучасних цифрових технологій.

Необхідність цифровізації українського архівного простору зумовлена цілим рядом тенденцій, що характеризують сучасний стан галузі управління архівними документними фондами в Україні. Нині в Україні склалась сприятлива атмосфера для запровадження інноваційних цифрових технологій в архівну сферу. Першочергово відзначимо цифрову платформу «Дія», що реалізується в Україні в межах проекту цифрової держави (Назарова, 2019). Це завдання потребує якомога швидшого і максимально мобільного переходу до електронних форм ділової взаємодії, що передбачають автоматизацію як внутрішніх, так і міжвідомчих процесів документообігу.

Міністерство цифрової трансформації України у квітні 2021 р. ви несло на обговорення проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про національну програму інформатизації» (Повідомлення про оприлюднення проекту..., 2021). Цей проект передбачає повний перехід до надання державних послуг у цифровому форматі. Тобто в Україні протягом п'яти років мають бути оцифровані і переведені на електронний документообіг усі сфери державного регулювання. Відповідно це приведе до підвищення ефективності роботи з документами та управління ними в процесі роботи зі зверненнями громадян.

Водночас далеко не останнім за значимістю є питання про якість реалізації цієї ініціативи, інноваційної цифровізації, у контексті компетентностей державних органів різних рівнів, у цьому випадку архівної сфери. План відповідних заходів державного рівня щодо розвитку цифрових компетентностей затверджений Кабінетом Міністрів України від 3 березня 2021 р. (Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей..., 2021). Він є обов'язковим для всіх органів державного регулювання. Ці вимоги покликані запровадити єдиний типовий стандарт документальних функцій для відомчих автоматизованих систем управління, а також забезпечити їх подальшу взаємодію з іншими державними інформаційними системами.

Оскільки архівний простір України належить до державних відомств, які ще не встигли розгорнути в себе повноцінний процес цифровізації або можуть відчувати різні труднощі в процесі її запровадження, державна регуляторна політика в галузі архівної справи повинна бути спрямована на опрацювання концептуальних підходів до створення єдиної автоматизованої системи електронного документообігу для архівної галузі, що має бути під'єднана до цифрового порталу «Дія». Це дозволить покращити менеджмент українського архівного простору (Vasylenko, Butko & Salem, 2021).

Реалізація подібного проєкту дозволила б у відносно стислі терміни вирішити вкрай важливі завдання, які ставить перед державними архівними установами уряд країни — забезпечити повсюдний перехід державних архівів усіх рівнів на безпаперовий документообіг у своїй внутрішній діяльності.

Нині існує відразу кілька стратегічно важливих напрямів для реалізації державної політики в галузі управління цифровізацією архівних фондів, які безпосереднім чином пов'язані з розробкою і повсюдним запровадженням автоматизованих систем управління архівною галуззю України.

Так, відзначимо, що у вересні 2020 р. голова Державної архівної служби України Анатолій Хромов презентував «Стратегію розвитку архівної справи до 2025 року», яка передбачає посилення інформатизації архівного простору. Стратегія розроблена з урахуванням нормативно-правової системи України щодо архівної галузі, а також законодавчих ініціатив Європейського Союзу щодо доступу до архівних інформаційних ресурсів (Проєкт «Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року», 2020).

У межах стратегії окреслено, що одним з головних завдань архівної сфери є зберігання інформаційних ресурсів і надання можливості рівного й мобільного доступу до них громадянам (Проєкт «Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року», 2020). Автори статті вбачають реалізацію такої можливості для громадян лише через запровадження цифрових технологій в архівній справі.

Цифровізація набуває ще більшої актуальності у зв'язку з економічною кризою, спричиненою пандемією COVID-19, яка стала для науковців і пересічних громадян непереборним бар'єром для отримання необхідної інформації з архівних фондів. Також ця ситуація викликає проблеми в менеджменті архівних установ, які не справляються з масивом запитів, що надходять від громадян.

Запровадження єдиної державної системи управління архівними ресурсами за допомогою цифровізації архівних фондів і під'єднання системи до цифрового порталу «Дія» приведе до:

- спрощення процесу подачі до архівної установи запиту від фізичних і юридичних осіб;
- забезпечення безперервного процесу наукового дослідження, що пов'язані з опрацюванням архівних фондів;
- зменшення часу опрацювання архівною установою запитів від фізичних і юридичних осіб;
- можливості віддаленої роботи працівників архівної установи за умови наявності в них доступу до оцифрованих копій документів;
- удосконалення системи надання адміністративних послуг, що пов'язані із запитами до архівних установ;
- забезпечення збереженості інформаційних архівних ресурсів як результату оцифрування архівних фондів;
- вирішення проблеми скучення людей, що пов'язано з пандемією COVID-19 (Vasylenko, Butko & Salem, 2021).

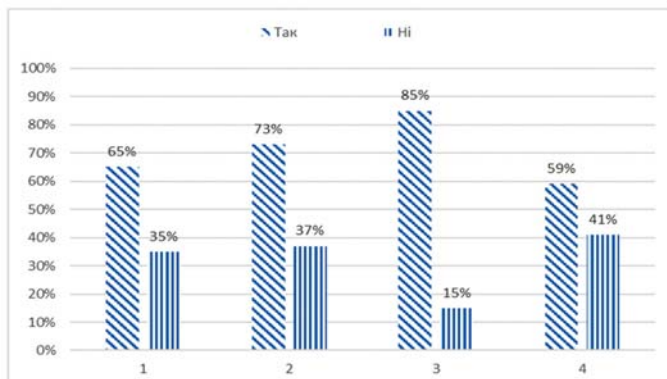
Під час дослідження для підтвердження його результатів виконано опитування двох категорій респондентів на тему: «Чи потрібно підлаштовувати нормативну базу архівної галузі під контексти цифровізації». Перше анкетування здійснено серед працівників архівних установ, друге — серед стейкхолдерів (науковці, пересічні громадяни), котрі мають справу з архівними установами.

Анкета містила 4 запитання, на які необхідно надати коротку відповідь «Так» чи «Ні».

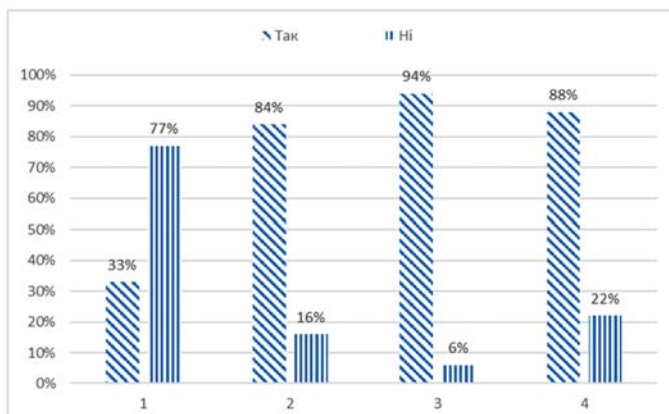
- 1) Чи погоджуєтесь Ви, що нормативна база архівної галузі в Україні є застарілою та не відповідає сучасним вимогам?
- 2) Чи необхідно проводити модернізацію нормативно-правового забезпечення архівів у контексті цифровізації?
- 3) Чи сприятливою на сьогодні є ситуація в Україні для запровадження нової законодавчої бази в галузі цифровізації архівної справи?
- 4) Чи буде дієвою комунікація працівників архівних установ і стейкхолдерів через бренд «Дія»?

Загалом за першою категорією (працівники архівних установ) опитано 15 респондентів, за другою (стейкхолдери) — 15 осіб. Загалом в опитуванні взяли участь 30 осіб. На перше запитання 65% опитаних за першою категорією надали позитивну відповідь «Так», 35% вважають, що нормативна база архівної галузі в Україні не є застарілою і повністю відповідає викликам сьогодення. На протигагу друга категорія опитаних висловила думку про застарілість нормативної бази (77% відповіли «Ні»). 73% респондентів з числа працівників архівних установ вважає, що в сучасних умовах і з посиленням ролі цифровізації українського суспільства необхідно запроваджувати нові нормативні акти, що дозволять працювати архівам у цифровому форматі. Такої ж думки дотримують споживачі архівних послуг. Опитані працівники архівів у

переважній більшості, 84%, погоджуються з тим, що нинішня ситуація в українському суспільстві є сприятливою для запровадження нової законодавчої бази в галузі цифровізації архівної справи, стейкхолдери на це питання надали також позитивну відповідь «Так» — 94%, респонденти обґрунтовують позитивну відповідь з вектором державної політики

Графік 1. Результати соціологічного опитування працівників архівних установ «Чи потрібно підлаштовувати нормативну базу архівної галузі під контексти цифровізації» (Цифрами 1, 2, 3, 4 позначено номери питань в анкеті). Джерело: власна розробка.

Графік 2. Результати соціологічного опитування стейкхолдерів «Чи потрібно підлаштовувати нормативну базу архівної галузі під контексти цифровізації» (Цифрами 1, 2, 3, 4 позначено номери питань в анкеті). Джерело: власна розробка.

у сфері цифровізації. Лише 59% працівників архівних установ готові взаємодіяти зі стейкхолдерами через бренд «Дія» (Графік 1), натомість 88% стейкхолдерів висловили бажання співпрацювати в такому режимі (Графік 2).

Відзначимо, що опитування респондентів проводилося протягом червня-серпня 2021 р. серед працівників двох архівів міста Кременчука та відомчого архіву в місті Полтава, а також серед науковців і пересічних громадян з різних регіонів України. Отже, тенденція до запровадження новітньої нормативної системи в архівній сфері України в аспекті цифровізації є позитивною, більшість опитаних схвально відгукуються на такі зміни в менеджменті архівного простору.

Висновки. Відзначимо, що у зв'язку із внесенням змін до нормативних актів, що корелюється з оновленням програми державної цифровізації, управління архівною справою у межах її цифровізації, стає реальним і надає можливість вивести архівну галузь України на новітній етап її розвитку, тобто запровадити новітні інформаційні технології. Реалізація міжнародних проєктів і співпраця з донорськими міжнародними організаціями надасть новий імпульс для розвитку української архівної справи. Також відбудеться синхронізація українського архівного простору з міжнародним, оскільки нормативно і технічно він буде гармонізований за допомогою елементів електронної демократії та електронного урядування. Таке державне регулювання актуалізує завдання планомірної розробки українських галузевих стандартів та іншої внутрішньої нормативно-правої документації на рівні архівів, що регламентуватиме вимоги до процесів створення, обліку, зберігання, використання електронних копій об'єктів історико-культурного спадщини, а також взаємодії архівних установ зі стейкхолдерами в межах єдиної онлайн-платформи, яка може бути «прив'язана» до цифрового порталу «Дія».

Список посилань

- Алексєєнко, А. О. & Балишев, М. А. (2019). Міжнародний круглий стіл «Проблеми інформатизації архівної справи: цифровізація як засіб забезпечення потреб інформаційного суспільства (до 50-річчя ЦДНТА України)». *Архіви України*, 3, 192–202
- Гаранін, О. Я. (2013). Вплив інформаційних технологій на утворення нових форм архівних джерел. *Архіви України*, 6 (288), 86–94.
- Калакура, Я. С. & Ковганюк, Ю. С. (2019). Архівний менеджмент в умовах електронного урядування. *Архіви України*, 3 (320), 18–57.
- Левченко, Л. Л., Попова Л. М. & Хромов А. В. (2021). Національні архівні ресурси: правові засади реформування архівної справи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*, 93, 1, 249–263. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.93.249-263>

- Назарова, Є. (2019). «Держава у смартфоні» і конституційні цифрові права. Що пропонує команда Зеленського. *Радіо свобода*. www.radiosvoboda.org. <https://www.radiosvoboda.org/a/30187139.html>
- Повідомлення про оприлюднення проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про національну програму інформатизації». (2021). thedigital.gov.ua. <https://thedigital.gov.ua/regulations/povidomlennya-pro-oprilyudnennya-proektu-zakonu-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayini-pro-nacionalnu-programu-informatizaciyi>.
- Кабінет Міністрів України (3.03.2021). *Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: розпорядження № 167-р*. ips.ligazakon.net. <https://ips.ligazakon.net/document/KR210167?an=1>.
- Проект «Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року» (2020). surl.li. <http://surl.li/slnu>.
- Прокоп, Ю. В. (2020). Перспективні напрямки інформатизації архівної справи. conf.inf.od.ua. <http://conf.inf.od.ua/doklady-konferentsii/2020/220-prokor-yu>
- Юмашева, Ю. Ю. (2014). *Оцифровка как процесс: нормативно-методические акты, необходимые для регулирования процессов создания, учета, использования, хранения и обеспечения информационной безопасности электронных копий архивных документов*. elar.urfu.ru. https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/36737/1/dais_2014_08.pdf
- Bak, G. (2021). For the record: Digitizing archives can increase access to information but compromise privacy. *Shutterstock*. theconversation.com. <https://theconversation.com/for-the-record-digitizing-archives-can-increase-access-to-information-but-compromise-privacy-155364>
- McKay, S. (2003). Digitization in an Archival Environment. *Electronic Journal of Academic and Special Librarianship*, 4, 1. southernlibrarianship.icaap.org https://southernlibrarianship.icaap.org/content/v04n01/Mckay_s01.htm
- Vasylenko, D., Butko, L. & Salem, D. (2021). The Archives Governance in Conditions of Archive Fund Digitization. *Socio-Cultural Management Journal*. 1. 83-100. doi: <https://doi.org/10.31866/2709-846x.1.2021.235693>

References

- Aliexsieienko A. O. & Balyshev M. A. (2019). International Round Table “Issues of Informatization of Archival Affairs: Digitization as a Mean of Meeting the Needs of the Information Society (for the 50th Anniversary of The Central State Scientific and Technical Archive of Ukraine)”. *Arkhivy Ukrainy*, 3, 192–202. [In Ukrainian].
- Bak, G. (2021). For The Record: Digitizing Archives Can Increase Access to Information but Compromise Privacy. *Shutterstock*. theconversation.com. <https://theconversation.com/for-the-record-digitizing-archives-can-increase-access-to-information-but-compromise-privacy-155364> [In English].
- Vasylenko, D., Butko, L., Salem, D. (2021). The Archives Governance in Conditions of Archive Fund Digitization. *Socio-Cultural Management Journal*, 1. 83–100. doi: <https://doi.org/10.31866/2709-846x.1.2021.235693> [In English].

- Harantin, O. Ya. (2013). The Influence of Information Technology on the Formation of New Forms of Archival Sources. *Arkhivy Ukrainy*, 6 (288), 86–94. [In Ukrainian].
- Kalakura, Ya. S. & Kovtaniuk, Yu. S. (2019). Archival Management in Terms of E-Government. *Arkhivy Ukrainy*, 3 (320), 18-57. [In Ukrainian].
- Levchenko, L. L., Popova L. M. & Khromov A. V. (2021). The National Archival Resources: Legal Bases of Archival Reform *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*, 93. 1. 249–263. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.93.249-263> [In Ukrainian].
- McKay, S. (2003). Digitization in an Archival Environment. *Electronic Journal of Academic and Special Librarianship*, 4, 1. southernlibrarianship.icaap.org. https://southernlibrarianship.icaap.org/content/v04n01/Mckay_s01.htm [In English].
- Nazarova, Ye. (2019). “State in a smartphone” and constitutional digital rights. What does Zelensky’s team offer? *Radio Svoboda*. www.radiosvoboda.org. <https://www.radiosvoboda.org/a/30187139.html> [In Ukrainian].
- Notification on Promulgation of the Draft Law of Ukraine “On Amendments to the Law of Ukraine “On the National Informatization Program”. (2021). thedigital.gov.ua. <https://thedigital.gov.ua/regulations/povidomlennya-pro-prilyudnennya-proektu-zakonu-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayini-pro-nacionalnu-programu-informatizaciyi>. [In Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine (March 3, 2021). *On approval of the Concept of development of digital competencies and approval of the action plan for its implementation: order № 167-r*. ips.ligazakon.net. <https://ips.ligazakon.net/document/KR210167?an=1>. [In Ukrainian].
- The Project “Strategy for the Development of Archival Affairs Until 2025”*. (2020). surl.li. <http://surl.li/slno>. [In Ukrainian].
- Prokop, Yu. V. (2020). *Future Trends of Information Archives*. conf.inf.od.ua. <http://conf.inf.od.ua/doklady-konferentsii/2020/220-prokop-yu>. [In Ukrainian].
- Yumasheva, Yu. Yu. (2014). *Digitization as a Process: Regulatory and Methodological Acts Necessary to Regulate the Processes of Creation, Accounting, Use, Storage and Information Security of Electronic Copies of Archival Documents*. elar.urfu.ru. https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/36737/1/dais_2014_08.pdf [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 8.09.2021

https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.08¹

УДК 002.5:378

А. В. Гуменчук

кандидат історичних наук, доцент, заступник директора Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та соціальних наук ПрАТ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», м. Київ, Україна
topa@ua.fm

<https://orcid.org/0000-0001-8931-7474>

НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ОСВІТИ В КНР

Висвітлено результати компаративного аналізу змісту та структури освітніх програм підготовки бакалавра, магістра й доктора управління в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, які функціонують у 108 університетах Китаю, виявлено когнітивні та інституційні особливості підготовки бібліотечних фахівців вищої кваліфікації в умовах цифровізації глобального комунікаційного простору. Доведено посилення інформаційної складової в змісті бібліотечної освіти, її міждисциплінарність та інтелектуалізацію, спрямовану на підтримку цифровізації національної інформаційної інфраструктури. На основі визначення кращих практик модернізації змісту і структури бібліотекознавчих освітніх програм у КНР обґрунтовано резерви вдосконалення підготовки бібліотечних фахівців в Україні.

Ключові слова: вища бібліотечна освіта, Китайська Народна Республіка, освітні програми підготовки бакалавра, магістра та доктора управління в галузі бібліотечної, архівної та інформаційної науки, спеціальність 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

A. Humenchuk

Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor, Deputy Director of the Educational and Scientific Institute of the International Relations and Social Sciences, Interregional Academy of Personnel Management PJSC, Kyiv, Ukraine

DIRECTIONS OF HIGHER LIBRARY EDUCATION MODERNIZATION IN CHINA

The purpose of the article is to explore the experience and to identify the best practices for modernizing the content and organizational structure of multilevel training of librarians in China.

The methodology. The study has used a systematic approach, which allowed to consider all components of the Chinese higher education in the specialties “Library, Archive and Information Science”, to establish the continuity of educational levels of librarians, to find out the factors determining the training system’s modernization. There was carried out comparative and content analysis of the Bachelor’s, Master’s and Doctoral higher education levels educational programs, implemented by Chinese universities in the specialty “Library Science”, “Information Management and Information Systems”. This allowed

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

to determine the general and the specifics of the Information Field Science training in the People's Republic of China (PRC), to establish interdisciplinarity educational components, to substantiate the objective strengthening of the information component in the content of higher education in library science.

The results. The article has looked into the content and structure of 227 different levels educational programs (EP) of the information specialists training, with 41% of them being the Bachelor's level EP, 49% — Master's, and 9% — Educational-Scientific Programs (ESP) for the Doctor of Management degree (an equivalent to the Doctor of Philosophy) in Information Sciences, provided in 108 universities in China. There were clarified the EP peculiarities: about 40% of them are programs dedicated to Information Management and Information Systems (Program in Information Management & Information Systems); 35% — EP in Library Science (Program in Library Science); 31.5% — EP in Archive Science (Program in Archive Science). In terms of content, most EPs are interdisciplinary, which is due to the national information infrastructure digitalization and the focus of its components to support the basic technological processes of the information management life cycle. It is established that Chinese universities adhere to the IFLA Guidelines for Professional Library and Information Science (LIS) Educational Programs.

The scientific topicality. It is substantiated that in the digital information market the content of modern librarian training should be updated with such relevant interdisciplinary educational components as: "Principles of competitive intelligence and artificial intelligence", "Electronic library and consolidated information management", "Intelligent control systems", "Information security systems", "Economics of Management and Information Industry", "Methods of data mining", "Knowledge extraction and management", "Analysis and design of information systems".

The practical significance. Ukrainian institutions of higher education when improving educational programs in the can use the study results. Addressing to the best foreign practices of the library specialists training will allow increasing their competitiveness in the world information market and promoting better efficiency of the Ukrainian libraries work in the conditions of the society digitalization.

Keywords: *higher library education, People's Republic of China, Bachelor's, Master's and Doctoral degree programs in Library, Archive and Information Science, 029 Information, Library and Archival Studies specialty.*

Постановка проблеми. Кардинальна модернізація системи вищої освіти в Україні, її спрямованість на інтеграцію до міжнародного освітнього простору актуалізує дослідження сучасних трендів її світового розвитку, зокрема й у галузі вищої бібліотечної освіти з метою виявлення кращих моделей її когнітивної та інституційної організації. Китай має одну з найпотужніших у світі бібліотечних мереж, яка активно цифровізується та потребує розбудови гнучкої системи підготовки кадрів нової генерації, здатних вирішувати стратегічні та тактичні завдання щодо запровадження бібліотеками інтелектуально-інформаційних послуг. Запозичення Україною кращих практик запровадження

бібліотекознавчих та суміжних за профілем освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти сприятиме підвищенню конкурентоспроможності випускників вітчизняних закладів вищої освіти на світовому інформаційному ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема модернізації вищої бібліотечної освіти на основі вивчення кращого зарубіжного досвіду з часів прийняття перших законодавчих і нормативних документів, що визначали ключові напрями її реформації, розглядалися у працях таких українських науковців, як А. Гуменчук (2021), Л. Загородня (2016), Н. Коржик (2017), Литвинова (2015), А. Соляник (2017) та ін. Найґрунтовнішим узагальнюючим виданням, що висвітлює авторські підходи до розвитку ефективних моделей вищої інформаційної освіти під впливом організаційних та технологічних трансформацій цифрового комунікаційного простору, є праця О. Матвієнко, М. Цивіна, А. Гуменчука (2021). Сучасний китайський досвід підготовки бібліотечних фахівців вищої кваліфікації ґрунтовно висвітлено в дисертації на здобуття ступеня доктора філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи Ян Чен (2020). Але дисертантка не здійснювала компаративного аналізу змісту бакалаврських та магістерських освітніх програм підготовки бібліотекарів, які пропонують нині більше ста китайських університетів. Віддаючи належне внеску науковців, слід констатувати відсутність комплексного дослідження, спрямованого на визначення основних трендів розвитку вищої бібліотечної освіти Китаю.

Мета статті — дослідити досвід та визначити кращі практики модернізації змісту й організаційної структури багаторівневої підготовки бібліотечних фахівців у КНР.

Виклад основного матеріалу дослідження. Китай — це країна з другою за потужністю економікою у світі, розвиток якої в умовах цифровізації глобального комунікаційного простору потребує, зокрема, розвинутої мережі бібліотек, оснащених відповідним кадровим потенціалом. Про вимоги до рівня бібліотечно-інформаційного обслуговування населення свідчить сучасний етап розвитку Національної цифрової бібліотеки Китаю, у межах якого вирішується завдання перетворення її в інтелектуальну смарт-бібліотеку. На думку директора Національної бібліотеки КНР Рао Цюань: «з метою поширення в країні цифрового читання та цифрових знань необхідно розробити інноваційну бібліотечну платформу, основу на технологіях мікросервісів та користувачьких додатків, які дозволять створити розумну бібліотеку — інтерактивну систему, що інтегрує мережі 5G, хмарні обчислення, великі дані, Інтернет речей, мобільний Інтернет, штучний інтелект, технології доповненої реальності. Перші інтелектуальні послуги Китайська націо-

нальна бібліотека намагається запровадити на основі поєднання можливостей 5G та AR»¹.

Суттєве ускладнення системи загальних та фахових компетентностей бібліотечних фахівців зумовило необхідність докорінної модернізації вищої бібліотечної освіти КНР, її перехід на ступеневу організаційно-інституційну модель, оновлення переліку й змісту бакалаврських, магістерських і докторських освітніх програм підготовки кадрів. Напрями цієї модернізації означено на основі контент-аналізу сайтів китайських університетів та даних підготовленого ІФЛА «Всесвітнього довідника з інформаційної, бібліотечної та архівної освіти» (*World Guide to Library, Archive and Information Science Education, 2017*). Результати компаративного аналізу багаторівневої системи вищої бібліотечної освіти Китаю засвідчили, що з початку 1990-х рр. Китай запроваджує бакалаврський, магістерський та докторський рівні вищої освіти, у результаті чого в 108 університетах країни функціонує нині 227 освітніх програм (ОП) різних рівнів підготовки фахівців інформаційного профілю, з них 41% бакалаврських ОП, 49% – магістерських та 9% – освітньо-наукових програм (ОНП) на здобуття ступеня доктора управління (аналог доктора філософії) в галузі інформаційних наук. Ще у двох університетах КНР – Женьмінському (Пекін) та Уханьському – функціонують наукові програми постдокторантури, які за один рік дозволяють завершити та захистити дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора наук у галузі бібліотекознавства, архівознавства та інформаційної науки.

Аналіз тематичної спрямованості бакалаврських ОП дозволив встановити, що 36,5% – це програми, присвячені управлінню інформацією та інформаційними системами (Undergraduate Program in Information Management & Information Systems); 32% – архівознавчі ОП (Undergraduate Program in Archive Science); 31,5% – бібліотекознавчі ОП (Undergraduate Program in Library Science). За результатами їх опанування здобувачі здобувають такі освітні ступені: бакалавр управління в галузі інформаційного менеджменту та інформаційних систем (Bachelor of Management in Information Management & Information System), бакалавр управління в галузі архівознавства (Bachelor of Management in Archive Science), бакалавр управління в галузі бібліотекознавства (Bachelor of Management in Library Science).

Профілізація магістерських ОП також позначає тенденції поступового зростання значущості та популярності серед здобувачів другого рівня вищої освіти загальноінформаційної й управлінської компонент.

1 Library society of China (2020). www.lsc.org.cn. <http://www.lsc.org.cn/contents/1342/15038.html>.

Зі 112 магістерських ОП китайських університетів 41% присвячені теоретико-методологічним проблемам управління інформаційними ресурсами (Graduate Program in Information Science), 35% — теоретичним та практичним проблемам управління бібліотекою (Graduate Program in Library Science), 24% — методичним проблемам реформування та цифровізації архівної справи (Graduate Program in Archive Science). Тим здобувачам, які опанували ці дворічні ОП, присвоюють такі ступені вищої освіти: магістр управління в галузі інформаційних наук (Master of Management in Information Science), магістр управління в галузі бібліотекознавства (Master of Management in Library Science), магістр управління в галузі архівознавства (Master of Management in Archive Science).

Проблемно-тематична спрямованість освітньо-наукових програм (ОНП) третього рівня вищої освіти має такі особливості: з 20 ОНП, що пропонують школи (або кафедри) інформаційних ресурсів (або управління інформацією) провідних китайських університетів, 40% спрямовані на підготовку доктора управління в галузі інформаційних наук (Doctor of Management in Information Science), 35% — на підготовку доктора управління в галузі бібліотекознавства (Doctor of Management in Library Science), 25% — доктора управління в галузі архівознавства (Doctor of Management in Archive Science). Лише на Тайвані, який намагається зберігати автономну від Китаю систему вищої освіти, зокрема в Національному університеті Тайваню та Тайванському педагогічному університеті, культивуються американські традиції присвоєння випускникам освітніх програм ступенів бакалавра й магістра мистецтв у галузі архівознавства або бібліотекознавства та доктора філософії в цих же галузях. Університет Гонконгу та Шанхайський університет пропонують здобувачам англomовні магістерські програми з бібліотекознавства та інформаційного менеджменту.

Повний цикл ступеневої бібліотечної освіти на рівнях «бакалавр — магістр — доктор управління — доктор наук» забезпечує в КНР лише Уханський університет, який на базі факультету управління інформацією готує здобувачів за 9 освітніми програмами, з яких три бакалаврських, три магістерських, три докторських. По вісім освітніх програм різних рівнів, серед яких три — бібліотекознавчі, пропонують здобувачам вищої освіти факультети управління інформацією Пекінського, Нанкінського, Женьмінського університетів та університету Найкай. Про авторитетність та потужність однієї з найстаріших у КНР — уханьської бібліотекознавчої школи — свідчить її активна співпраця з Професійним комітетом з освіти та навчання Китайської бібліотечної асоціації (КБА). За результатами цієї співпраці на базі факультету управління інформацією Уханьського університету створено Керівний

комітет з викладання бібліотекознавства, який опікується проблемами підвищення якості підготовки бібліотечних фахівців у масштабах усієї країни. Одним з важливих міжнародних заходів, ініційованих цим комітетом за підтримки КБА, є організація у 2006 р. китайсько-американського симпозіуму з проблем бібліотечної освіти в цифрову епоху, поглиблене дослідження досвіду підготовки бібліотечних фахівців за кордоном, запозичення кращих світових освітніх практик для посилення міждисциплінарних зв'язків у когнітивній та інституційній складових вищої бібліотечної освіти. Про це свідчить запровадження на базі Уханьського університету щорічних наукових конференцій, спрямованих на підвищення ефективності співпраці між науково-педагогічними працівниками та працедавцями — представниками бібліотек, архівів й інформаційних установ, які беруть активну участь в оновленні освітніх програм підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців різних рівнів.

Так, саме зусиллями викладачів та аспірантів Уханьського університету з лютого по червень 2007 р. проведено масштабне соціологічне дослідження «Аналіз якості професійної освіти та потреб у кадрах в бібліотечній справі Китаю», який фінансувався Спеціальним фондом Китайської бібліотечної асоціації (КБА). За результатами анкетування опитано 400 директорів китайських бібліотек різних типів та видів, що дозволило з'ясувати «структуру знань випускників бібліотекознавчих ОП, їх працездатність та професійний дух, швидкість адаптації до бібліотечної професії, розподіл по посадах бібліотечних працівників, оцінка ними переваг та недоліків роботи в бібліотеці, визначити чинники, що впливають на конкурентоздатність бібліотекарів та якість вищої бібліотечної освіти» (Ян Чен, 2020). Тісна співпраця бібліотекознавчих кафедр університетів та працедавців стає в Китаї сталою практикою, яку активно підтримує КБА. За результатами цієї співпраці визначається та оновлюється система загальних і фахових компетентностей сучасних бібліотекарів, удосконалюється зміст освітніх програм та навчальних планів їх підготовки на кожному рівні вищої освіти. Важливо зазначити, що «аналіз та узагальнення оцінки директорами бібліотек стану підготовленості випускників до вирішення професійних завдань сприяли прийняттю у 2008 р. рішення щодо необхідності запровадження стандартів якості вищої бібліотечної освіти бакалаврського рівня, розробку яких очолили факультет управління інформацією Нанкінського університету та факультет управління інформаційними ресурсами Чжецзянського університету під керівництвом Школи інформаційного менеджменту Уханьського університету. Нині ці стандарти успішно реалізуються в практиці роботи бібліотекознавчих освітніх підрозділів та постійно корегуються на основі сталого зворотного зв'язку з бібліотекарями-практиками» (Ян Чен, 2020).

Об'єктивна необхідність багатофункціональності обов'язків сучасного інформаційного фахівця в умовах цифровізації галузі та посилення міждисциплінарності в системі його підготовки була визначена завдяки організованій за ініціативи Уханьської бібліотекознавчої школи тісній співпраці деканів (завідувачів кафедрами) провідних китайських університетів зі спеціальностей «Бібліотекознавство», «Архівознавство», «Інформаційні науки». Відбулася певна уніфікація обсягу ОП: бакалаврські програми здобувачі опановують переважно за чотири роки навчання, 80% їх змісту — це теоретична підготовка та 20% — практична; магістерські програми передбачають у середньому два роки навчання; для здобуття ступеня доктора управління в галузі бібліотекознавства аспіранти навчаються три роки, з яких один рік — це опанування освітньої складової ОНП, два роки — написання та захист дисертаційного дослідження.

Модернізація змісту бібліотекознавчих ОП на вимогу ринку праці в умовах цифровізації бібліотечної галузі Китаю стимулювала уведення в зміст ОП підготовки бакалаврів таких актуальних навчальних дисциплін: «Електронна бібліотека», «Електронна комерція», «Е-урядування», «Принципи автоматизації бібліотек та мови програмування», «Інформаційна економіка та інформаційний маркетинг». На магістерському рівні вищої бібліотечної освіти випускові кафедри збагачують та поглиблюють зміст ОП такими важливими для опанування здобувачами навчальними дисциплінами: «Інтеграція інформаційних ресурсів та управління знаннями», «Принципи та технології цифрових бібліотек», «Інформаційний маркетинг», «Поцифровування інформації», «Технології організації сховищ даних», «Інформаційне право та інтелектуальна власність» та ін. Поступово вони інтегрують у зміст бібліотекознавчих ОП найпопулярніші освітні компоненти з ОП «Інформаційний менеджмент та інформаційні системи», зміст яких уже на бакалаврському освітньому рівні визначається наявністю таких актуальних початкових дисциплін, як «Конкурентний інтелект», «Конкурентна розвідка та інформаційний аналіз», «Інформаційна інженерія та загальне планування даних», «Системи підтримки прийняття рішень», «Дизайн інформаційних систем», «Інформаційна безпека», «Штучний інтелект та експертні системи», «Мережевий маркетинг та управління», «Програмне забезпечення для дизайну та пошуку інформації», «Інструменти та методи розробки інформаційних систем». Цінним для запозичення українськими ЗВО є зміст магістерських ОП у галузі інформаційних наук, здобувачі яких опановують такі навчальні дисципліни: «Принципи конкурентної розвідки та штучний інтелект», «Електронна бібліотека та управління консолідованою інформацією»,

«Інтелектуальні мережі управління», «Безпека інформаційних систем», «Економіка управління та інформаційна індустрія», «Методи інтелектуального аналізу даних», «Менеджмент та екстракція знань», «Аналіз та проектування інформаційних систем». Така міждисциплінарність змістовної складової вищої бібліотечно-інформаційної освіти забезпечує підготовку універсального фахівця, здатного швидко адаптуватися до викликів глобального комунікаційного простору, опанувувати новітні інструменти аналізу, організації та пошуку інформації в будь-яких форматах та на будь-яких носіях.

Ефективність змістовної модернізації Китаєм системи підготовки бібліотечних фахівців підтверджує той факт, що «за результатами щорічного світового рейтингу університетів QS World University за напрямом “Libray and Information Management” у 2020 р. серед 50 найкращих університетів з 16 країн світу, які увійшли до цього рейтингу, були 4 університети КНР, серед них 26-те місце посів Нанкінський університет, 35-те місце – Пекінський університет, 40-е місце – університет Фудань, 47-ме місце – Уханьський університет. Слід зауважити, що Світовий рейтинг університетів заснований на таких критеріях оцінки діяльності ЗВО: академічна репутація, репутація випускників серед роботодавців, результативність дослідницької діяльності університету» (Ян Чен, 2020).

Висновки. Аналіз особливостей когнітивної та інституціональної складових вищої бібліотечної освіти КНР як однієї з найпотужніших держав світу, яка прискореними темпами успішно цифровізує національну інформаційну інфраструктуру, зокрема і її бібліотечний сегмент, дозволяє визначити й запозичити кращий китайський досвід щодо розвитку ступеневої фахової освіти, імплементувати дієві інструменти посилення інформаційної складової підготовки сучасного бібліотекаря. Важливим трендом модернізації вищої бібліотечної освіти Китаю є її універсалізація, міждисциплінарність, спрямованість на формування в здобувачів усіх освітніх рівнів системи цифрових компетентностей, що забезпечують підтримку та управління базовими процесами життєвого циклу цифрової інформації: її акумулюванням, обробкою, архівуванням, збереженням та наданням у користування в зручних для користувачів форматах.

Список посилань

- Гуменчук, А. В. (2021). Міжнародні вимоги до гармонізації освітніх програм підготовки фахівців у галузі бібліотекознавства та інформаційних наук. *Вісник ХДАК*. Вип. 59, 33–44.
- Загородня, Л. (2016). Безперервна бібліотечна освіта як важливий чинник розвитку бібліотечної професії: історія та сьогодення. *Наукові праці НБУВ ім. В. І. Вернадського*. Вип. 44, 171–190.

- Коржик, Н. (2017). Професійні компетенції бібліотекаря XXI століття. *Вісник Книжкової палати*, 6, 12–15.
- Литвинова, Л. (2015). Проблеми бібліотечної освіти у дисертаційних дослідженнях учених України. *Наукові праці НБУВ ім. В. І. Вернадського*. Вип. 42, 555–566.
- Матвієнко, О. В., Цивін, М. Н., Гуменчук, А. В. (2021). Сучасні концепції документно-інформаційної науки: підготовка фахівців зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: навчально-методичний посібник. Видавництво Ліра-К.
- Соляник, А. (2017). Сучасні тренди модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти України. *Вісник Книжкової палати*, 1, 21–24.
- Столяров, Ю. Н. (2014). Информационные науки как возможный класс Номенклатуры специальностей научных работников. *Методологические проблемы наук об информации: совместный научный семинар*. docplayer.com. <https://docplayer.com/62569353-Информационные-науки-как-возможный-класс-номенклатуры-специальностей-научных-работников.html>
- Ян Чен, (2020). Система економічного забезпечення діяльності бібліотек КНР [Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа].
- IFLA BSLISE Working Group (2018). *Building Strong LIS Education: A Call to Global and Local Action — An IFLA BSLISE Working Group White Paper*. University of Cape Town Libraries. <http://dx.doi.org/10.15641/0-7992-2542-6>.
- World Guide to Library, Archive and Information Science Education: Third new and completely revised Edition*. Edited by Axel Schniederjürge (2017). KG Saur München.

References

- Humenchuk, A. V. (2021). International requirements for harmonization of educational programs for training specialists in the field of library science and information sciences. *Visnyk KhDAK*. Issue 59, 33–44. [In Ukrainian].
- IFLA BSLISE Working Group (2018). *Building Strong LIS Education: A Call to Global and Local Action — An IFLA BSLISE Working Group White Paper*. University of Cape Town Libraries. <http://dx.doi.org/10.15641/0-7992-2542-6>. [In English].
- Korzhik, N. (2017). Professional competencies of a librarian of the XXI century. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 6, 12–15. [In Ukrainian].
- Litvinova, L. (2015). Problems of library education in dissertation researches of scientists of Ukraine. *Naukovi pratsi NBUV im. V. I. Vernadskoho*. Issue 42, 555–566. [In Ukrainian].
- Matviienko, O. V., Tsyvin, M. N., Humenchuk, A. V. (2021). *Modern concepts of documentary and information science: training of specialists in the specialty 029 “Information, library and archival affairs”: a textbook*. Lira-K Publishing House. [In Ukrainian].
- Solianik, A. (2017). Modern trends of modernization of higher library and information education in Ukraine. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 1, 21–24. [In Ukrainian].

- Stoliarov, Yu. N. (2014). Information Sciences as a Possible Class of the Nomenclature of Specialties of Scientific Workers. *Methodological problems of information sciences: joint scientific seminar*. docplayer.com. <https://docplayer.com/62569353-Informacionnye-nauki-kak-vozmozhnyy-klass-nomenklatury-specialnostey-nauchnyh-rabotnikov.html> [In Russian].
- World Guide to Library, Archive and Information Science Education: Third new and completely revised Edition*. Edited by Axel Schniederjürge (2017). KG Saur München. [In English].
- Yang Chen, (2020). *The system of economic support of libraries in China* [Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 029 Information, Library and Archival Affairs]. [In Ukrainian].
- ZaHorodnia, L. (2016). Continuing library education as an important factor in the development of the library profession: history and present. *Naukovi pratsi NBUV im. V. I. Vernadskoho*. Issue 44, 171–190. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 17.09.2021

https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.09¹

УДК 378.22.014.6:[02+07+930.25]

О. М. Тур

доктор педагогічних наук, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

1.oksanetur@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2754-9963>

Л. І. Дерев'яно

кандидат філологічних наук, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

derevyanko.adyl@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-6271-6571>

С. М. Дорошенко

кандидат філологічних наук, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

doroshenko_s_m@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6535-4788>

ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ: ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ЯКІСТЮ ОСВІТЬОГО СКЛАДНИКА

За допомогою методів аналізу, контрольних запитань, відбору, систематизації та порівняння, із використанням google-форми досліджено й проаналізовано рівень задоволеності майбутніми магістрами з інформаційної, бібліотечної та архівної справи освітнім складником професійної підготовки в Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Обчислено відсотковий показник задоволеністю магістрантами кожною дисципліною, що викладаються у ЗВО. Узагальнено отримані результати анкетування за кожним із запитань кожної дисципліни, включеної до анкети, і приведено їх у єдину таблицю. З'ясовано причини: дещо нижчої мотивації вивчення дисциплін циклу загальної підготовки, порівняно з дисциплінами циклу професійної підготовки; невисокої зацікавленості публікацією наукових статей, тез, дописів тощо на основі опанування дисциплінами циклу загальної підготовки; відсутності в магістрантів бажання вирішувати спірні ситуації, оскаржувати отримані оцінки.

Ключові слова: *магістр, інформаційна, бібліотечна та архівна справа, освіта, якість підготовки, гугл-форма, тестування, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».*

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

O. Tur

Doctor of Pedagogical Sciences, Yuri Kondratiuk Poltava Polytechnic National University, Poltava, Ukraine

L. Derevianko

Candidate of Philological Sciences, Yuri Kondratiuk Poltava Polytechnic National University, Poltava, Ukraine

S. Doroshenko

Candidate of Philological Sciences, Yuri Kondratiuk Poltava Polytechnic National University, Poltava, Ukraine

TRAINING OF MASTERS IN INFORMATION, LIBRARY AND ARCHIVAL AFFAIRS: SATISFACTION WITH THE QUALITY OF THE EDUCATIONAL COMPONENT

Problem statement. Training problems for future professionals in information, library and archival activities (professionals in the field of information and information analysis, archival, library affairs, museum studies, program and program management, as well as database administrators, communication systems analysts and consolidated information analysts, etc.) are of great importance nowadays. Modern society needs such specialists, because the amount of information (which must be qualitatively processed) is constantly increasing, the level of information culture of mankind is constantly growing, the pace of development of information and communication technologies is accelerating. An important condition for the training of future competent professionals is the analysis of how satisfied they are today with the educational services provided by the university, because it significantly affects the motivation to learn, and its presence is a driving force in achieving goals. In this regard, the study becomes relevant because it will comprehensively help solve the problem of improving the quality of training of information, library and archival professionals, and in the future — their competitiveness in today's labor market.

The methodology of this study is represented by methods of analysis (study of documentary information — educational program, curricula; questionnaires), control questions (questionnaires of students), selection (compulsory subjects), systematization (bringing the results of the questionnaire into a certain system that allows them explanation from the standpoint of a systems approach), comparison, which made it possible to identify certain features in the results of the study.

The result of this study is to determine the level of satisfaction of masters in information, library and archival affairs at the National University "Yuri Kondratiuk Poltava Polytechnic" the quality of the educational component as an important condition for their training.

The novelty of the study is that for the first time, using the google-form, the level of satisfaction of future masters in information, library and archival affairs with the educational component of professional training at the National University "Yuri Kondratiuk Poltava Polytechnic" was investigated and analyzed. The percentage of satisfaction of undergraduates with each compulsory discipline is calculated, the obtained results are summarized and brought into a single system.

The practical significance of the article is that its results can be used in further research on the selected topic. At the same time, the scientific results of this study can serve as material in the process of improving the educational and professional program of the specialty.

Keywords: *master's degree, information, library and archival affairs, education, quality of training, google-form, testing, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic".*

Постановка проблеми. Інтеграція України в європейське співтовариство, яке характеризується інформаційною насиченістю життя, високим рівнем інформаційної культури, швидкими темпами розвитку інформаційно-комунікаційних технологій тощо, потребує якісної підготовки фахівців із документознавства та інформаційної діяльності — професіоналів сфери інформації й інформаційного аналізу, архівної, бібліотечної справи, музеєзнавства, управління проектами, програмами, а також адміністраторів баз даних, аналітиків комунікацій, систем, аналітиків консолідованої інформації та ін. Одним із важливих чинників, що зумовлює якість підготовки таких фахівців, є, передусім, вивчення рівня задоволеності ними пропонованої ЗВО освітньої траєкторії. Саме задоволеність/незадоволеність студентами якістю освітнього складника професійної підготовки суттєво впливає на формування в них мотивації до навчання, наявність якої, безперечно, є рушійною силою в досягненні поставлених цілей. У зв'язку з цим вважаємо, що дослідження рівня задоволеності майбутніми фахівцями з інформаційної, бібліотечної та архівної справи освітнім складником професійної підготовки в університеті є актуальним, оскільки всесторонньо сприятиме вирішенню проблеми підвищення якості їхньої професійної підготовки, а в подальшому й конкурентоздатності на сучасному ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що проблема якості професійної підготовки майбутніх фахівців документно-інформаційної галузі опинялася в полі зору багатьох науковців. З метою її вирішення увагу зосереджували на міжнародних вимогах до гармонізації освітніх програм підготовки фахівців у галузі бібліотекознавства та інформаційних наук (О. Воскобойнікова, А. Гуменчук), стандартизації бібліотечно-інформаційної освіти в Україні (А. Соляник), проблемах професійного спрямування за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (О. Матвієнко, М. Цивін), дидактичному досвіді підготовки фахівців з інформаційної діяльності (А. Пелешин, М. Комова, Н. Вовк), концептуальних засадах викладання різноманітних дисциплін (Н. Кушнарєнко, І. Подік, А. Соляник, С. Сищенко, О. Тур, В. Ярута, О. Янишин), використанні інтерактивних методів навчання (Г. Єрмолаєва, Г. Малик, О. Тур, М. Шленьова), обґрунтуванні освітніх моделей (модернізації, інтелектуалізації) у підготовці

фахівців бібліотечно-інформаційної галузі (А. Гуменчук, І. Давидова, Н. Кушнарченко, А. Мар'їна, А. Соляник), визначенні рівня готовності викладачів ЗВО до якісного формування у студентів професійних знань, умінь, здатностей (Н. Назаренко, О. Янишин). Проте комплексне вивчення рівня задоволеності студентами якістю освітнього складника професійної підготовки як предмет окремого дослідження нами не було виявлено. Крім того, *у зв'язку* з постійними змінами, що відбуваються в освітньому процесі, змінами в переліку освітніх компонентів в освітніх програмах та навчальних планах, удосконаленням змісту робочих програм та навчальних дисциплін, зрештою переходом (у результаті запровадження карантину) на дистанційну чи змішану форми навчання, думки студентів щодо якості освітнього складника професійної підготовки актуальні постійно.

Мета статті — проаналізувати підготовку магістрів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи в Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» в розрізі задоволеності ними якістю освітнього процесу.

Відповідно до мети, під час дослідження використано такі методи: *аналізу* (під час вивчення документної інформації — освітньої програми, навчальних планів; у процесі вивчення отриманих анкетних даних), *контрольних запитань* (анкетування студентів за допомогою гугл-форми: <https://docs.google.com/forms/d/1VXXTpXPуMeiVQaW06z2jqS3UXVBmZOjvD1ExZ0DsuGI/edit>), *відбору* (дослідження проблеми у розрізі лише основних навчальних дисциплін, за винятком вибіркових), *систематизації* (приведення отриманих результатів анкетування в певну систему «Середня задоволеність якістю освітнього складника підготовки магістрів», що дозволяє їх пояснення з позиції системного підходу), *порівняння*, що вможливило виявлення певних особливостей у результатах дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виявлення рівня задоволеності магістрантами спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» якістю освітнього складника професійної підготовки проводилося за допомогою відповідної анкети «Моніторинг задоволеності здобувачів вищої освіти якістю освітнього процесу в Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»», створеної за допомогою гугл-форми (<https://docs.google.com/forms/d/1VXXTpXPуMeiVQaW06z2jqS3UXVBmZOjvD1ExZ0DsuGI/edit>). В анкетуванні брали участь 12 магістрантів віком від 20 до 25 років. Відповіді майбутніх фахівців гугл-форма зберігала автоматично, статистично опрацьовуючи дані у вигляді діаграм.

Гугл-анкета містила 10 розділів, кожен із яких (крім першого, де вказувалася назва анкети та рік навчання в університеті) репрезентував одну з обов'язкових дисциплін, що вивчалися в магістратурі відповідно до навчального плану — «Управління документно-інформаційними проєктами», «Інформаційні ресурси», «Інформаційно-аналітичні технології в архівній, бібліотечній та музейній галузі», «Прикладні соціально-комунікаційні технології», «Сучасні PR-технології та реклама в інформаційній діяльності», «Інформологія та документознавча професіологія», «Методологія та організація науково-дослідної діяльності», «Філософія культури», «Педагогіка вищої школи».

Кожен з дев'яти розділів, присвячений окремій дисципліні, містив 23 закритих запитання, які умовно можна було поділити на три тематичні підрозділи: 1. *Обсяг освітніх компонентів* (містив 3 запитання — щодо часу, відведеного на опанування дисципліною, зокрема й самостійно, стосовно перевантаженості студентів навчальним матеріалом); 2. *Якість викладання* (містив 11 запитань — щодо відповідності змісту дисципліни обраному фаху, формування професійної компетентності, використання інтерактивних методів навчання, стосовно змісту навчальної дисципліни — його актуальності, корисності, прикладного значення, а також чи сприяло вивчення дисципліни формуванню «soft skills», чи наявним був зворотній зв'язок під час навчання, чи мали студенти можливість обирати теми, завдання, чи відповідало технічне забезпечення заняття сучасним вимогам тощо); 3. *Якість оцінювання* (містив 9 запитань — щодо поінформованості студентів про критерії, порядок, форми та строки проведення поточного та підсумкового контролю знань, щодо зрозумілості критеріїв оцінювання, врахування наукового й прикладного значення отриманих результатів, креативності й творчості у вирішенні завдань, а також чи було оцінювання об'єктивним, коментованим, чи надавалася можливість оскаржити оцінку, перескласти її та ін.).

Кожне з 23 запитань, спрямованих на виявлення рівня задоволеності магістрантами якістю освітнього процесу в розрізі окремих дисциплін, містило п'ять можливих відповідей («так», «скоріше так», «скоріше ні», «ні», «складно відповісти»), водночас під час опрацювання результатів анкети на предмет задоволеністю студентами якістю освітнього складника до уваги бралися лише дві відповіді — «так» і «скоріше так».

Відсотковий показник задоволеністю дисципліною становив середнє арифметичне відсоткових показників тематичних підрозділів, процентна частка яких водночас була обчислена як середнє арифметичне відсоткових показників відповідей («так» і «скоріше так») тих запитань, що входили до відповідного підрозділу (табл. 1).

Таблиця 1

Задоволеність магістрантами якістю освітнього процесу
в розрізі окремих дисциплін

Дисципліни/ Тематичні підроз- діли	Інформологія та документознавча професіологія	Сучасні PR- технології та реклама в ІД	Прикладні соціально-комунікац. технології	ІАТ в архівній, бібліотечній та музейній галузі	Інформаційні ресурси	Управління ДІ- проектами	Методологія та організація НДД	Педагогіка вищої школи	Філософія культури
Обсяг освітніх компонентів (3 питання)	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	94,5%	95,2%
Якість викладання (11 питань)	95,6%	100%	98,5%	97%	97%	88,3%	89,4%	91,0%	83,1%
Якість оцінювання (9 питань)	94,4%	94,4%	94,4%	96,4%	94,4%	94,4%	96,3%	94,4%	91%
Задоволеність дисципліною	96,7%	98,1%	97,6%	97,8%	97,1%	94,2%	95,2%	93,3%	91%

Як видно з таблиці, найвищі показники репрезентують дисципліни циклу професійної підготовки (від 95% і вище). Дисципліни циклу загальної підготовки мають дещо нижчий відсоток (але також високий) – 91%–94%. Поясненням цьому може бути те, що майбутні магістри з інформаційної, бібліотечної та архівної справи більше часу приділяють фаховим дисциплінам, за допомогою яких формується їхня професійна компетентність. Отже, можемо висновувати, що майбутні фахівці достатньо мотивовані до отримання фахових знань, умінь, навичок, здатностей з обраного фаху.

Для того щоб виявити середню задоволеність якістю освітнього складника професійної підготовки магістрантів зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в університеті, нами узагальнено отримані результати анкетування за кожним з 23 запитань кожної дисципліни, включеної до анкети, і приведено їх у єдину таблицю (табл. 2).

Таблиця 2

Середня задоволеність якістю освітнього складника
підготовки магістрів
(за всіма дисциплінами, «так» + «скоріше так», % – 95,6%)

Обсяг ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ 98,9%	
1. Мені вистачило часу, відведеного в навчальному плані для опанування навчальною дисципліною	100%
2. Вважаю, те співвідношення змісту навчального матеріалу та часу, відведеного на його засвоєння, є рівномірним, студенти не були перевантажені під час вивчення дисципліни	100%
3. Мені вистачило позааудиторного часу для виконання самостійної роботи за дисципліною	96,6%
ЯКІСТЬ ВИКЛАДАННЯ 93,6%	
4. Зміст навчальної дисципліни відповідає обраній мною спеціальності	98,1%
5. Зміст навчальної дисципліни уможливилоє набуття компетентностей, потрібних для подальшої професійної діяльності	96,6%
6. Вивчення навчальної дисципліни було корисним мені для моєї подальшої роботи над магістерським дослідженням та суттєво допомогло мені	91,5%
7. У результаті вивчення навчальної дисципліни я мав змогу опублікувати наукову працю в друкованому виданні (в електронному виданні)	60,3%
8. Зміст навчальної дисципліни є актуальним та сучасним	95%
9. Вивчення навчальної дисципліни сприяло розвитку моїх «м'яких навичок» «soft skills» (уміння вести дискусії та публічно виступати, комунікувати з колегами та керівництвом, працювати в команді, управляти часом тощо)	95%
10. У процесі викладання навчальної дисципліни застосовувалися різноманітні форми, інтерактивні методи навчання, що сприяють формуванню професійних компетентностей	95,2%
11. На заняттях з навчальної дисципліни я мав можливість продемонструвати рівень отриманих результатів навчання, прокоментувати виконані завдання, висловити свою думку ТОЩО	100%
12. Під час вивчення навчальної дисципліни я завжди мав зворотній зв'язок з викладачем і мав змогу отримати консультацію в нього з різних змістовних та організаційних питань	100%
13. У ході опанування навчальною дисципліною я мав можливість обирати теми (підтеми, окремі змістовні питання теми) для вивчення: завдання відповідної складності (з огляду на рівень моєї підготовки), дія розв'язання, форми та методи виконання обраних завдань тощо.	100%
14. Навчальна дисципліна забезпечена необхідними для її вивчення інформаційними ресурсами	98,4%
ЯКІСТЬ ОЦІНЮВАННЯ 94,9%	
15. Я був завчасно проінформований про критерії, порядок, форми та строки проведення поточного контролю знань з навчальної дисципліни	100%

16. Я був завчасно проінформований про критерії, порядок, форми та строки проведення підсумкового контролю знань з навчальної дисципліни	100%
17. Критерії оцінювання рівня здобутих знань були для мене повністю зрозумілими	100%
18. Критерії оцінювання рівня здобутих знань враховували наукове та прикладне значення отриманих результатів, креативність та творчість у вирішенні завдань, своєчасність надання результатів на перевірку тощо	100%
19. Оцінювання рівня здобутих знань було завжди об'єктивним	100%
20. Я завжди отримував коментарі під час поточного чи підсумкового контролю	100%
21. Я мав можливість вирішувати спірні навчальні ситуації, оскаржувати отримані оцінки.	68,5%
22. Я мав можливість повторно проходити контрольні заходи для покращення результатів свого навчання	87%
23. Загалом я задоволений навчанням у розрізі навчальної дисципліни	98,4%

Як бачимо з таблиці, не всім магістрантам вистачало позааудиторного часу для виконання самостійної роботи за певною дисципліною (підрозділ «Обсяг освітніх компонентів»), однак стосувалося це тільки дисциплін циклу загальної підготовки. Отже, викладачам слід більше звертати увагу не лише на ті теми й завдання, які вони пропонують з відповідних навчальних дисциплін для самостійного вивчення та виконання, але й на ті авторитетні джерела (друковані, електронні, інтернет-джерела), які б якнайповніше й без великих затрат часу вможлилювали виконання самостійної роботи магістрантів у позааудиторний час.

На запитання про можливість публікації наукових результатів власних досліджень (підрозділ «Якість викладання»), стовідсоткову позитивну відповідь надали магістранти стосовно дисципліни «Сучасні PR-технології та реклама в інформаційній діяльності». Вивчення решти дисциплін циклу професійної підготовки також сприяло публікації наукових праць (про що свідчать статистичні дані — близько 70%). А от після вивчення курсів циклу загальної підготовки більше ніж половина респондентів вважає, що опанування цими дисциплінами ніяким чином не сприяє публікації наукових статей, тез, дописів тощо. Такі результати свідчать про те, що викладачам предметів циклу загальної підготовки слід більше уваги приділяти роз'ясненню магістрантам значення вивчення відповідних дисциплін, зокрема для: збагачення їхнього лексичного словника, формування у них навичок швидко орієнтуватися й вирішувати надскладні завдання в спонтанних умовах, розвитку здатностей стисло, грамотно, зрозуміло письмово викладати інформацію, зокрема й у наукових професійних дописах, виокремлювати смислові елементи висловлювань, формулювати послідовні й доказові відповіді,

швидко реагувати на неочікувані запитання, уникати лінгвістичних помилок тощо.

Проаналізувавши відповіді на запитання анкети другого підрозділу, можемо висновувати, що магістранти загалом високо оцінюють викладання в університеті навчальних дисциплін, що допомагає їм у написанні магістерської роботи, уможливує набуття професійних компетентностей, а також «soft skills», вказують на різноманітність освітніх технологій, можливість вільно обирати вивчення тем і виконання завдань відповідно до власної траєкторії освітньо-професійного розвитку.

Відповіді на питання підрозділу «Якість оцінювання» свідчать, що не всі магістранти зазначають щодо можливості вирішувати спірні ситуації, оскаржувати отримані оцінки, водночас основна маса опитаних мала можливість повторно проходити контрольні заходи, щоби покращити свої результати навчання. У більшості випадків таку ситуацію магістранти пояснюють дистанційним навчанням, коли під час складання тем, модулів, заліків, іспитів (за допомогою тестування) їм надавалося кілька спроб виконання тестів (переважно дві) із подальшим зарахуванням найвищої оцінки. Тому перш ніж оскаржувати попередню оцінку, магістранти робили кілька спроб пройти тести й кінцева оцінка їх переважно задовольняла. Для того щоб збільшити кількість ствердних відповідей на 21-ше запитання, пропонуємо заздалегідь (перед початком навчання в магістратурі) ознайомлювати магістрантів із правилами вирішення спірних питань та порядком оскарження отриманих оцінок. Це можна зробити на першому занятті або під час кураторських годин, а потім розробити тести на знання магістрантами своїх прав та обов'язків під час навчання в університеті й запропонувати їм пройти їх.

Висновки. Отже, магістранти з інформаційної, бібліотечної та архівної справи Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» мотивовані на отримання фахових компетентностей з обраної спеціальності, водночас не всі вони приділяють достатньо часу на самостійне опрацювання матеріалу, відтак, постає вимога перед викладачами ЗВО більше уваги звертати на роз'яснення значення вивчення відповідних дисциплін, активніше сприяти написанню студентами доповідей, тез, статей тощо. Крім того, доопрацювання потребують критерії оцінювання, оскільки у зв'язку з дистанційним навчанням, що передбачає можливість кількарізових спроб виконання поточних та підсумкових контрольних тестів із подальшим зарахуванням найвищої оцінки, знижується потреба вирішувати спірні ситуації, оскаржувати отримані бали, що не сприяє розвиткові комунікативної компетентності як важливого складника професійної підготовки майбутніх фахівців.

Перспективою подальших досліджень є розвідки, зосереджені на питаннях вивчення якості освітнього складника підготовки магістрів з інформаційної, бібліотечної та архівної справи в розрізі використання викладачами вищої школи сучасних освітніх технологій.

Список посилань

- Воскобойнікова, О. (2020). Цілі сталого розвитку ООН до 2030 року: імплементація в освітньому процесі підготовки фахівців інформаційної справи в Україні. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 6, 84–96. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.6.2020.218613>
- Гуменчук, А. В. (2021). Міжнародні вимоги до гармонізації освітніх програм підготовки фахівців у галузі бібліотекознавства та інформаційних наук. *Вісник ХДАК*, 59, 33–43.
- Давыдова, И. А., Кушнарченко, Н. Н., Соляник, А. А., Марьяна, А. Ю. (2021). Компетентностная модель модернизации высшего библиотечного образования: опыт Украины. *Научные и технические библиотеки*, 1 (1), 133–146. <https://doi.org/10.33186/1027-3689-2021-1-133-146>
- Литвиненко, О. В. (2013). Використання тестових технологій на основі Google-форм. *Технологія фахової майстерності: тестові технології навчання. Матеріали обласної науково-практичної інтернет-конференції «ІХ Хмурицькi читання»*. Кіровоград.
- Малик, Г. (2011). *Педагогічні умови реалізації компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутнього документознавця* [Дисертація кандидата педагогічних наук, Київський університет імені Бориса Грінченка].
- Матвієнко, О., Цивін, М. (2017). Проблеми професійного спрямування за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Вісник Книжкової палати*, 11, 29–33.
- Назаренко, Н. (2018). *Формування комунікативної компетентності майбутніх документознавців у процесі вивчення гуманітарних дисциплін*. [Дисертація кандидата педагогічних наук, Київський національний лінгвістичний університет].
- Пелещишин, А., Комова, М., & Вовк, Н. (2016). Дидактичний досвід підготовки фахівців з інформаційної діяльності. *Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття»*. Одеса.
- Подік, І. (2017). Сервіси google у навчанні студентів покоління Z. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 60 (4), 264–277.
- Соляник, А. (2017). Сучасні тренди модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти України. *Вісник Книжкової палати*, 1, 21–24.
- Тур, О. (2017). Класифікація методів формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності. *Молодь і ринок*, 4 (147), 53–58.

References

- Voskoboinikova, O. (2020). UN Sustainable Development Goals by 2030: implementation in the educational process of training information specialists in Ukraine. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 6, 84–96. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.6.2020.218613> [In Ukrainian].
- Humenchuk, A. V. (2021). International requirements for harmonization of educational programs for training specialists in the field of library science and information sciences. *Visnyk KhDAK*, 59, 33–43. [In Ukrainian].
- Davydova, I. A., Kushnarenko, N. N., Solianik, A. A., Marina, A. Yu. (2021). Competence model of modernization of higher library education: the experience of Ukraine. *Nauchnye i tekhnicheskie biblioteki*, 1 (1), 133–146. <https://doi.org/10.33186/1027-3689-2021-1-133-146> [In Russian].
- Litvinenko, O. V. (2013). Use of test technologies based on Google forms. *Tekhnolohiia fakhovoi maisternosti: testovi tekhnolohii navchannia. Materialy oblasnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii "IX Khmurivski chytannia"*. Kirovograd. [In Ukrainian].
- Malik, G. (2011). *Pedagogical conditions of realization of the competence approach in professional training of the future document scientist* [Dis. Candidate of Pedagogical Sciences, Borys Grinchenko University of Kyiv]. [In Ukrainian].
- Matviienko, O., Tsyvin, M. (2017). Problems of professional orientation in the specialty "Information, library and archival affairs". *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 11, 29–33. [In Ukrainian].
- Nazarenko, N. (2008). *Formation of communicative competence of future documentologists in the process of studying humanities*. [Dissertation for Candidate of Pedagogical Sciences, Kyiv National Linguistic University]. [In Ukrainian].
- Peleshchyshyn, A., Komova, M., & Vovk, N. (2016). Didactic experience of training specialists in information activities. *Materialy IX Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Informatsiina osvita ta profesiino-komunikatyvni tekhnolohii KhKhI stolittia"*. Odessa. [In Ukrainian].
- Podik, I. (2017). Google services in teaching students of generation Z. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, 60 (4), 264–277. [In Ukrainian].
- Solianyuk, A. (2017). Modern trends of modernization of higher library and information education in Ukraine. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 1, 21–24. [In Ukrainian].
- Tur, O. (2017). Classification of methods of formation of communicative competence of future specialists in document science and information activity. *Molod i rynok*, 4 (147), 53–58. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 24.09.2021

Розділ 3. Прикладні соціокомунікаційні технології

Part 3. Applied Communication Technologies

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.10¹>

УДК 659.4: 378.4 (477)

A. М. Шелестова

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, кафедра інформаційних технологій, Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

anna_shelestova@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-4866-1767>

КОМУНІКАЦІЙНА ПОЛІТИКА ХАРКІВСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Розглянуто провадження комунікаційної політики закладами вищої освіти (ЗВО) державної форми власності III–IV рівнів акредитації м. Харкова через соціальні мережі. На основі отриманих даних визначено, які саме соціальні мережі використовуються та які з них є найпопулярнішими серед ЗВО. Створено рейтинг харківських ЗВО за кількістю соціальних мереж, які використовуються, виявлено канали просування комунікаційної політики, що застосовують заклади для активізації своєї присутності в мережевому комунікаційному просторі. Окреслено подальші перспективи дослідження.

Ключові слова: *соціальні мережі, комунікаційна політика, заклади вищої освіти, Харків, мережевий комунікаційний простір.*

A. Shelestova

Candidate of Sciences in Social Communications, Assistant Professor, Information Technologies Department, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

COMMUNICATION POLICY OF KHARKIV UNIVERSITIES IN SOCIAL MEDIA

The purpose of this paper is to examine the universities' presence on the social media as a part of universities' communication policy and to define the most popular social media with the universities as the communication channels (on the example of Kharkiv). The digitalization processes in the contemporary society lead to appearing and sustainable development of the newest technologies and communication channels. Universities should keep in mind that their key audience is mostly young adults (17 years and older) who use the social media for searching some information, news, chatting. Thus it is obvious that universities should pay their attention carefully to the communication channel and they should use it actively for cooperation with the key audience, other universities, scientific and social organization etc. Thus, firstly it is important to learn how many universities are present on the social media and which social media are used by the universities most frequently.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

The methodology. The author used such methods as systematic analysis, comparative analysis to learn universities' communication policy and their presence on the social media. The author used method of techniques analysis to define the percentage of the social media and their popularity with the universities and to define the universities rating according to the fact how many types of the social media the universities use in their communication policy.

The results. The article describes Kharkiv universities communication policy that they provide via presence on the social media. The author provides the findings of investigation of universities presence on the social media. The author provides information about which types of the social media are used by the universities and which of them are used by the universities most frequently in their communication policy (all the data are quantitative and percentage). The article has the universities rating made by the author according to the social media quantity are using by each university.

The novelty. It is first time of identifying the most popular with universities social media as a part of the universities communication policy and to define the universities rating according to the fact how many types of the social media the universities use in their communication policy.

The practical significance. The research results can be used in education and for further improvement of research activities and for further researches of the content provided by the universities on the social media.

Keywords: *social media, communication policy, universities, information-communication space.*

Актуальність теми дослідження. Комунікаційна політика сучасних закладів вищої освіти (ЗВО) здебільшого спрямована на залучення абітурієнтів й активізацію комунікаційної взаємодії між здобувачами вищої освіти та науково-педагогічними працівниками. Стрімкий розвиток новітніх інформаційних технологій, повсюдне поширення соціальних мереж та сучасні соціальні виклики суспільства зумовлюють диверсифікацію комунікаційних зв'язків ЗВО із зовнішнім середовищем та з майбутніми та теперішніми здобувачами освіти. Соціальні мережі надають ЗВО широких можливостей стосовно залучення цільової аудиторії та підтримання зв'язків з існуючою. Сучасні університети усвідомлюють всі переваги використання соціальних мереж як оперативного та ефективного каналу комунікації, але, залежно від певних об'єктивних та суб'єктивних чинників, ще не достатньо результативно застосовують його як інструмент просування власної комунікаційної політики. На прикладі ЗВО III–IV рівнів акредитації державної форми власності м. Харкова здійснено дослідження, яке мало на меті виявлення кращого досвіду розвитку потужних мережевих комунікаційних зв'язків у системі «ЗВО – здобувачі вищої освіти».

Постановка проблеми. Традиційно Харків вважається містом студентства, оскільки в ньому зосереджено чи не найбільшу в Україні кількість ЗВО, які пропонують надзвичайно широкий вибір спеціальностей і освітніх програм, що створює високий рівень конкуренції між універ-

ситетами. В умовах такої конкуренції вкрай необхідною є ефективна комунікаційна політика із цільовою аудиторією з метою донесення до неї всіх переваг навчання та здобуття освіти саме в тому чи іншому ЗВО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У грудні 2020 р. групою дослідників виконано подібне дослідження, але в контексті вивчення маркетингових стратегій ЗВО України. Авторами встановлено ступінь присутності ТОП-10 ЗВО України в соціальних мережах, з'ясовано, що всі ЗВО — об'єкти дослідження мають власні офіційні вебсайти, а також сторінки в соціальних мережах «Facebook», «Instagram» і «YouTube». Присутність ЗВО, які досліджуються, у соціальних мережах «Telegram» і «Twitter» становить 60% та 40% відповідно (Гвоздь, Мірошник, Kisiółek, 2021, с. 112–114).

Окремі публікації присвячені обґрунтуванню доцільності використання мобільного додатку Instagram як одного з інструментів інтернет-маркетингу, доведено його ефективність під час просування бренду ЗВО та окремих його підрозділів (факультетів або кафедр) (Мозгова, Колосовська, Оніщенко, 2017, с. 77–82). Слушною є думка дослідниці І. Жарської. Науковиця аналізує ефективність використання ЗВО instagram-акаунтів і зауважує, що сторінка ЗВО в соціальній мережі виконує функцію своєрідного call-центру, до якого за всією необхідною інформацією може звертатися цільова аудиторія ЗВО: абітурієнти та їхні батьки, здобувачі освіти. Зокрема в статті проаналізовано показники ефективності instagram-сторінок ТОП-10 ЗВО України за підсумками вступної кампанії 2020 р. (Жарська, 2020, с. 106–112).

Ще одна праця присвячена технологіям розвитку PR-комунікацій класичних і технічних ЗВО України через соціальні медіа. А. Бахметьєва у своєму дослідженні розглядає, як закордонні та вітчизняні університети використовують акаунти в соціальних мережах у процесі розвитку системи мережевих комунікацій, окреслює базові проблеми цього напрямку діяльності ЗВО. Також наголошено на необхідності розробки PR-відділами ЗВО продуманої комунікативної стратегії з використанням соціальних медіа, її системного впровадження, постійного вивчення ефективності та корегування відповідно до потреб цільової аудиторії (Бахметьєва, 2018, с. 4–12).

Мета статті — визначення ефективності реалізації комунікаційної політики ЗВО Харкова через активність їх присутності в соціальних мережах як популярних каналах комунікації з цільовою аудиторією.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині в Харкові діє 30 ЗВО державної форми власності III–IV рівнів акредитації (Вищі навчальні заклади, 2021), головною метою яких є залучення якомога більшої кількості абітурієнтів. Цільова аудиторія закладів вищої освіти у

більшості випадків представлена в соціальних мережах. Тому ЗВО повністю усвідомлюють, що суттєвий акцент у розвитку комунікаційної політики необхідно робити саме на просуванні привабливого бренду університету в соціальних мережах, які є популярними серед молоді. Слід зазначити, що сама присутність у соціальних мережах не принесе бажаного результату без постійного оновлення актуальним контентом сторінок ЗВО в соціальних мережах. Цілеспрямоване й планомірне ведення акаунтів ЗВО та їх структурних підрозділів є нині однією з основних умов існування закладу в інформаційно-комунікаційному просторі. У дослідженні стану присутності ЗВО в соціальних мережах визначалися такі параметри аналізу: наявність офіційного вебсайту університету та кількість його акаунтів у популярних серед здобувачів освіти соціальних мережах. Результати виконаного дослідження представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Присутність у соціальних мережах харківських ЗВО
III–IV рівнів акредитації державної форми власності

№ з/п	Назва ЗВО	Офіційний сайт	Facebook	Instagram	YouTube	Twitter	Telegram	Інші
1	Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна	https://www.univer.kharkov.ua/	+	+	+	+	+	
2	Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	http://www.kpi.kharkov.ua/ukr/	+	+	+	+	+	Vimeo, LinkedIn
3	Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	https://khai.edu.ua/	+	+	+			
4	Харківський національний університет радіоелектроніки	https://nure.ua/	+	+	+	+	+	LinkedIn
5	Харківський національний автомобільно-дорожній університет	https://www.khadi.kharkov.ua/	+	+	+			
6	Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»	https://nlu.edu.ua/	+	+	+	+	+	LinkedIn

7	Харківський національний університет внутрішніх справ	http://univd.edu.ua/	+	+	+	+	+	
8	Національний фармацевтичний університет	https://nuph.edu.ua/	+	+	+			
9	Харківський національний медичний університет	http://www.knmu.kharkov.ua/	+	+			+	LinkedIn
10	Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова	https://www.kname.edu.ua/	+	+	+			Wiki
11	Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди	http://hnpu.edu.ua/	+	+	+		+	
12	Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця	https://www.hneu.edu.ua/	+	+	+	+	+	LinkedIn
13	Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва	https://knau.kharkov.ua/	+		+			
14	Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка	https://khntusg.com.ua/	+	+	+			
15	Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України	https://kbuaa.kh.ua/						
16	Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури	https://kstuca.kharkov.ua/			+			
17	Харківський державний університет харчування та торгівлі	https://www.hduht.edu.ua			+			
18	Харківська державна академія дизайну і мистецтв	https://ksada.org/	+					G+, Pinterest

19	Харківська державна академія культури	https://ic.ac.kharkov.ua/	+	+	+			
20	Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського	http://num.kharkiv.ua/	+		+			
21	Харківська державна академія фізичної культури	https://khdafk.kh.ua/	+	+	+			
22	Українська інженерно-педагогічна академія	http://www.uipa.edu.ua/ua/	+	+	+		+	
23	Український державний університет залізничного транспорту	https://kart.edu.ua/	+	+	+			
24	Харківська державна зооветеринарна академія	https://hdzva.edu.ua/	+	+	+		+	
25	Національна академія Національної гвардії	https://nangu.edu.ua/	+	+	+			
26	Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба	http://www.hups.mil.gov.ua/	+	+				
27	Національний університет цивільного захисту України	https://nuczu.edu.ua	+	+	+	+		
28	Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)	https://ubs.edu.ua/	+	+				
29	Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету	https://knute.edu.ua/blog/read/?pid=1440&uk	+			+		
30	Харківська медична академія післядипломної освіти	https://med.edu.ua/	+					

Отже, 100% ЗВО Харкова мають власні офіційні вебсайти – базовий інформаційний ресурс, на якому наявна та доступна інформація щодо усіх напрямів діяльності освітнього закладу. Встановлено, що на всіх офіційних сайтах ЗВО наявні посилання на сторінки в соціальних

мережах. Тобто мережева комунікаційна система ЗВО має дворівневу структуру: перший рівень — це вебсайт, де є посилання на офіційні сторінки закладу в соціальних мережах, другий рівень — це сторінка в соціальній мережі, де в ілюстративно-текстовому форматі подана інформація для всіх категорій цільової аудиторії ЗВО: студентів, абітурієнтів та їх батьків, а також професорсько-викладацького складу. Водночас інформація на сторінках соціальних мереж зазвичай оновлюється оперативніше, аніж на офіційному сайті, це пов'язано з техніко-технологічними особливостями наповнення контенту вебсайтів та соціальних мереж — на останніх оновлення здійснюється набагато швидше та зручніше.

За результатами контент-аналізу мережевих акаунтів ЗВО з'ясовано, що харківські університети присутні як у популярних у молоді соціальних мережах, так і в недостатньо відомих:

- Facebook — 22 ЗВО із 30, що становить 90%;
- YouTube — 23 ЗВО із 30, що становить 76,7%;
- Instagram — 22 ЗВО із 30, що становить 73,3%;
- Telegram — 10 ЗВО із 30, що становить 33,3%;
- Twitter — 8 ЗВО із 30, що становить 26,7%;
- LinkedIn — 5 ЗВО із 30, що становить 16,7%;
- Vimeo, G+, Pinterest та Wiki — по 1 ЗВО із 30, що становить 3,3%.

Таким чином, найпопулярнішими серед харківських ЗВО є такі соціальні мережі, як Facebook, YouTube та Instagram, тим не менш певні заклади використовують також Vimeo, G+, Pinterest та Wiki.

Загалом за результатами дослідження виявлено 10 соціальних мереж, у яких мають акаунти харківські ЗВО, а саме це: Facebook, YouTube, Instagram, Telegram, Twitter, LinkedIn, Vimeo, G+, Pinterest та Wiki. За ступенем представленості ЗВО в соціальних мережах створено наступний рейтинг, що проілюстрований даними таблиці 2.

Згідно з даними рейтингу, лідером серед ЗВО Харкова за ступенем представленості в соціальних мережах є Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». На другому місці за кількістю соціальних мереж, які використовуються, — Харківський національний університет радіоелектроніки, Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» та Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця; на третьому — Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харківський національний університет внутрішніх справ. Усі інші ЗВО використовують у процесі розвитку своєї мережевої комунікаційної політики менше половини, тобто менше 5 соціальних мереж.

Таблиця 2

Рейтинг харківських ЗВО III–IV рівнів акредитації державної форми власності за ступенем їх присутності в соціальних мережах

Місце в рейтингу	Назва ЗВО	Загальна кількість соціальних мереж	Відсоток охоплення існуючих соціальних мереж (%)
1	Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	7 шт.	70%
2	Харківський національний університет радіоелектроніки	6 шт.	60%
	Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»	6 шт.	60%
	Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця	6 шт.	60%
3	Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна	5 шт.	50%
	Харківський національний університет внутрішніх справ	5 шт.	50%
4	Харківський національний медичний університет	4 шт.	40%
	Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова	4 шт.	40%
	Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди	4 шт.	40%
	Українська інженерно-педагогічна академія	4 шт.	40%
	Харківська державна зооветеринарна академія	4 шт.	40%
	Національний університет цивільного захисту України	4 шт.	40%
5	Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	3 шт.	30%
	Харківський національний автомобільно-дорожній університет	3 шт.	30%
	Національний фармацевтичний університет	3 шт.	30%
	Харківський національний технічний університет сільськогосподарства імені Петра Василенка	3 шт.	30%
	Харківська державна академія культури	3 шт.	30%
	Харківська державна академія фізичної культури	3 шт.	30%
	Український державний університет залізничного транспорту	3 шт.	30%
	Національна академія Національної гвардії	3 шт.	30%
	Харківська державна академія дизайну і мистецтв	3 шт.	30%

6	Харківський національний аграрний університет імені В. В. Докучаєва	2 шт.	20%
	Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського	2 шт.	20%
	Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба	2 шт.	20%
	Харківський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)	2 шт.	20%
	Харківський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету	2 шт.	20%
7	Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури	1 шт.	10%
	Харківський державний університет харчування та торгівлі	1 шт.	10%
	Харківська медична академія післядипломної освіти	1 шт.	10%
8	Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (<i>жодної інформації щодо соціальних мереж на вебсайті не зазначено</i>)	-	-

Висновки. Велика кількість акаунтів ЗВО в соціальних мережах без належної актуалізації їх контенту не гарантує ефективності реалізації комунікаційної політики, тому для формування позитивного іміджу університету в цільовій аудиторії слід дбати не лише про кількість, але й про якість комунікаційних зв'язків. У зв'язку з цим у подальшому планується зосередити дослідження на питаннях інформаційного наповнення та частоти оновлення контенту ЗВО в соціальних мережах, наявності в їх інтерфейсі можливостей відстеження та врахування зворотного зв'язку з цільовою аудиторією.

Список посилань

- Бахметьева, А. М. (2018). Використання вітчизняними університетами соціальних мереж у PR-комунікаціях. *Communications and Communicative Technologies*. Вип. 18, 4–12. DOI: 10.15421/291801
- Вищі навчальні заклади (2021). www.city.kharkov.ua. <https://www.city.kharkov.ua/uk/dovdник/vuzyi.html>
- Гвоздь, М., Мірошник, Р., Kisiólek, A. (2021). Маркетингова активність українських закладів вищої освіти. *The VII International Science Conference «Science and practice, problems and innovations»*. Ottawa, Canada.
- Жарська, І. О. (2020). Digital-маркетинг закладів вищої освіти. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. Т. 31 (70). 6. 106–112. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-6-18>
- Мозгова, Г. В., Колосовська, О. Д., Оніщенко, В. С. (2017). Використання мобільного додатку «Інстаграм» як інструменту інтернет-маркетингу соціальних зв'язків для просування бренду вищих навчальних закладів

та їх підрозділів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. Частина 2. 23. 77–82.

References

- Bakhmetieva, A. M. (2018). Use of social networks by domestic universities in PR-communications. *Communications and Communicative Technologies*. Issue 18. 4–12. DOI: 10.15421 / 291801 [In Ukrainian].
- Higher educational institutions* (2021). [www.city.kharkov.ua. https://www.city.kharkov.ua/uk/dovdник/vuzyi.html](https://www.city.kharkov.ua/uk/dovdник/vuzyi.html) [In Ukrainian].
- Nail, M., Miller, R., Kisiołek, A. (2021). Marketing activity of Ukrainian higher education institutions. *The VII International Science Conference “Science and practice, problems and innovations”*. Ottawa, Canada. [In Ukrainian].
- Zharskaia, I. O. (2020). Digital marketing of higher education institutions. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Ekonomika i upravlinnia*. Vol. 31 (70). 6. 106–112. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-6-18> [In Ukrainian].
- Mozhova, H. V., Kolosovskaia, O. D., Onishchenko, V. S. (2017). Using the mobile application “Instagram” as a tool for Internet marketing of social connections to promote the brand of higher education institutions and their departments. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Serii “Ekonomichni nauky”*. Part 2. 23. 77–82. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 16.09.2021

<https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.11>¹

UDC 004.738.5:006.07:35

N. Khymytsia

Candidate of Historical Sciences, Assistant Professor, Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

natalia.o.khymytsia@lpnu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-4076-3830>

HISTORIOGRAPHICAL CHARACTERISTICS OF THE AGGREGATED DATA PUBLISHED ON THE OFFICIAL FACEBOOK PAGES OF THE LVIV REGIONAL STATE ADMINISTRATION

The article is devoted to the analysis of a separate class of historical sources — aggregated data and the format of their presentation in the Ukrainian segment of the Internet, in particular, on the official Facebook pages of the authorities and administration of Ukraine. The groups, types, and kinds of aggregated data that can be used in the research activities of the historian, if for some reason such information is not available on other resources, were described. The question of qualitative characteristics of different types of aggregated data is considered, namely: significance, validity, relevance. An assessment is given of the studied array of summary data of such types as departmental statistics, expert data, the content of publications, information about events available on the official Facebook pages of the Lviv Regional State Administration (LRSA), and analysis of their historiographical characteristics.

Keywords: *social communications, research, mass sources, content, aggregated data, statistics, surveys, methods, sampling, data analysis, public authorities, web communities, social networks.*

Н. Химиця

кандидат історичних наук, доцент, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

ІСТОРИОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗВЕДЕНИХ ДАНИХ, ОПУБЛІКОВАНИХ НА ОФІЦІЙНИХ FACEBOOK-СТОРІНКАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Актуальність. Сучасні темпи розвитку Інтернету сприяють його швидкому перетворенню на нове середовище та засіб історіографічного дослідження. Для науковця-історика важливі різні види історіо-графічної інформації в мережі Інтернет. Серед об'єктів історіографічного аналізу особливе значення мають зведені дані органів влади. У поєднанні з традиційними методами джерелознавчого дослідження здійснення аналізу, моніторингу та вибірки зведених даних надає не лише додаткових можливостей для вивчення суспільно-політичних подій, а також дозволяє використовувати ці дані для прогнозування та моделювання.

Мета статті — проаналізувати зведені дані, опубліковані на офіційній сторінці Facebook спільноти виконавчого органу влади України та визначити їх історіографічні характеристики.

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Методологія. Для виконання дослідження використано аналітичний метод, методи опису, зіставлення та узагальнення.

Результати. Описано групи, категорії та види зведених даних. Виокремлено види зведених даних, що можуть використовуватися в дослідницькій діяльності історика та роботі інформаційних агентств й інформаційно-аналітичних служб. Конкретизовано методологічні проблеми, які можуть виникати під час використання зведених даних у дослідницькій практиці. Розглянуто питання якісних характеристик різних видів зведених даних, а саме: об'єктивність, актуальність, змістовність, своєчасність, точність, повнота. Подано оцінку зведених даних таких видів як відомча статистика, експертні дані, зміст публікацій, інформація про події, що доступні на офіційних facebook-сторінках Львівської обласної державної адміністрації (ЛОДА) та визначено їх історіографічні характеристики.

Новизна. У цьому дослідженні вперше здійснено аналіз історіографічних характеристик зведених даних, опублікованих на офіційних facebook-сторінках ЛОДА.

Практичне значення. Матеріали та висновки дослідження можна використовувати з метою інформаційного забезпечення історичних досліджень. Вони стануть корисними також для державних органів управління, інформаційних агентств та інформаційно-аналітичних служб.

Висновки. Аналіз масивів зведених даних, доступних на офіційних сторінках facebook-спільнот, є інноваційним і важливим елементом дослідження суспільно-історичних процесів в Україні. На базі такого аналізу також формуються основні вимоги вивчення конкретних проблем, пошук найприйнятніших їх вирішень і визначення необхідних для цього технологічних засобів та прийомів діяльності. Дослідження суспільно-історичних процесів методом аналізу зведених даних покликані вирішувати завдання прогнозування та моделювання подальшого розвитку міста, регіону, країни.

Ключові слова: *соціальні комунікації, дослідницька діяльність, масові джерела, контент, зведені дані, статистика, опитування, аналіз даних, органи державної влади, вебспільноти, соціальні мережі.*

Introduction. Today, historical science has a unique opportunity to quickly access a wide range of mass sources. The information contained in them, with the help of quantitative research methods, allows studying out similar, common features and trends (regularities and trends) that are inherent in real social phenomena. With the use of such techniques, the shortcomings of the “illustrative” approach in historical research. The use of such sources for basic historical research, which studies the impact of crisis moments, important events, revolutionary periods and on this basis develop strategies to prevent the negative consequences of socio-political upheavals in the future, is especially important.

A significant amount of such consolidated data the Ukrainian historian can get from the official Facebook resources of the communities of government and administration.

The validity, relevance, and quality of such aggregated data, on the one hand, are determined by the adopted standards and requirements for

the documentation and information component of such organizations, and on the other hand by Facebook's technical capabilities to generate and structure information received as a result of feedback.

Related works. To this type of sources, the scientist includes: "sources that characterize such objects of reality that form certain social systems with appropriate structures" (Kovalchenko, 2003). The most common types of mass sources, according to I. D. Kovalchenko are: statistical materials (census and survey), materials of office work and personal accounting, systematized reference materials, the sources that allowed to study mass processes and phenomena, and in which the information was contained in an aggregated (generalized) form. American professor Tomas C. Owen in his works focuses on the use of Database of Corporations for historical research (Owen, 1992). Scientific conclusions in the works of G. Perelman are based on statistical data. In his paper, he compares the dynamics of industrial indexes of stocks traded on London and St. Petersburg exchanges at the end of XIX – the early XX century and shares practical advice on the technology of transferring a significant volume of printed sources into electronic database format (Perelman, 2009; Perelman, 2005). In his works, the Russian historian L. Borodkin uses as the main sources: Russian industrial and financial statistics, databases and big data. Also, numerous works of the scientist thoroughly describe the use of mathematical modeling of long-term socio-historical processes, theoretical history, historical macrosociology, creation, and analysis of historical databases, research of social evolution, historical demography (Borodkin, 2019; Borodkin, 2005; Borodkin, 2016; Borodkin, Ertz, 2003; Borodkin, Leonard, 2000; Borodkin, Granville, Leonard, 2007). Peter Dorn visually examines the structure of digital research archive collection in terms of metadata for saved datasets (Scharnhorst, Bosch, Doorn, 2012). M. A. Pol'ovyy practices mathematical methods in the study of integrated indicators of socio-economic development (Polyvovyy, 2014). S. Golub and N. Khymytsia, by using aggregated data and monitoring information systems, offer new approaches in conducting cliometric research (Holub, Khymytsia, 2016; Holub, Khymytsia, 2018; Khymytsia, Lisina, Morushko, Zheznych, 2017; Khymytsia, Ustyianovych, Dronyuk, 2019).

However, most of the analyzed studies do not take into account the potential of mass sources and aggregated data available through the official pages of organizations on social networks, which in our opinion significantly affects the quality of historical publications and limits the development of domestic historiography.

The purpose of our study is to analyze the aggregated data published on the official Facebook pages of the authorities and administration of Ukraine and determine their historiographical characteristics.

The types and kinds of aggregated data. According to research, social networks rank first among electronic tools used in their activities by public authorities and management, state enterprises, public organizations. At the same time, in those organizations that use social networks, Facebook is the most popular (99% of organizations use this network). The use of social networks gives organizations several advantages:

- improves the transparency, management, and accountability of organizations — provide information about the funds spent (written acts, photo reports);
- helps organizations to interact directly with audiences through a simple and cost-effective environment (PR, informing about the organization, its mission, achievements, dissemination of important information);
- helps to quickly disseminate timely information (current announcements, fundraising);
- creates a transparent place for public discussion (solving local problems (building, cleaning), promoting the idea);
- helps to create a highly sensitive civil society (crowdfunding and crowdsourcing; networking and coalition building);
- helps organizations to attract segments of the population that are difficult to reach with the help of traditional media (organization of mass actions: protests, rallies).

As a result of such activities of public authorities and management, a large array of statistics and consolidated data is created and accumulated in the network, such information that characterizes a group or community of individuals as a whole.

Researchers J. Mannheim and R. Rich in their work (Mannheim, Rich, 1997) identify two main groups of consolidated data:

The first group is aggregated data that reflects the characteristics of many group characteristics, formed by combining data on the behavior of all members of the group. The aggregated data, for example, include the population of the state. Birth rate, mortality, literacy, crime — are all aggregated indicators obtained by adding all the relevant individual events (deaths, births, crimes, etc.) in a group and expressed in standardized units (for example, per thousand population)). Such aggregated data reflect the amount of a group trait (or property) that group members do not have separately (Mannheim, Rich, 1997, p. 292). Essential indicators of consolidated data of this type are the so-called coefficient of belonging to a particular social or political process/phenomenon. In addition, such data are a measurement of aggregate characteristics.

The second group — aggregated data that reflect the number of group characteristics, which is derived not from the combination of characteristics

of individual members of the group, but from the system properties of the group. That is, these are system indicators. The form of government, for example, is a systemic variable, and a democratic or undemocratic form of government can be established in any state, regardless of how individual citizens behave and hold democratic and non-democratic views. Similarly, the state budget can be spent on government needs, regardless of the importance attached to the respective needs and problems of individual residents of this country.

Data from both of these classes, which relate to different types of groups, can be obtained from different sources. Groups can be divided into two categories: territorial groups (which are determined by the residence of their members within a certain geographical area, for example, state, city or individual district) and demographic groups (which are determined by the personal characteristics of their members, such as nationality or occupation).

The use of aggregate data is associated with certain methodological aspects. However, the benefits that the researcher receives from the use of aggregate data significantly outweighs the possible difficulties in the process of finding them. The use of aggregated data may be necessary and necessary when individual data (those that constitute a personal secret) are not available or are very expensive/expensive to obtain.

Main types of consolidated data, according to the classification of J. Mannheim and R. Rich: the census data, the departmental statistics, the sample polls, the content of publications, the event information, the expert data.

Monitoring of the aggregated data published on the official Facebook pages of the authorities and administration of Ukraine. To conduct the study, the official Facebook pages of regional councils were selected. Consider the types of aggregated data that are presented on these resources.

The following aggregated data are valuable for the historian's research work on the official Facebook page of the Lviv Regional State Administration (LRSA):

- content of publications,
- departmental statistics,
- information about events,
- expert data.

The most complete, informative, and relevant are the aggregated data belonging to the type "content of publications". Valuable for historical research are the publications-appeals of the Chairman of the LRSA, which are published with a certain frequency, relate to current events in the region or in the country, and contain some statistics and expert assessments. Based on the content analysis of such publications, the researcher has the opportunity to draw the most reasoned conclusions.

Львівська обласна державна адміністрація

lvivskaODA

Львівщина

Львівська обласна державна адміністрація @LvivskaODA

Головна

Інформація

Відгуки

Відео

Дописи

Події

Нотатки

Світлина

Спільнота

Створити сторінку

Вподобати

Стежити

Поширити

Заява Голови ЛОДА Максима Козицького

Максим Козицький разом з Андрієм Годником та 4 іншими особами.
27 квітня о 16:51

!!! Якщо чиновник працює не на благо людей, а на збагачення власної кишені – він має бути покараний. Така моя позиція, як голови Львівської ОДА!

Сьогодні за процесуального керівництва прокуратури Львівської області викрито протиправну схему привласнення понад 1,3 млн грн бюджетних коштів при будівництві амбулаторії у с. Дубравка засновниками підприємства у злочинній змові із чиновниками Львівської обласної державної адміністрації. Йдеться про т.в.о. начальника управління капітального будівництва ЛОДА. Слідство з'ясувало, що впродовж 2018 року із бюджету виділено кошти на будівництво шести об'єктів, переважно амбулаторій. Тендер на всі об'єкти виграло одне товариство. За винищення вказаного злочину передбачене покарання у вигляді від 5 до 8 років позбавлення волі.

Я, як голова ЛОДА, максимально сприяю слідству та не збираюся покривати порушника закону. Вкотре наголошую, що усі протиправні дії, особливо якщо вони винищені посадовими особами, мають бути покарані згідно чинного законодавства.

20

4 поширення

Fig. 1. An example of aggregated data – the content of the publication.

Content containing departmental statistics is also available on the official LRSA Facebook page. Such aggregated data highlight quantitative indicators on the status of implementation of important areas of public policy in the region, also contain relevant information on projects and activities initiated by the LRSA, on planning/implementation of the investment program and investment funds provided in the budget for the coming years. A methodological feature of the collection and processing of such information is the possibility of in-depth search of statistical data on the official pages of the LRSA departments.

An array of aggregated data is presented on the pages of the LRSA departments. Mainly, it is information about important events related to the direction of the unit and statistics on the implementation of projects and programs.

Also on the resources of the departments are available publications on the decisions of the session of the LRSA and the LCC, relating to the profile activities of these units.

The image shows a screenshot of a Facebook post from the official page of the Lviv Regional State Administration (Львівська обласна державна адміністрація). The post, dated March 21, 2020, at 09:05, provides updated information on the COVID-19 situation in the region. The text of the post is as follows:

ОБНОВЛЕНА ІНФОРМАЦІЯ СТАНОМ НА 09.00 ГОДИНУ !!!

У період з 23:00 год 20 квітня по 8:30 год 21 квітня, в області з підозрою на коронавірусну інфекцію звернулися ще 5 осіб.

Пацієнти з міста Львова та Моршина.

Про це повідомляє лікар-епідеміолог Львівської обласної інфекційної клінічної лікарні, головний позаштатний спеціаліст департаменту охорони здоров'я облдержадміністрації з епідеміології Наталія Тімко.

Зараз на лікуванні у Львівській обласній інфекційній клінічній лікарні - 100 осіб.

На самоізоляції знаходяться 935 осіб. За увесь час виписано - 203 пацієнта. Стан більшості хворих - середньої важкості. У 14-ти пацієнтів стан важкий. Немає пацієнтів на апараті ШВЛ. Двоє пацієнтів у відділенні інтенсивної терапії.

Загалом на Львівщині за весь час із підозрою COVID- 19 звернулася 1241 людина.

За увесь час в сумі у 900 пацієнтів Львівської області не підтвердили діагноз коронавірус.

Станом на зараз, на Львівщині з підозрою на коронавірус є 96 осіб. У 256 пацієнтів позитивний результат тесту на коронавірус, з них 10 осіб померли. 26 пацієнтів одужали.

The post has received 9 shares and 9 reactions (likes and hearts). The interface includes standard Facebook navigation buttons like 'Вподобати', 'Стежити', 'Поширити', 'Подобається', 'Коментувати', and 'Поширити'.

Fig. 2. An example of aggregated data — departmental statistics.

However, on the example of the official Facebook pages of the LRSA departments, we can note that the number of published posts is much smaller, the frequency of their appearance is also very different. This significantly affects the quantity and quality of content that contains the aggregated data needed for historical research.

The aggregated data “information about events” on the official Facebook page of the LRSA is presented in the form of announcements: announcements of briefings, plenary sessions, meetings, reporting days by various departments. The content of this type contains important information about the work plan of the meeting, the results and decisions of the meeting, and plans to improve the situation. It is also important to use the archive of events initiated and conducted by this public authority to confirm certain conclusions of the researcher.

Fig. 3. An example aggregated data – information about events.

The type of “expert data” is available on the official Facebook page of the LRSO and on Facebook pages of the LRSO departments. Such expert data are presented as speeches of the head of the LRSO, his deputies, heads of departments, offices, sectors, divisions, and services.

The analysis of the historiographical characteristics of the aggregated data published on the official Facebook pages.

1. The content of publications. To obtain generalized data, historians for their research can analyze the content of publications on the official FB page of the Lviv Regional State Administration. For example, if we study the process of politicization of the population of Lviv region, we can analyze the content of the head of the Lviv Regional State Administration to determine how much attention is paid to political issues in general and their democratic values, and then use the combined results of such an analysis as the only indicator of the democratic orientation of the region’s population. The result of such a content analysis will be an indicator of certain community attributes.

2. Departmental statistics. The executive body of state power, the Lviv Regional State Administration, collects information related to its own activities. If these data meet the demands of a particular historical research project, they can be of great benefit to the research.

3. Information about the event that took place in the Lviv Regional State Administration. Historians are also interested in such information

about individual events, which is not reflected in either census reports or departmental statistics, as these events are either too rare or even go beyond statistics. Examples of such events include the introduction of new projects / initiatives, the creation of new collegial bodies.

Information about such events can be useful in constructing indicators of any group properties. The process of collecting event information is very similar to content analysis. The relative reliability of event information can be ensured through careful training of the researcher and through control by those who regularly read the sources.

4. Expert data. If the data needed to construct the measurement of any particular aggregate properties does not exist, the historian may use the assessment of experts or persons familiar with the subject of the study. Expert data are presented in the speeches of the head of the executive body, his deputies, heads of departments, offices, sectors, divisions and services. However, they also have some drawbacks. First of all, the degree of accuracy of such data is limited by the personal experience of experts. To avoid the risk that the data is incorrect or incomplete, it is advisable to seek the help of several experts and verify their testimony.

The analysis of the historiographical characteristics of the aggregated data published on the official Facebook-pages of the LRSA is presented in Table 1.

The type of aggregated data	Qualitative and quantitative indicators	Historiographical characteristics of the aggregated data
contents of publications	contain some facts, characterized by content and timeliness	– contain an expert assessment of important and current events in the region; – are often indicators of the political affiliation or preferences of civil servants
departmental statistics	contains numerical characteristics of objects and phenomena, characterized by objectivity and accuracy	– reflect current statistics available to the local executive body; – is an important source base for cliometric research
event information	contain a lot of factual material, are complete and reliable	– provide brief information / overview of major events; – help researchers to clarify, refute eyewitness testimony
expert data	contain an array of consolidated data; characterized by relevance and importance	– contain analytical reports, texts of relevant structural subdivisions / departments of the executive body; – help researchers to make reasoned historical conclusions

Conclusions. Thus, if in the process of research activities, historian, for some reason, can not use individual information or it is not available, it is rational to use aggregated data that contains the basic information he needs. Social networks are a unique platform where such aggregated data is published or generated and presented in free access. Based on the experience gained in the application of quantitative methods and information technology for the analysis of historical sources, we can conclude that new methods that provide additional opportunities in the study of study of important historical events, most effectively used in combination with traditional methods of source research.

In applied historical research, the situation or event itself is considered as certain integrity that has its own logic, sources of movement, growth limits, and other parameters. In this sense, the applied historical analysis should, if not explain, then at least rationalize and describe the factors of the historical process to predict further developments. In our opinion, applied historical analysis is fundamentally focused on the reflection of unique, individual events and situations. Its applied orientation involves the solution of certain universal problems in the study of the situation: the distribution of conditions, external context and localized events within their boundaries; identification of spatio-temporal parameters of the situation, showing the main limitations of the current actors of the historical period; separation of all entities operating in these circumstances; assessment of the balance of power of these entities; specific preconditions, reasons and factors influencing the behavior of subjects; consequences of emerging events. The main difficulties in applying applied historical analysis of aggregated data in identifying the factors of any socio-historical process are related to the ability to interconnect different approaches and techniques of research, combine conclusions and information obtained from qualitatively different methods.

Thus, an innovative and important element of the study of socio-historical processes in Ukraine and in the world is the analysis of large arrays of statistical sources and aggregated data available through the official Facebook pages. On the basis of such analysis, the basic requirements of studying the particular problems, a search of the most acceptable their decisions, and definition of necessary for this purpose technological means and receptions of activity are formed. Studies of socio-historical processes by the method of quantitative analysis of aggregated data are designed to solve the problem of forecasting and modeling the further historical development of the city, region, country.

References

- Kovalchenko, I. D. (2003). *Methods of historical research* (second edition). [In Russian].
- Owen, T. C. (1992). *RUSCORP: A Database of Corporations in the Russian Empire, 1700–1914* [Computer file]. 3rd release. Inter-University Consortium for Political and Social Research. [In English].
- Perelman, G. (2009). Comparative analysis of industrial stock prices on London and St. Petersburg exchanges in late XIX and early XX century. *ECONOMIC HISTORY: YEAR BOOK* (Vol. 19, pp. 53–105). Institute of Russian History RAS. [In Russian].
- Perelman, G. (2005). Stock quotes on the St. Petersburg Stock Exchange in 1865–1914. *Economic history: Review*, Issue 11. [In Russian].
- Borodkin, L. I. (2019). Historian and the world of (big) data: challenges of the digital turn. *Historical informatics*, 14–30. DOI: 10.7256/2585-7797.2019.3.31383 nbpublish.com. https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=31383 [In Russian].
- Borodkin, L. I. (2005). Historical information science at the bifurcation point: the movement to Historical Information Science. Circle of ideas: algorithms and technologies of historical Informatics. *Proceedings of the IX conference of the Association "History and Computer"*. L. I. Borodkin, V. N. Vladimirov (Editors). pp. 7–21. [In Russian].
- Borodkin, L. I. (2016). *Modeling of historical processes: from the reconstruction of reality to the analysis of alternatives*. [In Russian].
- Borodkin, L. and Ertz, S. (2003). Coercion versus Motivation: Forced Labor in Norilsk. In *The Economics of Forced Labor: the Soviet Gulag*. Paul Gregory, Valery Lazarev (Editors). Hoover Institution Press/Stanford University. pp.127–150. [In English].
- Borodkin, L. and Leonard, C. S. (2000). The Rural Urban Wage Gap in the Industrialization of Russia, 1885–1913. *Discussion Paper Series*, 14. Department of Economics. University of Oxford. [In English].
- Borodkin L., Granville B., Leonard C. S. (2007). *The Rural Urban Wage Gap in the Industrialization of Russia, 1884–1910. CGR Working Paper 1* (September 2007). Queen Mary, University of London. [In English].
- Scharnhorst, A., Bosch, O., Doorn, P. (2012). *Looking at digital research data archive. Visual Interfaces to EASY* (April 2012). [In English].
- Polyvovyi, N. (2014). Simulation Modeling of Political Instability and Maydan of 2013/2014 in Ukraine. *European Journal of Transformation Studies*, Vol. 2, suppl. 1. pp. 22–33. [In English].
- Holub, S. & Khymytsia, N. (2016, February). The use of multilevel modeling in the cliometric studies process. In *2016 13th International Conference on Modern Problems of Radio Engineering, Telecommunications and Computer Science (TCSET)* (pp. 733–735). IEEE. <https://doi.org/10.1109/TCSET.2016.7452166>. [In English].

-
- Holub, S. & Khymytsia, N. (2018, August). The Method of Clodinamik Monitoring. In *2018 IEEE Second International Conference on Data Stream Mining & Processing (DSMP)* (pp. 223–226). <https://doi.org/10.1109/DSMP.2018.8478459> [In English].
- Khymytsia, N., Lisina, S., Morushko, O., Zhezhnych, P. (2017). Analysis of Computer-based Methods for Processing Historical Information, Advances in Intelligent Systems and Computing. *Selected Papers from the International Conference on Computer Science and Information Technologies, CSIT 2017, September 5–9 Lviv, Ukraine*, Shakhovska N. (Ed.). (Vol. 1, pp. 365–367). Springer International Publishing. [In English].
- Khymytsia, N., Ustyianovych, T., & Dronyuk, I. (2019). Identification and modeling of historiographic data in the content of web forums. In *CEUR 1st International Workshop on Control, Optimisation and Analytical Processing of Social Networks, COAPSN 2019 Proceedings*. (Vol. 2392, pp. 297–308). [In English].
- Mannheim, J. B., Rich, R. K. (1997). *Political Science: Research Methods*. [In Russian].

Надійшла до редколегії 9.09.2021

https://doi.org/10.31516/2410-5333.060.12¹

УДК 004.738.1.051:378.6(477.54-25)ХДАК](045)

В. О. Брусенцев

кандидат технічних наук, доцент, кафедра інформаційних технологій,
Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

vitalij.brusentsev@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0020-4025>

І. О. Побіженко

кандидат технічних наук, доцент, кафедра інформаційних технологій,
Харківська державна академія культури, м. Харків, Україна

irina_pob@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0723-1878>

ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ОФІЦІЙНОГО САЙТУ ХАРКІВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ

Розглянуто роль офіційного сайту закладу вищої освіти та запропоновано план його оновлення. Виконано аналіз статистики Google і визначено показники, що впливають на кількість відвідувачів. Подано найпопулярніші запити для пошуку сайту ХДАК. Здійснено дослідження та порівняння результатів показників ефективності сайту ХДАК. Визначено основні пристрої, якими користуються відвідувачі сайту, та означено їх регіональну належність. Вказано проблеми і перспективи розвитку офіційного сайту ХДАК.

Ключові слова: офіційний сайт, ЗВО, ХДАК, показник, ефективність, користувач, відвідувач.

V. Brusentsev

Candidate of Technical Sciences, Assistant Professor, Information technologies department, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

I. Pobizhenko

Candidate of Technical Sciences, Assistant Professor, Information Technologies Department, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, Ukraine

THE EFFICIENCY AND PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF THE OFFICIAL SITE OF THE KHARKIV STATE ACADEMY OF CULTURE

The purpose of this article is to provide analysis of some current indexes of effectiveness of Kharkiv State Academy of Culture official website for its use and identification of the problems.

The methodology. The author used systematic and comparative approaches to study the performance of the website that influences its competitiveness.

The results. The main source of the reliable information for some applicants and some applicants for university education is an official website of the university and its official pages on social media. The analysis of the statistical data of the Google Search Console service allowed to obtain the complete information for

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

the last year about the data that influences the effectiveness and popularity of KSAC official website on the Internet. This article includes history of KSAC official website creation and development for the past 10 years. The role of the official website of the academy is considered and the website's update plan is suggested. Google statistics were analyzed and some metrics that affect attendance figure were found. The obtained data allowed us to conclude that it is necessary to check and update the contact information, to make it more convenient to see. The most popular queries for searching KSAC website have been identified. KSAC website results of the performance indicators were studied and compared. The most popular devices using by the website visitors and their regional affiliation were defined. This paper also describes the problems and the prospects of KSAC official website development. The study results can formulate the requirements for further development of the website and the support tools.

The scientific novelty. The author of this paper suggests us analyzing of the various Google indicators, which may influence the official website effectiveness.

The practical significance. The study results are important to provide a systematic approach to the development and improvement of the official website. In particular, the performance indicators considered in this paper can be used as a basis for further development of recommendations for increasing the popularity and clickability of the website.

Keywords: *official website, universities, KSAC, index, effectiveness, user, visitor.*

Постановка проблеми. Основним джерелом достовірної інформації для абітурієнтів й здобувачів вищої освіти є офіційний сайт закладу вищої освіти та його офіційні сторінки в соціальних мережах. За останні десять років сайти ЗВО стали головним інструментом, доступним для всіх відвідувачів у мережевому просторі, які надають актуальну інформацію для користувачів. Роль інформаційного джерела зростає з початком пандемії COVID-19 та змусила освітній процес перейти на змішаний формат навчання, інколи повністю дистанційний і залежний від своєчасно наданої інформації.

Функціонування офіційного сайту Харківської державної академії культури (<https://ic.ac.kharkov.ua>) демонструє необхідність щорічного оновлення його структури, розширення можливостей, додавання сучасних комунікаційних інструментів, приведення статичних сторінок до більшої динамічності та інтерактивності з метою підвищення ефективності функціонування закладу вищої освіти.

Аналіз статистичних даних сервісу Google Search Console дозволив отримати повну інформацію за останній рік про дані, які впливають на ефективність та популярність офіційного сайту ХДАК у мережевому просторі інтернету. Постійна боротьба серед закладів вищої освіти за перші місця в ТОП-10 інформаційно-пошукових систем приводить до самовдосконалення та конкурентоспроможності серед ЗВО. Таким

чином, слід визначити показники ефективності офіційного сайту Харківської державної академії культури, дослідити його вплив на відвідуваність та результативність з метою визначення сучасних проблем і подальшого їх усунення. Результати дослідження також можуть вплинути на ефективність адміністрування офіційних сторінок ХДАК у соціальних мережах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формуванню інформаційного освітнього простору закладу вищої освіти приділяло увагу багато науковців з метою підвищення ефективності надання інформації та самих освітніх послуг. Розглядається роль і значення вебресурсів у формуванні інформаційного освітнього простору закладу освіти (Буряк, Саприкіна, 2014). Визначено роль та значення контенту вебсайту закладу вищої освіти в межах вебометричних досліджень (Філіпова, 2014). Державні законопроекти теж регулюють вимоги до сайтів закладів освіти і постійно висувають нові рекомендації, вказані в Законі України «Про освіту» (2017). Також проводиться SWOT-аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища окремих вебсайтів закладів освіти з метою отримання чіткої і структурованої інформації стосовно переваг та недоліків, потенційних можливостей і зовнішніх загроз для вебсайту на ринку освітніх послуг (Таранішин, Калугіна, Сакун, 2019). Важливу роль для розвитку ефективності використання вебресурсів закладів освіти відіграє контент-аналіз структурних характеристик сайтів як комунікаційний засіб зв'язку з цільовою аудиторією (Фесенко, 2014; Berg, 2018). На жаль, наукових праць, присвячених аналізу показників ефективності та факторів, що впливають на конкурентоспроможність вебсайту ЗВО, нині бракує.

Мета статті — виконати аналіз чинних показників ефективності офіційного сайту Харківської державної академії культури стосовно його використання та визначити проблеми з метою їх подальшого усунення і зміцнення іміджу закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головною метою функціонування закладу вищої освіти є формування професійних навичок здобувачів вищої освіти. Але зараз, в епоху стрімкого розвитку інформаційних технологій, кожне ЗВО повинне мати інформаційну підтримку навчального процесу у вигляді сучасного вебсайту.

Нині основним каналом просування освітніх послуг закладів освіти є офіційний сайт, який перетворився на повноцінний інструмент комунікації як зі сторонніми користувачами, так і з внутрішніми. Заклади вищої освіти, що мають розвинені сайти, активно вбудовують у них різні онлайн-платформи і сервіси, які підтримують освітні та адміністративні процеси, такі як онлайн-розклад, електронні курси, електронний

документообіг, онлайн-конференції та ін. У цьому випадку важливе значення мають якісно розроблена структура сайту, зручність навігації, функціональність. Зростає популярність і мобільних версій сайту закладу освіти, а також мобільних застосунків для деяких його функцій. Офіційний сайт ЗВО стає основним джерелом отримання актуальної і достовірної інформації про навчальний заклад, особливо для абітурієнтів та їхніх батьків, а також для здобувачів, викладачів і науковців.

Дослідження сайту ЗВО краще виконувати з інформаційною відкритістю та з позиціонуванням з-поміж інших подібних закладів. Згідно зі статтею 30 Закону України «Про освіту», заклади освіти повинні формувати відкриті та загальнодоступні ресурси з інформацією про свою діяльність й оприлюднювати її на офіційному сайті. Водночас на своєму сайті заклад повинен надати відкритий доступ до різномітної інформації (освітньої, наукової, управлінської, матеріально-технічної, кадрової, адміністративної, звітно-фінансової та ін.), відсканованих й оцифрованих повнотекстових документів з підписами та печатками. Правильне позиціонування сайту — це лише детальний багатокритеріальний аналіз інформаційної складової та елементів навігації сайту. Він дозволяє визначити позицію кожного ЗВО порівняно з іншими закладами освіти.

На сайті Харківської державної академії культури представлена його структура (факультети, кафедри, центри, відділи), нормативні документи. Для організації інформації використано метод таксономії (ієрархічна або деревоподібна структура), що є традиційним підходом під час упорядкування змісту за видами діяльності ХДАК. Найвний розділ, присвячений науковій діяльності, інформація для вступників та розділ для здобувачів вищої освіти. Новинний блок містить анонс і новини академії. Є також посилання на сторінки сайту в соціальних мережах. Подібна структура ресурсу допомагає користувачам швидко орієнтуватись і знаходити потрібну інформацію.

Аудиторія користувачів сайту ХДАК досить обширна — це абітурієнти та їхні батьки, здобувачі вищої освіти, випускники та працівники академії, учені з інших закладів освіти і країн. Причому, для міжнародного просування академія привертає абітурієнтів і вчених з іноземними паспортами, надаючи детальну інформацію про освітні програми, умови вступу та навчання англійською мовою.

Попередня версія офіційного сайту ХДАК (див. рис. 1) розроблена доцентом В. О. Брусенцевим з кафедри інформаційно-документних систем і узгоджена на ректораті. Вона функціонувала 5 років (з жовтня 2011 по грудень 2016), але вже на п'ятому році існування вимоги та побажання відвідувачів сайту вплинули на подальші пошук і розробку нової концепції та дизайну сайту. Навесні 2016 р. доцентом В. М. Чекштуріною з кафедри менеджменту соціально-культурної діяльності здійснено

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Вищий навчальний заклад IV рівня акредитації, заснований у 1929 році

Офіційний сайт

Головна
АБІТУРІЕНТУ
Преймальна комісія
Про академію
Установчі документи ХДАК
Ректорат
Структура
Факультети
Розклад занять
Наукова робота
Бібліотека
Міжнародні зв'язки
Студентське життя
"Бурсацький увіан" - газета ХДАК
Контакти
Корисні посилання

Новини, анонси

- 30.12.2016 Вішанє з Новими 2017 роками
- 28.12.2016 Вішанє студенту за спортивні досягнення
- 24.12.2016 Черговий випуск газети "Бурсацький увіан"
- 23.12.2016 Набір абітурієнту за спеціальністю 053 "Літературознавство"
- 18.12.2016 Конкурс на завдання вступного іспиту науково-педагогічних працівників
- 14.12.2016 Конкурс "Українська говірка"
- 08.12.2016 Майстер-клас китайської каліграфії
- 28.11.2016 Засідання спеціалізованої вченої ради Д.44.007.02
- 24.11.2016 Загальнонаціональна наукова конференція "Культурологія та інноваційні стратегії розвитку"
- 22.11.2016 Міждисциплінарний семінар "Література: феномен саморозвитку"
- 11.11.2016 Презентація в рамках наукової сесії "Літературна Крива Шевченка"
- 07.11.2016 Творчі зустрічі та майстер-класи
- 07.11.2016 День відкритих дверей

Харківська державна академія культури (ХДАК) - це вищий навчальний заклад загальнодержавної форми власності, підпорядкований Міністерству культури України. ХДАК створена постановою Кабінету Міністрів України від 08 червня 1998 р. за № 819 на базі ліквідованого Харківського державного інституту культури, який був першим вищим навчальним закладом такого типу в Україні (Рішення Раднаркому України від 10.09.1929 р., протокол № 41645). Свідомство про державну реєстрацію ХДАК було видано виконавчим комітетом Харківської міської ради за № 078433 від 27.07.1998 р. ХДАК вносена до Державного реєстру навчальних закладів України загальнодержавної форми власності і здійснює освітню діяльність на підставі ліцензії Міністерства освіти і науки України АВ № 529660 від 26.08.2010 р.

Освітнє ділово створено Інституту є 10 вересня 1929 року, коли Раднаркому України на особливі засіданні прийняв рішення про реорганізацію факультету політосвіти Харківського інституту народної освіти в окремі інститут політосвіти. У 1930 р. Інститут був перейменовані в Харківський інститут комуністичної освіти, а у 1931 р. - Воєнний інститут комуністичної освіти (ВІКО). Наказом Народного комісаріату освіти України від липня 1935 р. ВІКО був реорганізований в Український бібліотечний інститут, який з 1939 р. носив назву Харківського державного бібліотечного інституту. У складі інституту було три факультети, аспірантура, видавничий друком "Вчені записки ХДБІ", Іонувало заочні відділення, філії у Києві та Одесі. На початку Великої Вітчизняної війни діяльність інституту була перервана і він біліковані свою роботу лише в червні 1947 р. Підготовка культурно-освітніх працівників, яка розпочалася ще з 1950 року, розширення і поглиблення культурологічного змісту роботи інституту стали підґрунтям для його реорганізації у 1964 р. в Харківський державний інститут культури.

Заснованою, довший час єдиним в Україні вищим навчальним закладом, який забезпечував сферу культури висококваліфікованими фахівцями. ХДАК став фундатором бібліотечної і культурологічної освіти. На базі його філії в Києві Київський інститут культури (нині Національний університет культури і мистецтва). ХДАК стоє у витязі Рівненського інституту культури (нині Рівненський державний гуманітарний університет).

В Інституті був створений перший в Україні факультет підвищення кваліфікації працівників культури, за роки існування якого тут підвищили кваліфікацію майже 5 тисяч викладачів училищ культури України, Молдови, Середньої Азії. За роки існування Харківської державної академії культури підготували майже 40 тисяч фахівців з них 250 іноземних громадян - для 24 країн Європи, Азії, Африки та Америки. Зараз підготовку іноземних громадян здійснює Центр міжнародної освіти ХДАК.

Понад 1000 випускників ХДАК удостоєні урядових нагород, двох - Г. Балашова і Л. Філіповської - звання Героя Радянського Союзу. Експлуації 89 випускників мають державні почесті звання, серед них народні артисти України.

Рис.1. Офіційний сайт ХДАК (жовтень 2011 – грудень 2016)

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

ПРО АКАДЕМІЮ ПРІЙМАЛЬНА КОМІСІЯ ФАКУЛЬТЕТИ НАУКА МІЖНАРОДНА ОСВІТА КОНТАКТИ

Сapere aude!

Текст інформативного реєстру освітньої діяльності спеціальності перекладознавство на спеціалізацію

Студентське життя **Розклад занять** **Бібліотека** **Газета ХДАК "Бурсацький увіан"** **Корисні посилання**

ЗАХОДИ

- 18 ЛІСТ. 2015 Текст, текст і фото Текст, Текст і фото Текст, Текст і фото Текст.
- 2 ЛЮТ. 2015 Текст, текст і фото Текст, Текст, текст і фото Текст, Текст і фото Текст.
- 21 ЛЮТ. 2015 Текст, текст і фото Текст, Текст, текст і фото Текст, Текст і фото Текст.

НОВИНИ ТА АНОНСИ

- 18/10.2015 Текст, текст і фото Текст, Текст і фото Текст, Текст і фото Текст.
- 23/10.2015 Текст, текст і фото Текст, Текст і фото Текст, Текст і фото Текст.

Рис. 2. Оригінал-макет офіційного сайту ХДАК (весна 2016)

опитування в соціальних мережах серед користувачів стосовно кольору, дизайну і логотипа та запропоновано оригінал-макет головної сторінки (див. рис. 2), але фінансові умови, які висунув розробник макету лише за дизайн, були неприйнятними для адміністрації ХДАК. У вересні того ж року доц. В. О. Брусенцев запропонував та представив на ректораті два дизайн-макети офіційного сайту ХДАК (див. рис. 3 (а) та (б)). З цих дизайнів обрано і затверджено варіант (б). Його почали використовувати з січня 2017 р. і лише у квітні 2021 р. на сайті для більшої зручності введено зміни в навігаційне меню.

Дизайн сайту, концепція, структура, кольори, шрифти, технології з часом застарівають і користувачі звикають до них, що впливає на

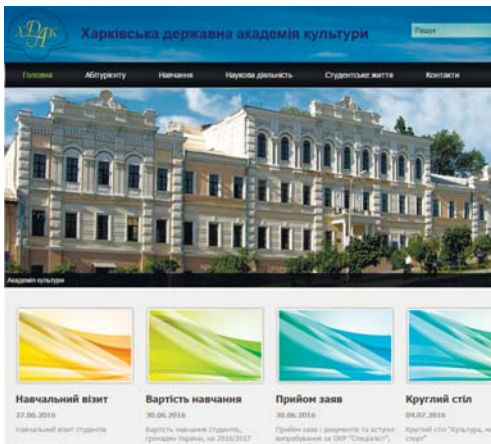

Рис. 3 (а)

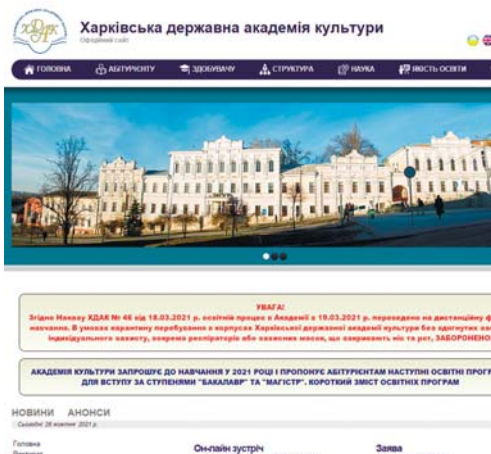

Рис. 3 (б)

Рис. 3 (а, б). Дизайн-макети офіційного сайту ХДАК (вересень 2016)

імідж організації. Кожні 5–7 років необхідно кардинально змінювати сайт, кожні 2–3 роки — оновлювати навігаційне меню та елементи SEO-підтримки. Постійно слід оновлювати головну сторінку сайту за допомогою новин, що приваблює інформаційно-пошукові системи і пошукових роботів, для подальшого індексування нових сторінок сайту й ранжування поточних сторінок та сайту загалом.

Постійно відбувається конкурентна боротьба між закладами вищої освіти за перші місця:

- у ТОП-10 інформаційно-пошукових систем (особливо Google, де Академія культури за різними пошуковими запитами потрапляє на перші місця);
- у національному рейтингу за даними офіційного сайту Webometrics (станом на липень 2021 р. ранг ХДАК за кількістю сторінок і посилань на сайт становить 169 з 314 по усій країні, на відміну від інших ЗВО: Академія дизайну і мистецтв (Харків) — 119, Київський національний університет культури і мистецтв — 130, Харківський національний університет мистецтв — 149, Львівська національна академія мистецтв — 182, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв — 201, Київська муніципальна академія естрадного та циркового мистецтв — 291, Київська академія мистецтв — 308);
- у рейтингу Google на основі відгуків відвідувачів (на момент дослідження наприкінці жовтня 2021 р. зафіксовано 134 відгуки, загальна середня оцінка — 4,4);
- у кількості публікацій Scopus, Web of Science та фахових видань, а також кількості цитувань та посилань на публікації.

Згідно з виконаним аналізом статистики Google, за період з березня по вересень 2021 р. зафіксовано достатньо велику кількість відвідувачів сайту ХДАК. Це доволі помітно під час певних заходів, що відбувались у ХДАК. Наприклад, у час днів відкритих дверей, приймальної кампанії, на початку навчального процесу фіксується зростання відвідувачів сайту. У таблиці 1 зібрана статистика за 4 показниками:

1. Кількість користувачів, котрі знайшли ХДАК у Google.
2. Кількість користувачів, котрі цікавилися як дістатися до ХДАК.
3. Кількість користувачів, котрі відвідали сайт ХДАК.
4. Кількість користувачів, котрі зателефонували до ХДАК.

Отримані дані дозволяють дійти висновку, що слід перевірити та оновити контактну інформацію, зробити її зручнішою для перегляду.

Таблиця 1

Статистика Google за кількістю користувачів

Показник Місяць	Знайшли ХДАК у Google	Як до ХДАК дістатися?	Відвідали сайт ХДАК	Зателефонували до ХДАК
Березень 2021	84155	154	526	32
Квітень 2021	62249	66	468	22
Травень 2021	68204	135	436	14
Червень 2021	83749	162	684	65
Липень 2021	120401	427	1293	104
Серпень 2021	99923	318	634	49
Вересень 2021	97037	207	700	28

За останні півроку найпопулярнішими запитами за місяць для пошуку сайту ХДАК є такі: «хдак» – 460–550 запитів, «хгак» – 210–230 запитів, «академия культури Харьков» – 105–125 запитів. Цей результат може вплинути на семантичне ядро та SEO-підтримку сайту.

Також здійснено дослідження показників ефективності сайту ХДАК в онлайн-сервісі Google Search Console за 4 показниками:

1. Загалом кліків – дозволяє дізнатися, скільки разів користувачі переходили на сайт. Алгоритм цього підрахунку залежить від типу результатів пошуку.
2. Загалом показів – скільки разів посилання показано в результатах пошуку. Алгоритм розрахунку цього показника для зображень та інших типів результатів пошуку неоднаковий і залежить від того, чи потрібно було користувачеві прокручувати сторінку.
3. Середній CTR – це відсоток показів, які привели до кліків.
4. Середня позиція – це позиція в результатах пошуку з обліком даних за найвищою позицією, яку коли-небудь посідав цей ресурс. Під час визначення позиції враховуються такі функції, як каруселі та блоки знань.

Показники ефективності за різні проміжки часу наведено в таблиці 2, де можна помітити, що деякі значення показників залишаються постійними, але ці результати надають лише загальну оцінку показників. Детальніший помісячний аналіз показників, наведених у таблиці 3, засвідчив, що перехід на дистанційну форму проведення занять, наукових конференцій, днів відкритих дверей та інших заходів суттєво вплинув на зменшення перших трьох показників, а також це привело до збільшення останнього показника «Середня позиція».

Таблиця 2

**Показники ефективності офіційного сайту ХДАК
за різні проміжки часу**

Період	Загалом кліків	Загалом показів	Середній CTR	Середня позиція
За останні 12 місяців	14 тис.	382 тис.	3,7%	14,4
За останні 6 місяців	8,25 тис.	207 тис.	4%	15,3
За останні 3 місяці	7,49 тис.	178 тис.	4,2%	13,8
За останні 28 днів	2,74 тис.	65,9 тис.	4,2%	13,4
За останні 7 днів	508 тис.	13,8 тис.	3,7%	15,4

Таблиця 3

Показники ефективності офіційного сайту ХДАК помісячно за 2021 р.

Період	Загалом кліків	Загалом показів	Середній CTR	Середня позиція
Січень 2021	1,48 тис.	51,9 тис.	2,9%	13,7
Лютий 2021	477 тис.	16 тис.	3%	11,2
Березень 2021	64	2,35 тис.	2,7%	25,9
Квітень 2021	56	3,04 тис.	1,8%	34,6
Травень 2021	46	2,14 тис.	2,1%	25,6
Червень 2021	434	15,2 тис.	2,9%	22,9
Липень 2021	368	14,7 тис.	2,5%	27
Серпень 2021	513	17,6 тис.	2,9%	23,9
Вересень 2021	5,12 тис.	112 тис.	4,6%	11,3
1–23 жовтня 2021	1,8 тис.	46,1 тис.	3,9%	15

Подання показників ефективності за весь рік буде наочнішим у вигляді графіків, як показано на рисунку 4, відповідно до наведених показників.

Згідно з дослідженням пристроїв, якими користуються відвідувачі сайту ХДАК, визначено, що за весь рік 65,3% кліків зроблено на мобільному пристрої, 33,3% – на персональному комп'ютері і лише 1,4% – на планшеті. Це свідчить про те, що слід звернути увагу на версію офіційного сайту ХДАК мобільних пристроїв або реалізувати адаптивну верстку.

Дослідження відвідувачів сайту ХДАК за регіонами засвідчило, що більшість відвідувачів з України, але в десятку країн-походження запитів увійшли Росія, Казахстан, Білорусь, Молдова, Киргизстан, Польща, Німеччина, Узбекистан, США, Ізраїль.

Нині існує кілька проблем, які стосуються розробки офіційного сайту ХДАК:

1. У навчальному закладі мають бути свої фахівці, які зможуть зробити такий сайт, що потребує суттєвих витрат часу та фінансів. Однак сайт — це не статична структура, а динамічна, тому необхідні постійний супровід, розширення та оновлення. Постійна підтримка офіційного сайту потребує і кваліфікації, і часу. Водночас не завжди коректно відбувається доопрацювання сайту різними фахівцями, оскільки саме це призводить до того, що ніхто реально за сайт не відповідає. Якщо ж сайт веде одна і та ж людина, то це і плюс, і мінус одночасно, тому що від однієї людини все залежить, а вона може взяти відпустку, піти на лікарняний, звільнитися нарешті. У цьому випадку залежність від однієї людини не вигідна закладу освіти. Тому бажано створювати відповідний відділ або оновлювати наявний, з метою подальшого безперешкодного використання сайту закладу освіти в просторі мережі Інтернет протягом року цілодобово.

2. На сайті ХДАК доводиться розміщувати типову інформацію: накази, нормативні документи, різні списки (наприклад, абітурієнтів або здобувачів вищої освіти) тощо. Це все негативно позначається на його індексації пошуковими системами. Типовий одноманітний матеріал погано читається відвідувачами сайту. Кожен користувач намагається в наведеному контенті швидко знайти певний матеріал або інформацію, але не розуміє принцип її розміщення та алгоритм пошуку на сайті.

3. Вивести сайт у ТОП-10 видачі в пошукових системах сьогодні не просто і це потребує постійних часових та/або фінансових витрат. Часто для цього використовують кваліфіковану SEO-підтримку та створюють якісне семантичне ядро як для головної сторінки та всього сайту загалом, так і для окремих сторінок.

4. Нині одним з важливих показників якості сайту є його корисність і читабельність, т. зв. поведінковий фактор. Але коментарі зазвичай на сайтах ЗВО не прийняті, немає форми зворотного зв'язку для здобувачів вищої освіти.

5. Кожен сайт розробляється з використанням певних вебтехнологій, але не існує єдиної концепції з використання сучасних технологій під час створення сайту закладу вищої освіти, що призводить до подальшої залежності від цих вебтехнологій. Якщо змінюється розробник або супровідник сайту, то може змінитися навіть загальна концепція існування та оновлення сайту, що потребує значних витрат часу, до чого взагалі заклади вищої освіти не готові.

6. З роками сайт збільшується, з'являється більше файлів, папок, посилань, архівної інформації (наприклад, за останні 10 років сайт

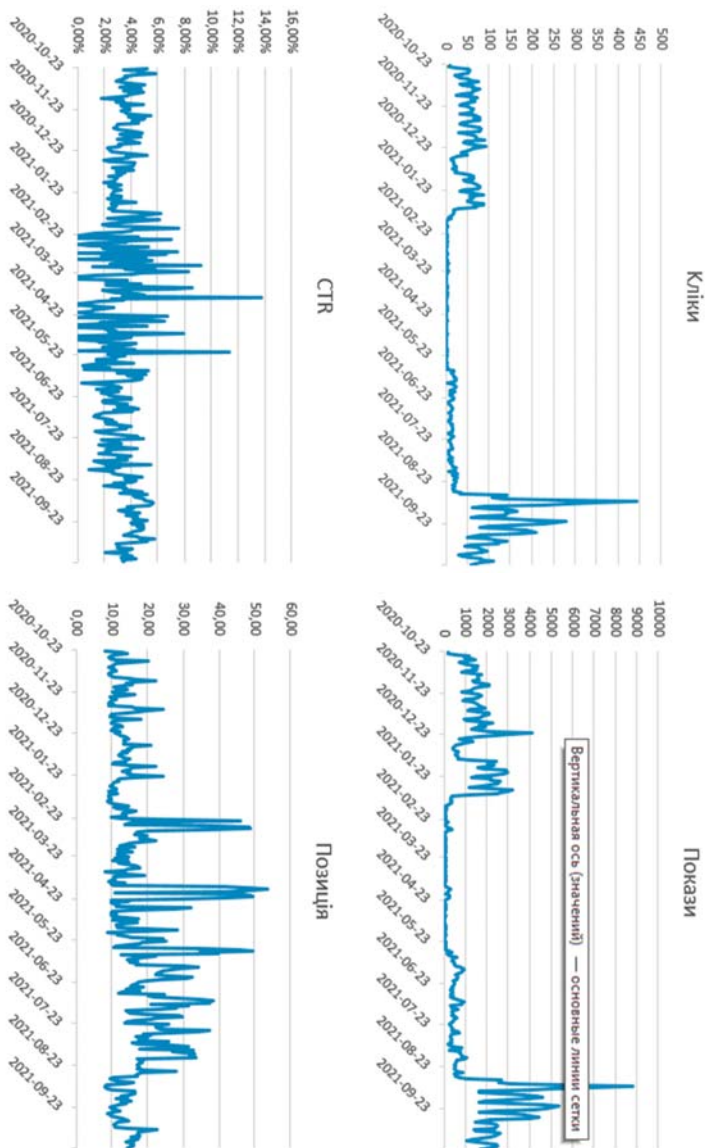

Рис. 4. Графіки показників ефективності офіційного сайту ХДАК помісячно за період з 23.10.2020 по 23.10.2021.

ХДАК зріс в обсязі з 200 Мб у 2010 р. до 2,8 Гб — у 2016 р., а у жовтні 2021 р. — у 7,81 Гб (1581 тека та 16 390 файлів)). Сайт ХДАК у січні 2016 р. зазнав деяких візуальних та змістовних змін, чому посприяли нові вимоги до оформлення сайтів закладів освіти, які вийшли у 2017 р., відповідно до статті 30 Закону України «Про освіту», яка містить вказівки про відкритий доступ до інформації та документів, і цей список постійно розширюється.

7. Навантаження на сервер та ресурси сайту постійно зростає. Наприклад, з початком пандемії COVID-19 сайт ХДАК та сторінки в соціальних мережах стали єдиним центральним інформаційним джерелом для усіх відвідувачів сайту академії, які виконують пошук необхідної інформації.

8. Сайти ЗВО змінюють структуру. Наприклад, у травні 2021 р. на сайті ХДАК змінилася структура навігаційного меню для зручнішого логічного пошуку, але налаштувати пошук по сайту немає можливості, що пов'язано з технічними можливостями сервера та використаних веб-технологій.

За результатами виконаного дослідження можна сформулювати вимоги для подальшого розвитку сайту ХДАК та інструментів підтримки:

- залучати користувачів для формування контенту ресурсу та сторінок з метою його просування в інтернет-просторі;
- розширювати застосування активних способів залучення уваги потенційної цільової аудиторії за допомогою банерів, відеороликів, можливості залишати коментарі;
- використовувати пошукову оптимізацію сайту (SEO), що дозволить адаптувати текстову інформацію сайту ХДАК до алгоритмів ранжирування в пошукових системах і забезпечити «видимість» сайту та окремих сторінок під час пошуку;
- створювати для кожного структурного підрозділу окремі сайти на безплатних ресурсах (наприклад, WIX, uCoz та ін.) з постійним оновленням та створювати сторінки в соціальних мережах.

Висновки. Результати виконаного дослідження свідчать, що офіційний сайт ХДАК має певну популярність серед користувачів, хоча є деякі недоліки, над якими здійснюватиметься подальша робота. Отримані результати демонструють необхідність постійного оновлення матеріалів сайту та окремих сторінок, постійне супроводження та нагадування про заходи ХДАК у різних соціальних мережах.

На жаль, неможливо виконати порівняння отриманих результатів зі статистики Google та показників ефективності сайту ХДАК в онлайн-сервісі Google Search Console з аналогічними даними інших ЗВО, насамперед культурно-мистецького спрямування, тому що цієї інформації

немає у відкритому доступі і її отримують лише адміністратори вебсайтів відповідних ЗВО.

Також потрібне періодичне нагадування про Академію культури під час творчих, наукових та спортивних заходів. Необхідне висвітлення на сайті зустрічей, майстер-класів, відкритих занять. У майбутньому розвиток сайту приведе до більшої популярності самого ЗВО в Україні та у світі, що дозволить збільшити кількість абітурієнтів, зацікавлених у навчанні у ХДАК, а також здобувачів вищої освіти.

Список посилань

- Буряк, О. О., Саприкіна, Т. Г. (2014). Значення веб-сайтів навчального закладу задля формування єдиного інформаційного освітнього простору. *Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: європейський вектор : матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Ялта, 20–21 березня 2014 р., 48–52.
- Верховна рада України. (2017, вересень 05). Про освіту: Закон України. № 2145–VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 38–39, ст. 380.
- Таранішин, О. О., Калугіна, Н. А., Сакун, Г. О. (2019). Удосконалення роботи веб-сайту для зміцнення іміджу закладу вищої освіти. *Бізнес Інформ*, 11, 390–395.
- Фесенко, А. М. (2014). Веб-сайт як засіб комунікативної діяльності ВНЗ: проблема ефективності використання (на прикладі ВНЗ м. Миколаїв). *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія «Соціологія». (Т. 244, Вип. 232, 76–79).
- Філіпова, Л. Я. (2014). Вебометричні дослідження університетської науки та веб-сайт як засіб її репрезентування в Інтернет-просторі. *Вісник Харківської державної академії культури*. (Вип. 42, 90–99).
- Ranking Web of Webometrics (2021). *Ukraine*. www.webometrics.info. <https://www.webometrics.info/en/Europe/Ukraine%20>.
- Berg, J. (2018). A New Aspect of Internationalisation? Specific Challenges and Support Structures for Refugees on Their Way to German Higher Education. *European Higher Education Area: The Impact of Past and Future Policies*, 219–235. https://doi.org/10.1007/978-3-319-77407-7_15.

References

- Buriak, O. O., Saprykina, T. G. (2014). The importance of educational websites for the formation of a single information educational space. *Tendentsii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini: yevropeyskyi vektor: materials of the international scientific-practical conference*, Yalta, March 20–21, 2014, 48–52. [In Ukrainian].
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2017, September 05). About education: Law of Ukraine. № 2145 — VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 38–39, Art. 380. [In Ukrainian].

-
- Taranishin, O. O., Kaluhina, N. A., Sakun, G. O. (2019). Improving the website to strengthen the image of the institution of higher education. *Biznes Inform*, 11, 390–395. [In Ukrainian].
- Fesenko, A. M. (2014). Website as a means of communicative activity of the university: the problem of efficiency of use (on the example of the university of Mykolayiv). *Scientific works [Petro Mohyla Black Sea State University of the Kyiv-Mohyla Academy complex]. Sociology series*. (Vol. 244, Issue 232, 76–79). [In Ukrainian].
- Filipova, L. Ya. (2014). Webometric research of university science and the website as a means of its representation in the Internet space. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*. (Issues 42, 90–99). [In Ukrainian].
- Ranking Web of Webometrics (2021). *Ukraine*. www.webometrics.info. <https://www.webometrics.info/en/Europe/Ukraine%20>. [In English].
- Berg, J. (2018). A New Aspect of Internationalisation? Specific Challenges and Support Structures for Refugees on Their Way to German Higher Education. *European Higher Education Area: The Impact of Past and Future Policies*, 219–235. https://doi.org/10.1007/978-3-319-77407-7_15. [In English].

Надійшла до редколегії 3.09.2021

ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ АВТОРСЬКИХ ОРИГІНАЛІВ ДЛЯ НАУКОВИХ ЗБІРНИКІВ ТА УМОВИ ЇХ ОПУБЛІКУВАННЯ

Статті, які подаються до публікації в збірнику, приймаються українською та англійською мовами, готуються автором у двох форматах: надрукований на принтері текст і текстовий файл у форматі «.doc», «.rtf» на електронному носіїві (USB-накопичувач «флешка») або надсилаються електронною поштою.

Зміст має відповідати профілю збірника.

Рукопис подається в 1 примірнику, надрукованому на папері з однієї сторони аркуша (формат А4).

Обсяг статті зі списком літератури має щонайменше становити 0,5 друк. арк., тобто 12 стор. тексту, надрукованого через 1,5 інтервали. Розмір шрифту — 14. Шрифт «Times». Береги по 20 мм.

У текстовому файлі таблиці та формули виконуються інструментами MS Word. Схеми, графіки, ілюстрації тощо — у форматі сторінки А5. Ілюстрації подаються також окремими файлами у форматах «.jpg» або «.tif», з роздільною здатністю не нижче 300 dpi. У збірнику друкуються монохромні ілюстрації, кольорові рисунки — на сайті.

На першій сторінці статті зазначають індекс УДК, обов'язково: **e-mail-адресу, номер ORCID** (по лівому краю), **ініціали та прізвище автора** в називному відмінку (з нового рядка по правому краю), **науковий ступінь, учене звання, посаду, повну назву організації**, де працює автор, **місто, країну**. Для статей, написаних *українською мовою*, на наступних рядках — назву статті, анотацію, ключові слова. Далі надають відомості про автора, назву статті, анотацію й ключові слова *англійською мовою*. Анотація українською мовою має бути обсягом 800–900 знаків. Анотація англійською мовою обсягом 1800–2300 знаків надається згідно з вимогами наукометричних систем як структурований реферат, містить такі елементи: актуальність теми, мету, методологію, результати, новизну, практичне значення, висновки. До *англомовних статей* надається анотація українською мовою обсягом 1800–2300 знаків разом з ключовими словами.

Основний текст статті повинен мати такі необхідні елементи: постановку проблеми, аналіз останніх досліджень та публікацій, мету статті, виклад основного матеріалу дослідження, висновки, перспективи подальших досліджень. Заголовки підрозділів статті виділяються жирним шрифтом.

Прикінцевий **список посилань** має бути оформлений відповідно до міжнародного стандарту **APA Style**. Список може містити тільки назви праць, на які посилається автор. Рекомендовані списки, переліки тощо

можуть бути оформлені як додаток (значні за обсягом) чи згадуватися в зносках як уточнення. Назви праць у прикінцевому списку впорядковуються за абеткою. Блок **references** наводиться після списку посилань для введення публікацій до наукового обігу та їх коректного індексування наукометричними системами. З цією метою список посилань перекладається англійською мовою, цитування також слід оформити за міжнародними стандартами. Якщо наукова публікація, на яку посилається автор, має ідентифікатор DOI, його треба зазначити в кінці опису праці.

Статті підлягають редагуванню.

Подані до редколегії збірника статті обов'язково рецензуються членами редакційної колегії або зовнішніми незалежними експертами.

Рукопис авторові не повертається. Умови опублікування платні. Якщо автор не дотримуватиме хоча б одного правила оформлення, стаття не публікуватиметься.

Додаткова інформація розміщена на вебсайті збірника:

<http://v-khsac.in.ua>

ISSN 2410-5333

9 772410 533003

60

Наукове видання
Scientific edition

Вісник Харківської державної академії культури
Visnyk of Kharkiv State Academy of Culture

Збірник наукових праць
Scientific Journal

Випуск 60
Issue 60

Редактори:
А. А. Троян
Г. С. Положій

Редактор англ. текстів
В. О. Афанасьєв

Комп'ютерна верстка
І. Г. Колесник

Підписано до друку 15.12.2021 р. Формат 60x84/16.
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап.
Ум. друк. арк. 8,6. Обл.-вид. арк. 9,3. Наклад 500 пр. Зам. №

Адреса редакції:
ХДАК, Україна, 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4
Віддруковано в ПП Озеров Г. В.
м. Харків, вул. Університетська, 3, кв. 9.
Свідоцтво про реєстрацію: № 818604 від 02.03.2000